

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Korana Leljak

Potenciali ne/strpnosti med celjsko srednješolsko mladino

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Korana Leljak

Mentor: izr. prof. dr. Vlado Miheljak

Potenciali ne/strpnosti med celjsko srednješolsko mladino

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Potenciali ne/strpnosti med celjsko srednješolsko mladino

Živimo v raznoliki družbi in z drugačnostjo se srečujemo vsakodnevno. Na žalost pa smo velikokrat priče nestrpnosti ali pa smo celo sami žrtve diskriminacije. Nestrpnost pomeni nespoštovanje prepričanj in življenjskih praks drugih ljudi. Strpnost pa je tista, ki nam omogoča sožitje z drugačnostjo in je harmonija različnosti. Omogočajo jo: komunikacija, znanje, odprtost, svoboda misli in prepričanj. Glavni generatorji nestrpnosti so predsodki in stereotipi. Predsodki segajo na vsa področja vsakdanjega življenja in igrajo pomembno vlogo v discipliniranju množic. Nekdanje tradicionalne predsodke počasi nadomeščajo moderni. Moderni predsodki se kažejo kot izogibanje določenih družbenih skupin, prevladujejo ignoranca, distanca in cinizem, spremljajo pa jih šibka čustva. Navezujejo se na "globinske" razlike (razlike v izobrazbi, religiji, življenjskem stilu), odbojnost do določenih družbenih skupin pa se izraža prikrito in ne več neposredno.

Dejstvo pa je, da nas drugačnost bogati in nam širi obzorja, zato se potrudimo in poskusimo biti bolj strpni in odprti do drugačnih kultur.

Ključne besede: strpnost, nestrpnost, predsodki, stereotipi, mladina.

Potentials of in/tolerance among high school youth in Celje

We are living in a diverse society and are faced with differences on a daily basis. Unfortunately, we often witness intolerance or even become victims of discrimination ourselves. Impatience means disrespect of beliefs and life practices of fellow beings. Tolerance enables a coexistence of diversity and it is its harmony. It is made possible by: communication, knowledge, openness, freedom of thoughts and beliefs. The main generators of intolerance are prejudices and stereotypes. Prejudices extend to all aspects of everyday life and play an important role in disciplining the masses. Former traditional prejudices are slowly being replaced by modern ones. Modern prejudices manifest themselves as avoiding certain social groups, they are dominated by ignorance, distance and cynicism and accompanied by weak feelings. They refer to »deep« differences (differences in education, religion, lifestyle), are resistant to certain social groups and are expressed more discreetly and not directly anymore.

The fact is, diversity enriches and expands our horizons, therefore we should make an effort to become more tolerant and open to different cultures.

Keywords: tolerance, intolerance, prejudices, stereotypes, youth.

KAZALO

1	UVOD	9
2	TEORETIČNI OKVIR	11
2.1	Strpnost.....	11
2.2	Nestrpnost.....	11
2.3	Diskriminacija	12
2.3.1	Sovražni govor	13
2.4	Stališča.....	15
2.4.1	Oblikovanje in spreminjanje stališč	15
2.5	Stereotipi.....	15
2.6	Predsodki	17
2.6.1	Izvor, uporaba in oblikovanje predsodkov	18
2.6.2	Negativni etnični in socialni predsodki in stereotipi	24
2.6.3	Etnocentrizem.....	25
2.6.4	Reduciranje predsodkov	26
2.7	Stigmatizacija	27
2.8	Nacionalna nestrpnost.....	29
2.9	Odnos do invalidov.....	31
2.10	Odnos do istospolno usmerjenih.....	31
2.11	Mladina in mladinska kultura	32
3	METODOLOŠKI OKVIR	33
3.1	Vrsta raziskave	33
3.2	Merski instrumenti oz. viri podatkov	33
3.3	Populacija in vzorčenje.....	33
3.4	Zbiranje podatkov.....	34
3.5	Obdelava in analiza podatkov.....	34
4	REZULTATI	35
5	PREVERJANJE HIPOTEZ	58
6	SKLEP	77
7	LITERATURA	79
8	PRILOGE	83

8.1 PRILOGA A: Output, program spss.....	83
8.2 PRILOGA B: Vprašalnik.....	98

KAZALO SLIK

Slika 4.1: Opis vzorca: Spol.....	35
Slika 4.2: Opis vzorca: Šola	35
Slika 4.3: Opis vzorca: Vrsta izobraževanja	36
Slika 4.4: Opis vzorca: Tip prebivališča	36
Slika 4.5: Opis vzorca: Nacionalna pripadnost očeta, matere, dijaka	37
Slika 4.6: Opis vzorca: Invalidnost staršev	37
Slika 4.7: Delež anketiranih, ki bi brez težav navezali šolske stike s posameznimi skupinami ljudi.....	38
Slika 4.8: Delež anketiranih, ki bi brez težav navezali osebne stike s posameznimi skupinami ljudi.....	39
Slika 4.9: Delež anketiranih, ki bi brez težav navezali intimne s posameznimi skupinami ljudi	40
Slika 4.10: Delež anketiranih, ki noče imeti nobenih stikov z določenimi skupinami ljudi	41
Slika 4.11: Opis vzorca – zaposlenost staršev.....	41
Slika 4.12: Opis vzorca – mesto v družini	42
Slika 4.13: Opis vzorca – izobrazba staršev.....	42
Slika 4.14: Ocena materialnega položaja družine glede na slovensko povprečje - deleži	43
Slika 4.15: Jezik, ki najbolj ogroža slovenščino - deleži	43
Slika 4.16: Odnos do posameznih stigmatiziranih skupin ljudi - deleži	44
Slika 4.17: Branje časopisov - deleži	45
Slika 4.18: Ali lahko po tvojem mnenju sošolci, ki so geji ali lezbijke, brez skrbi, da bi zaradi tega imeli težave, razkrijejo svojo spolno orientacijo? - deleži	45
Slika 4.19: Nekateri moji sošolci gojijo predsodke do gejev/lezbijk - deleži	46
Slika 4.20: Kakšen je po tvojem mnenju prevladujoč odnos v družbi do gejev/lezbijk?- deleži	46
Slika 4.21: Trditve o preživljanju prostega časa - deleži	47
Slika 4.22: Oblike nestrpnosti do drugačnih - deleži	48

Slika 4.23: Nestrpnosti, diskriminacije se naučimo od... - deleži	48
Slika 4.24: Trditve o strpnosti - deleži	49
Slika 4.25: Delež anketiranih glede na stigmatizirano socialno skupino, ki so jo pripravljene braniti	50
Slika 4.26: Zaščita splošnih in posebnih pravic pripadnikov/c naštetih skupin v Sloveniji je ustrezna ali neustrezna - deleži.....	51
Slika 4.27: Ali si bil/a kdaj žrtev direktne diskriminacije - deleži	51
Slika 4.28: Ali si bil/a kdaj žrtev indirektne diskriminacije - deleži.....	52
Slika 4.29: Če si bil/a kdaj žrtev direktne/indirektne diskriminacije, kako si odreagir/a na - deleži	52
Slika 4.30: Ali meniš, da je v naši družbi možno izkoreniniti nestrpnost, diskriminacijo?-deleži	53
Slika 4.31: Delež anketiranih, ki bi vzpostavilo šolske stike s skupinami ljudi glede na vrsto izobraževanja.....	54
Slika 4.32: Delež anketiranih, ki bi vzpostavilo osebne stike s skupinami ljudi glede na vrsto izobraževanja.....	55
Slika 4.33: Delež anketiranih, ki bi vzpostavilo intimne stike s skupinami ljudi glede na vrsto izobraževanja.....	56
Slika 4.34: Delež anketiranih, ki noče imeti stikov z določenimi skupinami ljudi glede na vrsto izobraževanja.....	57
Slika 5.1: Opis vzorca: Vrsta izobraževanja glede na spol	58
Slika 5.2: Opis vzorca: Vrsta izobraževanja glede na kraj bivanja.....	59
Slika 5.3: Opis vzorca: Nacionalna pripadnost	60
Slika 5.4: Primerjava povprečij – stiki s stigmatiziranimi skupinami po skupinah srednješolcev	61
Slika 5.5: Primerjava povprečij – odnos do ljudi in vrednot po skupinah srednješolcev	62
Slika 5.6: Primerjava povprečij – strinjanje s trditvami po skupinah srednješolcev.....	63
Slika 5.7: Primerjava povprečij – stiki s stigmatiziranimi skupinami po spolu srednješolcev	64
Slika 5.8: Primerjava povprečij – odnos do ljudi in vrednot po spolu	65
Slika 5.9: Primerjava povprečij – strinjanje s trditvami po spolu	66

Slika 5.10: Primerjava povprečij – stiki s stigmatiziranimi skupinami po tipu prebivališča srednješolcev	67
Slika 5.11: Primerjava povprečij – odnos do ljudi in vrednot glede na tip naselja	67
Slika 5.12: Primerjava povprečij – strinjanje s trditvami glede na tip naselja	68
Slika 5.13: Primerjava povprečij – stiki s stigmatiziranimi skupinami po izobrazbi staršev... 69	69
Slika 5.14: Primerjava povprečij – odnos do ljudi in vrednot po izobrazbi staršev	70
Slika 5.15: Primerjava povprečij – strinjanje s trditvami po izobrazbi staršev	71
Slika 5.16: Opis vzorca: Pogostost branja knjig, kot način preživljanja prostega časa	72
Slika 5.17: Opis vzorca: Pogostost branja knjig glede na spol	72
Slika 5.18: Opis vzorca: Pogostost branja knjig glede na vrsto izobraževanja.....	73
Slika 5.19: Primerjava povprečij – stiki s stigmatiziranimi skupinami glede na pogostost branja knjig.....	74
Slika 5.20: Primerjava povprečij – odnos do ljudi in vrednot glede na pogostost branja knjig.....	74
Slika 5.21: Primerjava povprečij – strinjanje s trditvami glede na pogostost branja knjig.....	75
Slika 5.22: Delež anketiranih glede na stigmatizirano socialno skupino, ki so jo pripravljene braniti	76

1 UVOD

Ali pomeni drugačnost imeti drugačne navade, drugače misliti, se drugače izražati, biti drugačnega videza? Drugačnost nosi v sebi in s seboj vsak izmed nas. Strpnost je vrednota, ki predstavlja temelj priznavanja pravice vsakemu v njegovi individualnosti. Predstavlja visoke cilje demokratične in urejene družbe. Je vrednota, ki terja, da se zanjo zavestno opredelimo vedno znova in vsakič sproti, ter jo vselej tudi sami uveljavljamo in k temu spodbujamo druge. Strpnost pa ne pomeni le, da strpno prenašamo druge in drugačne, ampak da jih tudi razumemo, z njimi sodelujemo, jim pomagamo in jih vključujemo. Pomeni predvsem aktivnost (Hanžek v Lukač, 2).

Ne/strpnost je pojem širokega obsega, od narodnostne, verske, rasne do spolne. Ob besedi »nestrpnost« pomislim na razne asociacije: sovražni govor, nasilje, ksenofobija, agresivni nacionalizem, rasizem, antisemitizem, izločitev, marginalizacija in diskriminacija do nacionalnih, etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, beguncev, delavcev, ki se selijo, imigrantov, žensk, invalidov in do preostalih ranljivih skupin v družbi. S temi pojmi se srečujemo vsakodnevno (zavedno ali nezavedno) in včasih celo na način, da smo sami žrtev nestrpnosti. Pomislimo, kolikokrat smo prebrali, slišali ali videli na televiziji zgodbo o nekom, ki je diskriminiran zaradi svoje drugačnosti in kolikokrat smo se sami zavedali, da smo bili mogoče nestrpni, diskriminatorni in ponižujoči do nekoga, ki je bil po naših merilih drugačen?

Nestrpnost, predsodki, sovražnost, nesprejemanje in rasizmi v Sloveniji se tolerirajo in so popolnoma legitimni izraz v družbenem življenju in političnem delovanju. Celotina prebivalstva v državi jih ne dojema kot nekaj nesprejemljivega ali kot anomalijo, ki ji je treba nasprotovati, in veljajo za povsem normalen, običajen in legitimen del tistega izgovora, ki ga največkrat imenujemo svoboda govora (Kozinc v Leskošek 2005, 97).

Naša družba je po nacionalni, etnični in verski plati veliko bolj raznolika, kot mislimo. Strpnost pa pomeni živeti v sožitju z vsemi ostalimi bitji. Vsak ima namreč pravico do življenja v miru z drugimi in vsakdo ima pravico biti to, kar je. Niti dva človeka nista povsem enaka, razlik je nešteto, od oblike, velikosti, barve kože, spola, starosti, do kulturnega okolja, osebnosti in ostalih neskončnih načinov po katerih se ljudje med seboj razlikujemo. Samo

pomislimo, kakšno bi bilo življenje, če bi bili vsi ljudje identični. Zato se moramo naučiti biti strpni.

V sedanjem času hitrih družbenih sprememb (povzročajo jih vedno močnejši trgi in procesi globalizacije) je še posebej pomembna strpnost do različnosti. Družbene spremembe namreč spodbujajo prebivalstvene premike iz materialno revnejšega v materialno bogatejši svet. Da bi lahko uveljavili kulturno raznolikost Evrope, ki je večja kot kdajkoli prej, je pomembno da svoje napore vložimo v večinsko prebivalstvo, njihova stališča in poglede na manjšine in ne le v ranljive skupine. Potrebno je preprečevati nasilje, marginalizacijo in diskriminacijo ter izključitev teh ranljivih skupin iz participacije v družbi in politiki. Leta 1995 je tudi Unesco sprejel Deklaracijo načel o strpnosti, ki poudarja pomen strpnosti pri vzdrževanju miru in njen doprinos k temu, da kulturo vojne nadomesti kultura miru. Strpnost v Evropi velja za eno od temeljnih vrednot in političnih načel. Vlada EU vlaga ogromna denarna sredstva v boj proti nestrpnosti in v spodbujanje strpnosti (Kovačič 2006, 12). 16. november pa je tudi mednarodni dan boja proti nestrpnosti.

Cilj moje diplomske naloge je prikazati potenciale ne/strpnosti celjske srednješolske mladine, torej njihov odnos do različnih vrst drugačnosti. V svojem delu sem širok pojem nestrpnosti omejila in se osredotočila na 3 oblike nestrpnosti: odnos do drugih nacionalnosti (priseljenci z Juga), invalidov in homoseksualcev. Diplomske naloge sem se lotila v upanju, da bomo razumeli razloge za nestrpnosti, od kod izvirajo, jih mogoče nekega dne preprečili in izboljšali naše medsebojne odnose.

Prvi del diplomske naloge je teoretičen. V njem sem s pomočjo strokovne literature razložila glavne definicije in pojme povezane s pojmom strpnost in nestrpnost.

V drugem delu oz. praktičnem delu naloge sem se ukvarjala z analizo empirične raziskave. Vprašalnik sem aplicirala na vzorcu celjske srednješolske mladine (srednje poklicno izobraževanje, srednje tehnično in strokovno izobraževanje, ter gimnazijski program; 6 šol oz. šolskih centrov ter 6 razredov kot osnovnih enot zajemanja). Za vzorec sem izbrala Srednjo frizersko šolo (20 srednješolcev), Srednjo avtoservisersko šolo (26 srednješolcev), Srednjo ekonomsko šolo (19 srednješolcev), Srednjo gradbeno šolo (26 srednješolcev), Gimnazijo Celje center (23 srednješolcev) in I. Gimnazijo v Celju (21 srednješolcev). Na vsaki od teh šol sem anketirala po en razred in sicer tretje letnike. Vse skupaj je bilo anketiranih 135 srednješolcev.

2 TEORETIČNI OKVIR

2.1 STRPNOST

»Strpnost – lastnost strpnega človeka: pokazati strpnost; cenili so njegovo strpnost do nasprotnikov / strpnost v vzgoji / narodnostna, rasna, verska strpnost« (SSKJ 2005, 1327). Toleranten človek je tisti, ki dopušča drugačnost (Babič). Strpnost je sprejemanje, spoštovanje in upoštevanje različnih svetovnih kultur, izražanja in načinov življenja ljudi. Pomeni tudi, da je vsakdo svoboden pri ustvarjanju svojih lastnih prepričanj in obenem sprejema prepričanja drugih. Strpnost je sprejemanje dejstva, da so ljudje naravno raznoliki po videzu, načinih bivanja, govoru, vedenju in vrednotah. Strpnost je harmonija različnosti in osnova za mir.

Vesna Leskošek je v svoji knjigi opredelila pojem »strpnost« kot spoštovanje, sprejemanje in cenjenje bogate raznolikosti svetovnih kultur, načinov izražanja in oblik človečnosti, humanosti. Toleranca je harmonija različnosti. Omogočajo jo znanje, odprtost, komunikacija in svoboda misli, zavesti in prepričanj. Strpnost je aktivna drža, ki je posledica zavedanja pomena univerzalnih človekovih pravic in svoboščin ne le zase, temveč predvsem za druge. Nikakor pa ni vnaprej dana koncesija ali privilegij (Leskošek 2005, 9).

Strpnost je vrlina, ki se v naši družbi še ni dovolj razvila. Pomeni spoštovanje drugačnosti, željo po sprejemanju novih informacij in odprtost zanje. Strpnost zajema tudi zmožnost spreminjanja mišljenja (Palomares 2001, 7-8).

Strpnost na ravni države pomeni nevtralnno in pravično zakonodajo. Vsem morajo biti zagotovljene enake socialne in ekonomske možnosti brez diskriminacije. V nasprotnem primeru lahko pride do frustracij, napadalnosti in fanatizma.

2.2 NESTRPNOST

»Nestrpnost – pomanjkanje strpnosti, razumevanja: težko je bilo sodelovati z njimi zaradi njihove nestrpnosti / narodnostna, rasna, verska nestrpnost« (SSKJ 2005, 670).

Ljudje se ne rodimo s prepričanji, ki temeljijo na predsodkih, ampak se med odraščanjem posredno in neposredno učimo stereotipov, ki diskriminirajo drugačnost (Palomares 2001, 9).

Nestrpnost pogosto ni izražena kot zavračanje neke skupine, pač pa kot na videz upravičeno pričakovanje izjavljalca do spoštovanja njegovih interesov in pravic. Nestrpnost je največkrat prikazana kot selektivna strpnost: marsikateri Slovenec je strpen do muslimanov dokler le-ti opravljajo najslabše vrednotena dela, če pa želijo javno poudariti svojo kulturo, se pa ta strpnost neha (Kovačič 2006, 18).

Nestrpnost je pomanjkanje spoštovanja slogov, ki so drugačni od naših. Je nezmožnost sprejemanja drugačnosti. Po Allportu so oblike izražanja nestrpnosti naslednje:

- ♦ ogovarjanje skozi šale in vice,
- ♦ izogibanje ljudem drugih narodnosti, ras, verstev...,
- ♦ diskriminacija, kjer se ogroženim skupinam preprečuje dostop do temeljnih državljskih pravic in svoboščin,
- ♦ naslije,
- ♦ genocid.

Nestrpnost pomeni, da so nekateri ljudje obravnavani drugače zaradi svojih religiozних prepričanj, njihove seksualnosti, ali celo zaradi drugačne obleke ali las; je nespoštovanje prepričanj in življenjskih praks drugih ljudi. Ena izmed nevarnejših oblik nestrpnosti je preprečevanje mešanja kultur v imenu enotne nacionalne ideje (vključuje podreditve drugih) ali pa je njihov cilj preprečiti polnopravno udeležbo stigmatiziranih v družbi, kar dosežejo tako, da jih razglasijo za neustrezne, barbarske, neumne, lene, izkoriščevalce, kriminalce, nemoralne, skratka potencialno nevarne za večinsko prebivalstvo (Leskošek 2005, 9).

2.3 DISKRIMINACIJA

Diskriminacija je vedenjska komponenta netolerance (Palomares 2001, 8). Beseda diskriminacija pomeni delanje razlik, neenakopravnost in je pri nas ter večini zahodnih držav tudi pravno prepovedana (Babič).

Diskriminacija je posebno obnašanje do posameznikov, različna obravnava le teh zaradi njihovih posebnosti, ki so označene kot drugačne. Objekt diskriminacije nosi težko psihološko

breme in pogosto razvije občutek manjvrednosti in neadekvatnosti. Ker sovraštva ne morejo usmeriti neposredno na agresorja, ga usmerjajo proti samim sebi (Gergen v Ule 2000b, 184).

Poznamo posredno in neposredno diskriminacijo. Neposredna diskriminacija pomeni, da se določeno osebo obravnava manj ugodno kot drugo v primerljivi situaciji na podlagi rasne oz. etnične pripadnosti, vere in prepričanj, starosti in spolne usmerjenosti ter invalidnosti. Primer: »invalidne osebe naj se ne prijavljajo na razpis«.

O posredni diskriminaciji pa govorimo takrat, ko navidezno nepristranski ukrep, kriterij ali ravnanje posameznika postavlja v neugoden položaj na podlagi rasne, etnične pripadnosti, veroizpovedi ali prepričanj, starosti in spolne usmerjenosti, invalidnosti; razen če postopek utemeljuje legitimna namera. Primer: »vsi kandidati, ki se prijavijo za določeno delovno mesto, morajo opraviti preizkus znanja v jeziku, katerega znanje ni potrebno za opravljanje dela«. Tak poskus izključi ljudi z drugim maternim jezikom (European Commission, Employment, Social Affairs and Equal Opportunities).

Žrtve diskriminacije pogosto tudi razvijejo samoponižujoče vzorce obnašanja (Nastran Ule 2000b, 185). Pogosto se začnejo obnašati v skladu s predsodki drugih in s tem dajejo drugim opravičilo, da nadaljujejo z diskriminacijo. Do tega pride, ker predsodki delujejo kot neke vrste pričakovanja. Če takšne razmere trajajo dlje časa, lahko podrejeni razvije identifikacijo s svojo vlogo in začne tudi sam sovražiti in poniževati sebe. Primer so učitelji, ki »gojijo« negativne predsodke do nekaterih učencev, se do njih zato tudi drugače obnašajo in sčasoma pri le-teh zbudijo občutke nesposobnosti, manjvrednosti in jim s tem zmanjšajo motivacijo za delo, sodelovanje. S tem dobijo opravičilo za svoja ravnanja in krog je sklenjen (Nastran Ule 2000b, 186).

Zoper novih oblik diskriminacij se ne moremo več boriti s preprečevanjem javnih odkritih oblik diskriminacij. Uspešnejše strategije bi bile izboljševanje družbenega položaja, izobrazbene in kulturne ravni prizadetih skupin (Ule 2009, 229).

2.3.1 SOVRAŽNI GOVOR

»Sovražni govor gre šteti za kršitev prepovedi vzpodbujanja vsakršne neenakopravnosti ter razpihovanja sovraštva in nestrpnosti (63. Člen Ustave)« (Devetak 2006, 41).

Sovražni govor ustvarja realnost, oblikuje sovražne mentalitete in služi kot podlaga vsem drugim oblikam sovražnosti. Jezik je namreč ta, ki realnost ustvarja in ne le odseva. Ponižujoče besede, ki človeku odvzamejo dostojanstvo in ga skušajo postaviti v podrejen položaj so tiste, ki vplivajo na to, kakšen položaj bodo imeli ti ljudje v družbi. Njihovo življenje, usoda, možnosti in razumevanje samega sebe so odvisni od tega, v kakšen položaj jih bodo postavljali tisti z večjo družbeno močjo (Leskošek 2005, 14). Romi imajo probleme z iskanjem zaposlitve (delodajalci so namreč prepričani o njihovi tatinski in leni naravi), hendikepirani imajo probleme z vstopanjem v izobraževanje (ker naj bi bili intelektualno manj razviti) in istospolno usmerjeni imajo težave pri zaposlitvi kot vzgojitelji ali učitelji (veliko ljudi jih razume kot nemoralne in izprijene) (Leskošek 2005, 81).

Sovražni govor je ena najmočnejših oblik diskriminacije, zlasti zato ker ga težko prepoznamo, preiskujemo in kaznujemo. Njegov namen je ponižati, prestrašiti, spodbuditi nasilje in druge akcije glede na določene značilnosti teh skupin. Izraz »sovražni govor« zajema govorno in pisno komunikacijo in je posebno nevaren zaradi tega, ker opravičuje druga sovražna dejanja (kot so npr. fizični napadi ali institucionalno nasilje). V zvezi s sovražnim govorom obstajajo številne dileme, na katere je potrebno odgovoriti, da bi le-tega lahko uvrstili v vrsto kriminala, storjenega iz sovraštva. Te so:

- ♦ Ali s preganjanjem sovražnega govora omejujemo svobodo govora?
- ♦ Kako definirati sovražni govor (da bi pri tem preprečili kršenje človeških pravic)?
- ♦ Kako dokazati povezanost sovražnega govora in družbenega statusa skupin?
- ♦ Kakšne posledice ima sovražni govor na življenje konkretne osebe?
- ♦ Kje postaviti meje med izražanjem predsodkov, stereotipov in diskriminacijo?
- ♦ Kako lahko preganjamo sovražni govor, ko je le-ta enkrat okarakteriziran kot kriminalno dejanje?
- ♦ Ali je kampanja proti sovražnemu govoru obenem tudi kampanja za politično korekten govor? (Leskošek 2005, 82).

V slovenski praksi ni znan primer, da bi bil kdo pravomočno obsojen zaradi dejanj sovražnega govora. Podanih je bilo kar nekaj ovadb, najbolj znana pa je verjetno tista gejevskih in lezbičnih društev proti dr. Janezu Ruglju (Leskošek 2005, 89).

2.4 STALIŠČA

Stališče je zagotovo eden izmed najpomembnejših in nepogrešljivih konstrukтов socialne psihologije. Pojem stališč igra glavno vlogo pri socialnopsihološkem modelu razlage in napovedovanju človeškega obnašanja. Stališča so sestavljena iz treh osnovnih duševnih funkcij:

- ♦ kognitivne (vedenja, znanja, izkušnje, informacije...)
(Če je objekt stališč oseba, predstavlja kognitivno komponento stereotip. Stališča, ki so zasnovana na nepreverjenih dejstvih, govoricah, so predsodki.),
- ♦ emotivne (simpatija, obžalovanje, sovražnost, jeza...),
- ♦ aktivnostne (podpora/preprečevanje objektov ali situacij, do katerih ima posameznik negativna/pozitivna stališča).

Stališča so dokaj stabilni kompleksi kognitivnih, motivacijskih in vedenjskih dispozicij (Nastran Ule 2000b). Stališča usmerjajo pozornost (delujejo na selektivnost zaznavanja), vplivajo na učenje in pomnjenje (lažje se učimo in zapomnimo stvari, ki so v skladu z našimi stališči). Oblikujemo jih in spreminjamo skozi celo življenje (Ule 2009).

2.4.1 OBLIKOVANJE IN SPREMINJANJE STALIŠČ

Dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje in spreminjanje stališč:

- ♦ skupinska pripadnost (družina, prijatelji),
- ♦ informacije in znanje (izobraževalne institucije, mediji),
- ♦ osebne značilnosti (potrebe, izkušnje, samopodoba).

2.5 STEREOTIPI

Pojem stereotipa se prvič pojavi leta 1992 v knjigi Javno mnenje W. Lippmana. Lippman meni, da so stereotipi selektivne, samoizpolnjujoče in etnocentrične sodbe, ki oblikujejo zelo parcialno in neustrezno reprezentacijo sveta. S stereotipi poenostavljamo kompleksnost

pojavnov in pripisujemo lastnosti posameznikom na osnovi njihove skupinske pripadnosti (pri tem zanemarjamo njihove individualne značilnosti in posebnosti). To vodi do napak v pripisovanju:

- ♦ če ocenjujemo in obravnavamo ljudi na osnovi njihove skupinske pripadnosti, jih obravnavamo tako, da so bolj podobni članom svoje skupine in bolj različni od članov drugih skupin, kot so to v resnici,
- ♦ zazanavanje skupin je v vsakem primeru pristransko in diskriminatorno. To vodi v prepričanje, da je skupina, ki ji pripadamo, boljša, kot tista, ki ji ne pripadamo (Nastran Ule 2000b, 156-157).

Stereotipi označujejo neutemeljeno, s predsodki obremenjeno mišljenje. Variirajo skladno z medskupinskimi odnosi, kontekstom presojanja in stališčem percipirajoče osebe (Nastran Ule 1999a, 87). Spodbujajo in odražajo družbene predsodke (Nastran Ule 1999a, 62).

Lippman je stereotipe definiral kot parcialne, posplošene, enostranske predstave o svetu; kot slepe pege v mišljenju, ki nas ovirajo pri pridobivanju neobremenjenega vedenja in razmišljanja. Namenjeni so psihološki obrambi socialnega položaja in povzročijo neobčutljivost posameznika za nasprotne argumente in za spremembe v stvarnosti (Nastran Ule 1999a, 301-302).

Stereotipi so enostranske in posplošene kolektivne predstave ljudi o drugih. So kognitivne strukture (Katz in Braly v Nastran Ule 1999a, 302).

Adorno je stereotipe predstavil kot produkte kognitivnih procesov, značilnih za netolerantne (avtoritarne) osebe. Sheriff zagovarja tezo, da stereotipi reflektirajo realnost medskupinskih odnosov, niso racionalni niti slabi. Tajfel meni, da sta nastanek in raba stereotipov normalen kognitivni proces, ki je značilen za vse posameznike in ki zanemari individualne razlike (Nastran Ule 2000b, 159).

Stereotipi so odporni na spremembe, spreminjajo se in variirajo glede na socialni kontekst. Do spremembe stereotipov lahko pride, če pride do pozitivnih medosebnih odnosov med člani različnih skupin. To se imenuje tudi "hipoteza stika", katero bom podrobneje predstavila v poglavju redukcije predsodkov. Nekatere raziskave so pokazale, da je po srečanjih s posamezniki iz različnih skupin prišlo samo do omejene redukcije stereotipov: zmanjšali so se stereotipi o konkretnih posameznikih, ki so prišli v medsebojni stik, stereotipi o skupini kot celoti pa so ostali nespremenjeni. Večje spremembe stereotipov se zgodijo le, če so člani drugih skupin reprezentativni člani ali če so informacije o stiku dramatično različne od stereotipov.

Po Tajflu je glavna funkcija stereotipov zmanjšanje števila informacij, ki jih predelamo v svojem kognitivnem sistemu.

Stereotipi predstavljajo spoznavno komponento netolerance, so produkt miselnih procesov in vrednostnega sistema. Vsi smo nagnjeni k posploševanju, saj se tako hitreje in enostavneje odločamo v vsakodnevnih situacijah. Stereotip je torej poenostavljeno posploševanje določene skupine ljudi, ki vpliva na vrednotenje te skupine in zanemarja individualne razlike, ki obstajajo med posamezniki (Palomares 2001, 8). Stereotipi so sodbe o vseh, ki ne veljajo za nikogar (Ule 2009).

2.6 PREDSDOKI

»Predsodkom se ne moremo izogniti. Vsakdo izmed nas se lahko znajde v vlogi žrtve, pogled drugega nas ujame lahko kadarkoli, nepričakovano. Vsakdo ima lahko kako hibo, ki v očeh drugega človeka ali skupine pomeni stigmato, neki manko glede na zahteve dominantne ideologije o "normalnem" človeku in to lahko pomeni, da je objekt predsodkov, podcenjevanja ali diskriminacije« (Nastran Ule 1999a, 333).

V socialni psihologiji je predsodek definiran kot vrsta stališč, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena, a jih spremljajo intenzivne emocije in so odporna na spremembe (Rot v Nastran Ule 2000b, 163). Predsodki so negativne sodbe o skupini ljudi ali njenih članih (The psychology of prejudice).

Predsodki so, kot vsa stališča, sestavljeni iz treh komponent:

- ♦ kognitivna komponenta (Sestavljena je iz določenih nepreverenih posplošenih konceptov in implicitnih teorij različnih skupin posameznikov. Le-ti se kažejo v produkciji nepreverenih informacij, mitologij in govoric.),
- ♦ emotivna komponenta (Ta komponenta hrani nezavedno dinamiko predsodkov, jim daje ton in služi posameznikom ter skupinam kot projekcija in racionalizacija lastnih bolečin in strahov.),
- ♦ konativna komponenta (Pripravljenost za določeno obnašanja do razreda objektov, do katerih gojimo predsodke.) (Ule 2000b, 167).

Predsodki so čustvena komponenta netolerance. Razumska komponenta je izključena, namesto razuma pa imajo glavno vlogo globoko vsidrani in težko spremenljivi čustveni odzivi.

Predsodki so nepreverjena stališča do druge skupine ljudi, ki jih spremljajo močna čustva. Ljudje lahko že v naprej presodijo o določenem subjektu, preden preučijo resnično stanje. Presoja brez predhodnih izkušenj je neobjektivna presoja. Posameznik lahko zaradi ene negativne izkušnje s posameznikom le-to posploši na celotno skupino, nacijo. Predsodki so zelo stabilni in se težko spreminjajo.

Predsodki naj bi spadali med najtrdovratnejše tvorbe v človeški zgodovini, bili naj bi celo daleč bolj obstojni kot državne tvorbe (Nastran Ule 1999a, 14).

Predsodki so stališča, skupek prepričanj, ki so utemeljena samo na osnovi posameznikove pripadnosti stigmatizirani skupini (Nastran Ule 2000b, 184).

2.6.1 IZVOR, UPORABA IN OBLIKOVANJE PREDSDOKOV

Socialnopsihološki izvor predsodkov:

1. Zgodnja socializacija
2. Frustracijske in krizne socializacije

Raziskave kažejo, da nekateri predsodki izvirajo iz najzgodnejših let življenja, tako so rasne predsodke pri belih ameriških otrocih odkrili že v starosti treh let (Gergen v Nastran Ule 2000b, 175). Predsodki se potem večajo do pozne adolescence in se stabilizirajo. Ugotovitve variirajo glede na čas in prostor.

Otroci se predsodkov naučijo iz družinskih modelov in modelov, ki jih ponujajo mediji (TV...).

Pomemben faktor pri nastajanju predsodkov je družina, saj so starši otrokov model, po katerem oblikujejo svoje lastno obnašanje. Šola tudi vpliva na nastanek predsodkov, saj so šolska berila in učbeniki polni spolnih stereotipov in predsodkov. Šola pa lahko služi tudi kot institucija za imunizacijo pred predsodki (Bergler v Nastran Ule 2000b, 175). Najbolj primarni in prvi predsodki so spolni in etnični. Otroci si izbirajo vrstnike/vrstnice istega spola

in iste narodnosti, deklice pa so pri tem celo hitrejše od dečkov. Ta »skupni centrizem« doseže vrhunec pri 5-7 letih, kasneje pa upada (Brown v Nastran Ule 2000b, 175).

Sheriff je z vrsto poskusov na skupinah otrok poskušal dokazati, da predsodki in medskupinski konflikti nastanejo zaradi nasprotij med skupinami in občutki ogroženosti, ki jih izziva medskupinsko tekmovanje. Sheriff meni, da bi konflikte in predsodke odpravilo sodelovanje med skupinami, s tem pa se Tajfel in Turner ne strinjata (Nastran Ule 1999a, 306). Mischel zavrača domnevo o naravnosti in neizogibnosti predsodkov v človekovem zaznavanju in mišljenju (Mischehl v Nastran Ule 1999a, 309). Billig tudi zavrača trditev da so predsodki nujni sestavni del običajnega mišljenja (Billig v Nastran Ule 1999a, 309). Horkheimer pa je postavil tezo, da leži v modernih družbah psihološki izvor socialnih predsodkov v potlačenih strahovih in v zavisti ljudi. Strahovi in zavist so posledica pomanjkanja kulture uživanja v življenju in materialne bede (Horkheimer v Nastran Ule 2000b, 189). Za Horkheimerja je zavist značilna za ljudi z močnimi predsodki (Ule 2009).

Uporaba predsodkov je nezavedna navada, ki poteka avtomatsko in daje posameznikom občutek zadoščenja. Predsodki so enako dobro in v enakem obsegu znani vsem ljudem, vendar pa delujejo le pri osebah, ki dopuščajo, da se nepredelani »preselijo« na raven zavesti. Pri posameznikih, ki so močno podvrženi predsodkom, le-ti delujejo dlje, kot pri tistih, ki imajo le šibke predsodke (Augoustinos in Walker v Nastran Ule 2000b, 165). Augoustinosova je ugotovila tudi, da pridejo posamezniki, ki so močno podvrženi predsodkom, v zadrego, ko se srečajo z objektom svojih predsodkov, ki se s svojim obnašanjem ne ujema z vsebino predsodkov. Vseeno, pa ta posameznik ne bo zavrgel svojega predsodka. Če pa posamezniki s šibkimi predsodki pridejo v stik z objektom predsodkov, čigar obnašanje se ujema s predsodki, se le-ti znajdejo v zadregi, potrebujejo več časa za novo ravnotežje (Augoustinos v Nastran Ule 2000b, 166).

Predsodke izražamo skozi vsakdanji govor, fraze, šale. Izražajo se preko netolerantnega, nespoštljivega in prezirljivega odnosa do drugačnih; do pripadnikov drugih narodov, ras, etničnih skupin, kultur, oseb z drugačnimi slogi, spolnimi in religioznimi usmeritvami. Predsodke sploh ne opazimo, dokler so prisotni v vsakdanjih pogovorih in bežnih srečanjih z drugimi in drugačnimi ljudmi in se zdijo popolnoma nenevarni oz. nedolžni. Toda njihova neprijetna lastnost je ta, da postanejo vezivo množic in se hitro širijo. Takrat se predsodki spremenijo v orodje agresije, preganjanja, izganjanja, opravičilo raznovrstnih diskriminacij (Nastran Ule 1999a, 299).

Predsodki so neke vrste mikroideologije, ki se naslavljajo neposredno na posameznika oz. konkretne družbene skupine. Niso vezani na državne institucije, temveč na vsakdanji svet. Sodobne oblike predsodkov niso samo slaboumne in nasilne fraze o drugačnih, ampak so to predvsem argumentativne strategije, ki skušajo doseči strinjanje tudi pri tistih, ki jih predsodki neposredno zadevajo. Predsodki imajo ideološko funkcijo legitimiranja ali kritiziranja obstoječega status quo v dani družbi. Opravičujejo izkoriščanje marginalnih skupin, razlagajo bedo in nemoč določenih skupin in uspeh drugih s tem, da ustvarijo te razlike za dozdevno upravičene in naravne. Predsodki so včasih neposredno težili k podcenjevanju, izključevanju in povzdigovanju lastne skupine, zdaj pa je njihov cilj pritisk, da bi "drugi" sprejeli našo govorico o "njih" kot svojo govorico in bi se tako sami izpostavili vzgojnim, nadzornim, socialnim, zdravstvenim in drugim posegom, s katerimi bi drugačne izolirali (strategija naturalizacije razlik), njihovo drugačnost pa izničili (strategija asimilacije) (Leskošek 2005, 12).

Psihološko raziskovanje predsodkov se je začelo v zgodnjih dvajsetih letih prejšnjega stoletja v ZDA z Lippmanovo študijo Public Opinion 1922. Predsodki so bili zanj emocionalno nabiti negativni socialni stereotipi (Nastran Ule 1999a, 301). Predsodki so za Katza in Bralya negativna in emocionalno nabita stališča do določenih skupin ljudi, ki določajo negativne reakcije; so kompleksne mentalne strukture, ki vsebujejo kognitivno (ta komponenta so stereotipi), vedenjsko in emocionalno-afektivno komponento (Katz in Braly v Nastran Ule 1999a, 302).

Tezo, da predsodke poganja frustracija posameznikov zaradi življenjskih težav in neuspehov, sta prva postavila Hovland in Sears (1940) (Nastran Ule 1999a, 302-303). Dollard pa je s sodelavci leta 1939 prvi razvil frustracijsko teorijo agresivnosti, po kateri so predsodki verbalni izrazi agresije. Dollard meni, da se agresija največkrat ne usmeri proti dejanskim vzrokom frustracij (teorija premestitve), ampak k lahko dosegljivim tarčam (manjšine...). Po tej teoriji so vzroki za predsodke in njihovo krepitev v nezavednih gonilih, ki zlahka zavedejo množice (Dollard v Nastran Ule 1999a, 303). Po Adornu je izvor sovraštva posameznika do stigmatiziranih skupin represija in odpoved, ki jih je posameznik doživel v otroštvu. Nezavedno nakopičeno sovraštvo potrebuje objekt, v katerega posameznik projicira svoje strahove in sovraštvo; izražanje predsodkov postane instrument, izraz premeščanja agresije iz dejanskega vzroka na nadomestni. To rezultira s posameznikovo preveliko vdanostjo avtoritetam, visoko stopnjo konformizma, sovraštvom do stigmatiziranih skupin. Predsodki ponujajo posameznikom sredstvo za lažje orientiranje v odtujenem, nerazumevajočem svetu

(Adorno v Nastran Ule 1999a, 303). Allportova študija *The nature of Prejudice* (1954) je za mnoge temeljno delo na področju psihologije predsodkov. Po Allportu so predsodki tesno povezani z občutki krivde in raznimi frustracijami, ki jih je posameznik doživljal že od otroštva dalje (Allport v Nastran Ule 1999a, 303-304). Po Allportu je predsodek sovraštvo, ki ima temelje na napačnih in rigidnih posplošitvah (Allport v Nastran Ule 1999a, 315).

Allport razlikuje 5 stopenj izražanja predsodkov:

1. OBREKOVANJE

Takšna oblika družbeno navideznega sprejemljivega izražanja predsodkov so npr. šale in vici.

2. IZOGIBANJE

Potreba po izogibanju medosebnim odnosom; lahko je na individualnem ali družbenem nivoju oz. socialna distanca.

3. DISKRIMINACIJA

Preprečevanje dostopa ogroženih skupin do enakih pogojev šolanja, zaposlovanja, bivanja.

4. NASILJE

Fizični napadi, onemogočeno normalno življenje ogroženih skupin.

5. GENOCID

Načrtno iztrebljanje, preganjanje skupin, manjšin, narodov (Allport v Nastran Ule 2000b, 183).

Bogardus je leta 1926 izdelal lestvico »socialne distance«, po kateri izpraševalci sprejemajo ali odklanjajo določene vrste odnosov s pripadniki raznih narodov in drugih socialnih skupin. Raziskal je tudi, da so pri različnih narodih faktorji, ki vplivajo na socialno distanco, različni. Pri Američanih je to rasa, pri Nemcih in Japoncih poklic, pri Grkih religija itd. (Pirš 2005, 46).

Pomembna je tudi Tajfel-Turnerjeva teorija o skupinskih kategorizacijah in skupinsko generirani socialni identiteti posameznikov. Tajfel-Turner in drugi avtorji iste smeri menijo,

da sta podlaga za nastanek predsodkov dva na videz nenevarna in splošno prisotna kognitivna procesa:

- ♦ identifikacija posameznika s kako skupino,
- ♦ medskupinska primerjava.

Po tej teoriji ljudje druge ljudi in sami sebe vedno zaganavamo skozi optiko skupine, ki ji pripadamo, svojo skupino pa nenehno primerjamo z drugimi. Pri primerjanju neprekinjeno iščemo in poudarjamo prednosti lastne skupine pred drugimi skupinami. Proces favoriziranja lastne skupine in podcenjevanje drugih skupin vzbudi že preprost občutek pripadnosti določeni skupini. Primerjava med skupinami pripelje do nastanka pozitivnih stereotipov o lastni skupini in negativnih stereotipov o tujih skupinah. Pozitivno skupinsko identiteto dosežemo z jasnimi in pozitivnimi razločevanjem od drugih skupin in je osnovni konstitutivni element vsake skupine, zato ni možno preprečiti nastanka stereotipskih kategorizacij. Tega procesa pa se lahko zavemo in morda na ta način zavremo nastanek trajnih predsodkov (Tajfel in Turner v Nastran Ule 1999a, 305-306).

Williamsonove raziskave kažejo, da moški raje kot ženske potencirajo medskupinske razlike, poskušajo tekmovati z drugimi skupinami in dajejo večji pomen lastni skupini. Ženske raje iščejo stik in sodelovanje z drugimi skupinami, so jim pripravljene pomagati (Williamson v Nastran Ule 1999a, 309). Nekateri avtorji pa opozarjajo na »zrna resnice« v stereotipih in predsodkih, ki niso preprosto samo napačne posplošitve, napačna stališča, vrednotenja ali pričakovanja (Oakes in drugi v Nastran Ule 1999a, 316). Predsodki niso prisotni zgolj v glavah in srcih posameznikov ampak tudi med njimi in nad njimi (Nastran Ule 1999a, 338).

Danes se predsodki izražajo predvsem skozi izogibanje stikov s člani drugih družbenih skupin. Pri tradicionalnem rasizmu naj bi prevladovalo nasilje in sovraštvo, pri »novem rasizmu« pa prevladuje cinizem, distanca, ignoriranje. Le-ta ni tako izključevalen kot »stari rasizem« in se izraža posredno in bolj prikrito (Nastran Ule v Leskošek 2005, 22). Novi, prikriti rasizem se kaže v pasivnem odklanjanju, ignoriranju, ki je lahko še bolj nevarno kot odkrito sovraštvo do marginaliziranih skupin. To obliko rasizma raziskovalci imenujejo »odklonilni rasizem« (Kovel in drugi v Leskošek 2005). Subtilni rasizem izrazi zahtevo po etnični segregaciji šol kot zahtevo po pravici staršev do izbire kvalitetne šole za svoje otroke (Kovačič 2006, 18).

Subtilni rasizem ne izraža odkritih negativnih čustev do manjšin, pač pa se vzdržuje vseh pozitivnih čustev do njih (Nastran Ule 1999a, 324).

V postmodernej družbi prihaja do spremembe predsodkov in eden izmed pomembnih vzrokov za to je zagotovo pritisk naraščajoče individualizacije v postindustrijskih družbah na posameznike, da se osvobajajo od tradicionalnih fiksnih socialnih vlog in težijo k bolj individualno zasnovanim identitnim strukturam, kjer naj bi se socialna identiteta podrejala osebnim življenjskim projektom posameznikov (Beck in drugi v Nastran Ule 1999a, 327). Sodobni posameznik in posameznica sta prešibka, da bi odkrito izrazila svoja stališča in občutek do drugih ljudi, zato se posamezniki skušajo povsem izogniti konfliktom in težavam pri srečanjih s pripadniki stigmatiziranih ali marginaliziranih manjšin. Sodobne predsodke torej spremljajo šibka čustva, prevladuje pa hladno nezanimanje in tihi prezir do drugačnosti. To se ne ujema s tradicionalnimi oblikami diskriminacije, ki so bile javne, neposredne, odkrite. Sodobni predsodki se navezujejo na »globinske« razlike, kot so npr. razlike v izobrazbi, religiji, kulturni ravni, življenjskem stilu, medtem ko se tradicionalni etnični predsodki navezujejo na »površinske« razlike med ljudmi v barvi kože, spolu, običajih (Nastran Ule 1999a, 327-328).

2.6.1.1 SOCIALNA KATEGORIZACIJA

Kategorizacija objektov je osnovni mehanizem oblikovanja predsodkov, le-ti pa delujejo tudi na socialno pripisovanje, čigar temeljna napaka je razlaganje vedenja članov drugih skupin z internalnimi in ne z eksternalnimi razlogi. To pomeni, da vedenje raje pripišemo osebnostnim značilnostim kot situacijskim oz. zunanjim vzrokom. Ko pa razlagamo vedenje članov lastne skupine, pa raje upoštevamo vpliv zunanjih dejavnikov (Pettigrew v Nastran Ule 2000b, 171). Sama kategorizacija objektov pa ni vzrok predsodkov, temveč povod zanje. V trenutku, ko se prevladujoče socialne reprezentacije povežejo s socialno kategorizacijo, nastanejo predsodki. Najbolj pogosta socialna kategorizacija je kar delitev na "nas" in "vas", na "našo" in "ne-našo" skupino (Ule 2009).

Predsodki se oblikujejo s pomočjo socialnih reprezentacij, glavni kognitivni procesi v njihovem razvoju pa so:

- ♦ generalizacija (ko drugemu pripišemo celo vrsto tipičnih lastnosti na osnovi ključne informacije),
- ♦ diferenciacija (ko drugemu zaradi specifične razlike od nas pripišemo še druge razlikovalne lastnosti in s tem povečamo razliko med njim in seboj),
- ♦ identifikacija (identificiranje posameznikov z njihovo skupinsko pripadnostjo),
- ♦ vrednotenje (prirejanje vrednostnih sodb zaznamim razlikam oz. kategorijam ljudi) (Ule 2000b).

Po Allportu so stereotipi in predsodki mehanizmi socialne kategorizacije, kognitivne sheme, ki organizirajo in poenostavljajo posameznikovo videnje družbenega sveta. Socialne kategorije nam omogočajo jasno delitev ljudi na tiste, ki pripadajo določenim skupinam, in one, ki jim ne pripadajo, delitev na »nas« in »druge«. Socialne kategorije homogenizirajo razlike med člani iste skupine in potencirajo razlike zunaj njih, torej med člani različnih skupin. Stereotipi in predsodki pa so način izražanja teh socialnih kategorij (Allport v Nastran Ule 1999a, 304).

Socialna kategorizacija je tudi sredstvo pozicioniranja: skupini, ki ji človek pripada, podeli ugodnejši položaj v primerjavi z drugimi skupinami, s tem pa podeli človeku ugodnejšo samopodobo (Ule 2009, 216).

2.6.2 NEGATIVNI ETNIČNI IN SOCIALNI PREDSDODKI IN STEREOTIPI

Temeljijo na odklanjanju in sovražnosti do posameznih skupin, npr. črncev, Judov, Neslovencev, žensk, duševno bolnih, homoseksualcev...

Blumer je definiriral štiri osnovne tipe občutkov in sodb, ki so značilne za negativne socialne predsodke v dominantnih skupinah:

1. občutek superiornosti dominantne skupine (predstava, da ima večinska skupina, katere član sem, predpravo v določenem prostoru in času);
2. občutek, da je manjšinska skupina manjvredna od večinske;
3. prepričanje o lastninski pravici dominantne skupine do moči, statusa, privilegijev;
4. strah in sum, da manjšinska skupina ogroža privilegije, status in moč dominantne skupine (Vander Zanden v Nastran Ule 2000b, 169).

Etnični stereotipi so poenostavljene, neutemeljene sodbe o narodih ali nacionalnih skupinah, oz. pripadnikih teh skupin. Nastanejo z generalizacijo določenih značilnosti in lastnosti (ki so lahko deloma celo točne) na cel narod ali skupino. Prvo pomembnejšo raziskavo etničnih stereotipov sta leta 1939 izvedla raziskovalca D. Katz in W. Braly, v kateri sta želela ugotoviti povezavo med stereotipi in predsodki. V tej raziskavi sta avtorja odkrila pomembno povezavo med naklonjenostjo posameznim narodom in lastnostmi, ki so jih poskusne osebe dale tem narodom. Tudi v drugih raziskavah so prišli do ugotovitev, da lastnemu narodu poskusne osebe dajejo pozitivne ocene (avtostereotipi: stereotipi o lastnem narodu). Čimbolj je za nas drug narod različen od lastnega, tem slabše ga ocenjujemo (heterostereotipi: stereotipi o drugem narodu ali skupini) (Nastran Ule 2000b).

Allport je označil etični predsodek kot antipatijo, ki sloni na napačnih in togih posplošitvah; lahko je usmerjena proti neki skupini kot celoti ali pa zgolj njenemu članu (Allport v Nastran Ule 2000b, 169). V današnji Evropi živi nekaj posebnih kulturnih skupin, ki jim večina ni pripravljena priznati enakosti (izključujemo jih, izoliramo in jim odrekamo pravice). Ena izmed teh skupin, ki so v zadnjih letih na udaru, so tudi muslimanski priseljenci (Kovačič 2006, 13-14). Večina ljudi (57%), ki so sodelovali v Najdi.si anketi leta 2004 meni, da nacionalna samozavest še ni nestrpnost, 19% pa jih meni, da so Slovenci ksenofobi (Najdi.si 2004c).

2.6.3 ETNOCENTRIZEM

»Etnocentrizem je prepričanje o kulturni večvrednosti, superiornosti lastne etnične skupine, ki se kaže v lastni etnični zavesti in podcenjevanju ter zaničevanju drugih etničnih skupin« (Wikipedia 2010). Etnocentrizem je koherenten sistem stališč, za katerega je značilno, da pripadnike lastnega naroda ocenjujemo kot večvredne, superiorne od pripadnikov vseh drugih skupin, veliko drugih etničnih in rasnih skupin pa ima za manjvredne, inferiorne.

Kljub ustavi je etnocentrični koncept v Sloveniji izjemno trdoživ. Imamo samo dve priznani narodni manjšini, Neslovincem pa ponujamo samo izbiro med asimilacijo, marginalnostjo in represijo (Kovačič 2006, 14). Izključevanje in sovražnost se najlažje usmerita proti skupinam, ki so hkratne nosilke več manjšinskih statusov (Dragoš v Kovačič 2006, 15).

2.6.4 REDUCIRANJE PREDSDOKOV

“Teže je razbiti predsodke kot atom” (Gergen v Nastran Ule 2000b, 189).

Predsodki so resen družben problem, sprožajo konflikte in napetosti med posamezniki in skupinami, nas pa pripeljejo do pomembnega vprašanja: kaj lahko storimo za zmanjševanje predsodkov? Najlažje spremenimo predsodke, ki nastanejo kot posledica konformizma z okoljem. Za njihovo spremembo je dovolj že sprememba okolja. Najbolj trdovratni pa so tisti predsodki, ki pomagajo posamezniku ohraniti samopodobo, predstavo o svetu, in ki mu služijo kot mehanizem proti lastni nesreči. Lastni predsodki se prenašajo na naslednje generacije (Nastran Ule 2000b, 189). Premagovanje predsodkov in tolerantnost do drugačnosti sta možna pri uravnovešenih ljudeh brez zavisti, to pa je posledica dolgotrajnega kulturnega razvoja (Horkheimer v Nastran Ule 2000b, 190).

- ♦ KONTAKTNA STRATEGIJA OZ. HIPOTEZA STIKA
Kontaktna strategija pravi, da lahko dosežemo redukcijo predsodkov med dvema skupinama, če povečamo število medosebnih kontaktov in prijateljskih zvez med člani obeh skupin. Poznavanje resničnega življenja in stvarnih problemov obeh skupin bo privedlo do bolj racionalnih, utemeljenih in pravičnih stališč posameznikov do druge in do lastne skupine (Allport in drugi v Nastran Ule 1999a, 318).

- ♦ STRATEGIJA SKUPNEGA ŠOLANJA OTROK
Skupno šolanje otrok iz različnih etničnih ali rasnih skupin zmanjšuje medetnične in rasne predsodke. Tudi pri tej strategiji je poudarek na kontaktih otrok v šoli, medsebojni pomoči pri učenju, sodelovanju pri šolskih dejavnostih, ki pri otrocih povzročijo večje razumevanje za individualno in ne stereotipno zaganjanje in vrednotenje drugih otrok. Posledica tega je, da otroci povezujejo svoje socialne kategorizacije drugih otrok z aktualnim vedenjem posameznikov znotraj razrednih skupnosti in ne s spletom emocij, afektov in občutkov več- ali manjvrednosti (Allport in drugi v Nastran Ule 1999a, 318).

Večletna proučevanja učinkov zgoraj omenjenih strategij pa so pokazala, da je njihov osnovni problem ta, da sicer omogočajo posamezniku, da spremeni svoja stališča do posameznikov iz drugih etničnih, socialnih oz. rasnih skupin, vendar teh stališč niso pripravljene posplošiti na celotne skupine, ki jim ti posamezniki pripadajo (Nastran Ule 1999a, 319).

Ukrepi proti novim oblikam diskriminacije so usmerjeni proti pozitivnim normam in zakonom, ki izboljšujejo družbeni položaj, kulturno in izobrazbeno raven prizadetih skupin. Večina ljudi naj bi ponotranjila te norme in zakonske predpise in šele takrat lahko pričakujemo tudi upadanje posrednih oblik diskriminacij in predsodkov (Nastran Ule 1999a, 329).

2.7 STIGMATIZACIJA

Zakaj so v določenih zgodovinskih obdobjih, v določenih družbenih skupinah, nekatere lastnosti cenjene, zaželjene, druge pa zaničevane, nezaželene in stigmatizirane?

Pojem »stigmatizirati« se je prvotno nanašal na žigosanje ali označevanje določenih ljudi (kriminalcev, prostitutk), da bi bili tako že po videzu drugačni in ločeni od ostalih (Goffman v Nastran Ule 1999a, 202). Posledica tega je bila izgon ali izogibanje. Fizično označevanje je v večini kultur izginilo, socialno označevanje pa se je razširilo in postalo temelj večine stigem (Kones in sodelavci v Nastran Ule 1999a, 202). Danes pa je ključnega pomena za ohranjanje in vztrajanje stigme strah, ki je pridobljen odziv na razlike stigem. Stigmatizacije se učimo od malih nog. Strah pred tujci je prisoten že pri dojenčkih, otroci pa se na tujce odzivajo na pozitiven ali negativen način. Ta strah do tujcev s starostjo upada. Pomembno je tudi samonanašanje, oz. uporaba interpretacije situacije nekoga drugega (otrok se pozitivno odzove na razmere, če se mati odzove pomirjujoče) (Feinman v Nastran Ule 1999a, 203). Dalje se stigmatizacije učimo od tistih, po katerih se zgledujemo, mentorjev, močnih avtoritet (Nastran Ule 1999a, 203). Otroci so zelo radovedni glede človeških razlik; v številnih primerih je čustveni odziv majhnih otrok zanimanje in ne strah (Nastran Ule 1999a, 203).

Stigma označuje tisto posmaznikovo lastnost, ki ga loči od večine, tako da imata večina in on sam to lastnost za odklonsko, deviantno (Nastran Ule 2000b, 186).

Poznamo tri pomembne vidike stigme: strah (čustvena komponenta), stereotipiziranje (kognitivna komponenta) in socialna kontrola (vedenjska komponenta) (Nastran Ule 1999a, 211).

Goffman meni, da je stigma enaka nezaželeni drugačnosti. Tisti, ki imajo moč, ki so dominantni, določijo, katere človeške razlike so zaželene oz. nezaželene. Stigme do neke

mere odražajo vrednostne sodbe dominantne skupine. Očitno je, da gre zgolj za naključje ali se oseba rodi v nestigmatizirani ali hudo stigmatizirani skupini. Stigmatizacija je posledica socialne primerjave, stopnja stigmatizacije pa je lahko odvisna od tega, kako nezaželena je razlika v določeni družbeni skupini. Posledica stigme je mobilnost navzdol, kar pomeni, da ko ljudje spoznajo, da so stigmatizirani, izgubijo svoje mesto v družbeni hierarhiji in si prizadevajo, da bi pripadali nestigmatizirani »večini«. To pa povzroči novo stigmatizacijo. Dejstvo pa je, da so stigmatizirani posamezniki potrebni, da bi se nestigmatizirani izbranci dobro počutili. Moč, družbeni vpliv in socialna kontrola igrajo veliko vlogo v procesu stigmatizacije (Nastran Ule 1999a, 198-202).

Stigma je posebna, zahrbtna vrsta socialne kategorizacije oz. proces posploševanja na podlagi ene izkušnje. Ljudje so obravnavani kategorialno in ne individualno. Dva najpreprostejša načina, na katera superironi, nestigmatizirani ljudje posredujejo občutek temeljne inferiornosti stigmatiziranim, sta socialno zavračanje (govor, očesni stik, medsebojna razdalja) ali izolacija in zmanjšana pričakovanja. V primeru stigme so pričakovanja glede vloge pogosto ista kot stereotipi. Nekateri stigmatizirani postanejo odvisni, pasivni, nemočno otročji in to je tisto, kar se od njih pričakuje. Socialno zavračanje je tudi ena izmed oblik socialne kontrole (Nastran Ule 1999a, 207). Stigma pomaga ohranjati obstoječo družbeno hierarhijo (Nastran Ule 1999a, 211).

Toda iz tega stanja socialne izolacije lahko nastanejo tudi pozitivne posledice: stigmatizirani, ki uspešno zavrnejo percepcije o sebi kot inferiornem, pogosto izstopijo iz tega z večjo notranjo močjo (Jones in sodelavci v Nastran Ule 1999a, 209). Stigme bodo izginile, ko ne bo več potrebe po legitimiranju socialnega izključevanja in segregacije (Zola v Nastran Ule 1999a, 212). Vsak posameznik, stigmatizirani ali nestigmatizirani, se lahko sam odloči, ali se bo počutil superiorno ali inferiorno, izbira med socialno kontrolo in strahom. Posameznik se lahko odloči, da se ne bo zmenil za družbene norme povezane s stigmo (Nastran Ule 1999a, 212).

Stigma je posebna vrsta odnosa med lastnostjo in stereotipom. Razlikujemo tri stigme: telesna odbojnost (različne fizične iznakaženosti), značajske slabosti (brezposlenost, duševne bolezni, odvisnosti, homoseksualni spolni usmeritvi) in skupinske stigme rase, narodnosti in veroizpovedi (lahko se prenašajo iz roda v rod in prizadenejo vse člane družine) (Goffman 2008, 13).

Kako se stigmatizirani posameznik odziva na svoj položaj?

Skuša popraviti to, v čemer vidi objektivno osnovo svoje pomanjkljivosti (plastična operacija za iznakaženost, homoseksualec v terapiji...). Velikokrat lahko stigmatizirani posameznik postane žrtev »viktimizacije« (žrtev sleparjev, ki mu nudijo razne tehnike za »popravilo« pomanjkljivosti). Svoj položaj poskuša popraviti tudi posredno (posveti veliko truda obvladovanju določenih področij, ki so z njegovo pomanjkljivostjo nedosegljivi (hroma oseba se ponovno nauči plavati, igrati tenis...)). Stigmatizirani posameznik pa bo najverjetneje svojo stigmo uporabil tudi kot opravičilo za neuspehe, ki ga doletijo (npr. ko je zajčja ustnica odstranjena, ostane posameznik brez čustvene zaščite, ni pripravljen na spopadanje z dejstvom, da tudi »navadni« obrazi nimajo povsem gladkega življenja in se zateče k sorodnim vedenjskim vzorcem, hipohondrija, histerija...) (Goffman 2008, 17-18). Stigmatizacija je družbena interakcija, pri kateri igra glavno vlogo večina, ki izbira tarče in določa katere njihove lastnosti so nezaželene (Coleman v Kovačič 2006, 15).

2.8 NACIONALNA NESTRPNOST

Dandanes sta država in državljanstvo, tako kot politika, enakost in delovanje nasploh, dojeti s kategorijami krvi, zemlje, dedov, dedovine in dediščine; v luči teh kategorij se proizvajata neskončna veriga drugačnosti, tujstva in tujosti, ki omogoča tako »dekulturacijo«, kot tudi razčlovečenje. Tujec postaneš, ker imaš napačen priimek, če tvoji dedki prihajajo »z juga«, ješ čevapčiče ali jastoge, poslušáš sevdalinke ali Azro. Včasih je dovolj že, če tvoj naglas pri slovenski besedi ni pravšnji, uporabljaš trdi L, ti ne dišijo pečenice s kislim zeljem, imaš nekoliko poudarjen nos, si previsok ali je barva tvojih oči, las in kože nekoliko temnejša. V vsakem od teh primerov nimaš nobenih pravic, ker pač nisi »naš« (Kuzmanič 1999, 11). Tipične lastnosti, ki jih stereotipno pripisujemo etničnim manjšinam s področja bivše Jugoslavije v Sloveniji, so: lkanje (kot jezikovna značilnost), zavrtost muslimanske vere (kot verska značilnost), nedelavnost (kot kulturna značilnost; npr. leni Črnogorci), z briljantno oblikovani lasje (kot fizična značilnost).

Oseba, ki označi neko drugo za »južnjaka«, v obnašanju te osebe vidi le tiste lastnosti, ki potrjujejo predsodek o lenobi, želji po lahkem zaslužku na račun »pridnih Slovencev«. Čim večji pomen daje nekdo svojim predsodkom tem bolj jim podlega (Nastran Ule 2000b, 165). Značilen primer stigmatiziranih skupin so formulacije v črni kroniki: »Romi spet kradli«, medtem ko bi stavek »Slovenci spet kradli« za marsikaterega bralca zvenel čudaško in žaljivo.

Prepričani smo, da Slovenci ne kradejo, in da zaradi posameznikov ne smemo obsojati vsega naroda (Kovačič 2006, 17). Največ ljudi (53%), ki je sodelovalo v spletni anketi Najdi.si leta 2004, označuje "čefurje" kot pripadnike južne bivše republike SFRJ. 29% anketirancev "čefurja" označuje kot "človeka v belih nogavicah in svetleči trenirki" (Najdi.si 2004b). Slovensko javno mnenje kaže, da je takoj po osamosvojitvi, okrog dve petini anketirancev zavračalo za sosede priseljence oz. tuje delavce, Muslimane, Rome, Jude. Podatki Evropske raziskave vrednot za leto 1999/2000 kažejo, da so deleži anketirancev, ki ne želijo priseljencev za sosede, najvišji v nekdanjih socialističnih državah (Slovenija, Hrvaška, Češka, Slovaška...) (Malnar in Bernik 2004, 67).

2.9 ODNOS DO INVALIDOV

Invalidi so polnopravni državljani z enakimi pravicami kot vsi ostali. Evropska komisija je z evropsko strategijo za invalide do tega leta želela izboljšati možnosti za zaposlovanje, dostopnost storitev in samostojno življenje invalidov. Invalidi predstavljajo šestino delovno sposobnega prebivalstva EU, njihova stopnja nezaposlenosti, pa je izjemno visoka (Evropska komisija, Zaposlovanje, Socialne zadeve in enake možnosti).

V začetku leta 2008 je Slovenija ratificirala konvencijo OZN o človekovih pravicah invalidov. Elena Pečarič, predsednica društva za teorijo in kulturo hendikepa, pa opozarja, da se dejansko ni nič spremenilo in da se diskriminacija in nasilje nad invalidi celo sistemsko opravičujeta. V Sloveniji imamo veliko zapisanih in ratificiranih načel, dobre strukturne možnosti, ki pa jih ne znamo oz. nočemo izkoristiti. Denar se večinoma porabi za izgradnjo zavodov za invalide, politika pa to izkorišča in predstavlja kot napredek (Marin 2008).

Pri nas je, poleg diskriminacije na podlagi starosti, najbolj razširjena diskriminacija invalidnosti (Mojevro.si 2009).

2.10 ODNOS DO ISTOSPOLNO USMERJENIH

Homoseksualnost prežema skoraj vsa družbena okolja, etnične in verske skupnosti ter družbeno-ekonomske nivoje.

Odnos do istospolnih zvez se je skozi čas spreminjal. V antični Grčiji so bili homoseksualni odnosi nekaj popolnoma sprejemljivega, v nekaterih družbenih področjih celo pričakovani. Izrazito negativni odnosi do homoseksualnosti so bili med prvo polovico 20. stoletja. Istospolne aktivnosti so bile skrite, o njih se je govorilo le potihoma. Spolni odnosi, tudi med odraslimi, ki so si to medsebojno želeli, pa so bili v Združenih državah kazensko preganjani. Homoseksualci so bili tarča stereotipov in predsodkov. Šele v zadnjem času smo v zahodnih družbah pričča spreminjanju predsodkov glede homoseksualnosti.

V anketi Najdi.si večina ljudi (30%) sploh ne ve, kaj je homofobija, 21% pa jih meni, da je med mladimi v srednjih šolah prisotna homofobija (Najdi.si 2004a).

Več kot dve tretjini dijaške populacije odgovarja, da noče nikakršnih stikov z istospolno usmerjenimi (Nastran Ule in drugi 1996, 206). Z izjavo, da bi morali homoseksualnim osebam prepovedati javno izražanje njihove spolne usmeritve se je v celoti ali delno strinjalo skupaj kar 49,3% ljudi. Celo 56,6% ljudi se je v celoti ali delno strinjalo s trditvijo, da pretirano izenačevanje pravic obeh spolov ponavadi ni dobro (Leskošek 2005, 11).

2.11 MLADINA IN MLADINSKA KULTURA

John R. Gillis trdi, da mladina ustvarja svojo zgodovino, ki je povezana in hkrati tudi ločljiva od institucij odraslih (Gillis 1999). Pri nas je mladost opredeljena kot starostno obdobje med 15. in 25. letom starosti. Mladost je obdobje priprave na prevzem obveznosti in dolžnosti v svetu odraslih. Pojem mladine, pa je neizbežno povezan tudi z družbenimi spremembami in razvojem, in ga v različnih družbah tudi različno pojmujejo. V industrializiranih državah je tako pojem mladine povezan z razvojem kapitalizma in s spreminjajočimi se odnosi v družbi. Pred vojno ni bilo takšnega pojmovanja mladine kot je danes, saj je gospodarski razcvet omogočil vsem mladim samostojnost in neodvisnost. Mladina ni enovita, homogena družbena skupina, ne v idejnem ne v socialnem smislu (Barle in Fink v Brake 1984, 210). Biti del skupine vrstnikov, ki imajo enak socialni, kulturni, verski in ekonomski status, je normalen del razvoja, ki pa nas obenem prikraja za bogastvo izkušenj z drugačnimi. Enakost nam lajša identifikacijo, večja občutka povezanosti in pripadnosti, kar ima velik vpliv za zdrav razvoj in nastanek samopodobe (Palomares 2001, 9).

Mladinska kultura nudi kolektivno identiteto, iz katere je moč razviti individualno identiteto, ki je čudežno osvobojena pripisanih vlog doma, šole in dela. Mladim zagotavlja spoznavni material, iz katerega se razvije kariera skrita pred svetom odraslih. Mladinska kultura je območje svobode med avtoriteto odraslih in vrstniki nekoga. Mladi ljudje potrebujejo identiteto, ki jih ločuje od pričakovanj, ki so jim jih vsilili družina, šola in delo. Še posebej, ko se enkrat ločijo od identitete, ki jim jo je vsilila družina, so osvobojeni, da razvijejo drugo identiteto. Manjšinske skupine so ujete v situaciji, ko jih njihove narodne kulture podpirajo in vzdržujejo, obenem pa jih lahko to tudi omejuje in tako ohranja njihovo ločenost od drugih subkultur. Širša javnost pa je na mladino vedno gledala kot na družbeni problem (Brake 1984, 147). Mladinska kultura je izraz, ki prikriva različnosti mladinskih kultur in prispeva k mitu o homogeni mladini (Brake 1984, 213).

“Mladi na glas kričijo kar odrasli šepetajo”, pravi socialni psiholog, dr. Vlado Miheljak. Mladi so lahko indikator splošnega družbenega razpoloženja (Mekina 2009).

3 METODOLOŠKI OKVIR

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Izmed deskriptivnih metod sem izbrala anketni vprašalnik. Raziskava vsebuje grafikone in tekstualni del z interpretacijo rezultatov.

3.2 MERSKI INSTRUMENTI OZ. VIRI PODATKOV

Podatke za svojo raziskavo sem zbrala s pomočjo anketnih vprašanj. Kontakirala sem vsako posamezno šolo in se dogovorila za datum anketiranja. Pri anketiranju sem bila prisotna na vseh šolah razen na Srednji avtoserviserski in frizerski šoli, kjer je socialna delavka želela, da vprašalnike pustim in pridem po njih naknadno. Vprašalnik, ki sem ga delno sestavila sama, delno pa prevzela iz različnih virov, je bil anonimen, sestavljen iz 27-ih vprašanj. V vprašalniku sem navedla širok spekter vprašanj, s katerim sem želela preveriti prisotnost ne/strpnosti med dijaki in njihov odnos do drugačnosti.

3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

V vzorec sem zajela 135 dijakov: 20 iz Srednje frizerske šole, 26 iz Srednje avtoserviserske šole, 19 iz Srednje ekonomske šole, 26 iz Srednje gradbene šole, 23 iz Gimnazije Celje center in 21 iz I. Gimnazije v Celju. Na vsaki od teh šol sem anketirala po en razred tretjih letnikov med katerimi je bilo 71 (52,6%) žensk in 63 (46,7%) moških.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

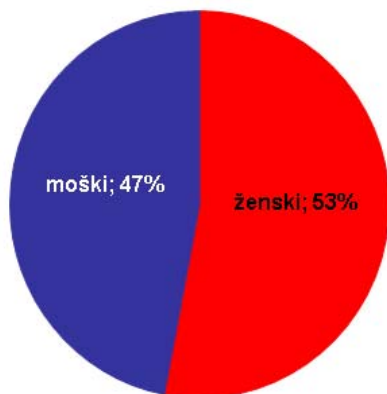
Raziskavo sem pričela izvajati v mesecu novembru, leta 2009 in jo dokončala do konca meseca decembra, leta 2009.

3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Vsak izpolnjen vprašalnik sem najprej pregledala in nato dobljene podatke analizirala ter vnesla v Microsoft Excel. Za nadaljnjo analizo sem uporabila program SPSS.

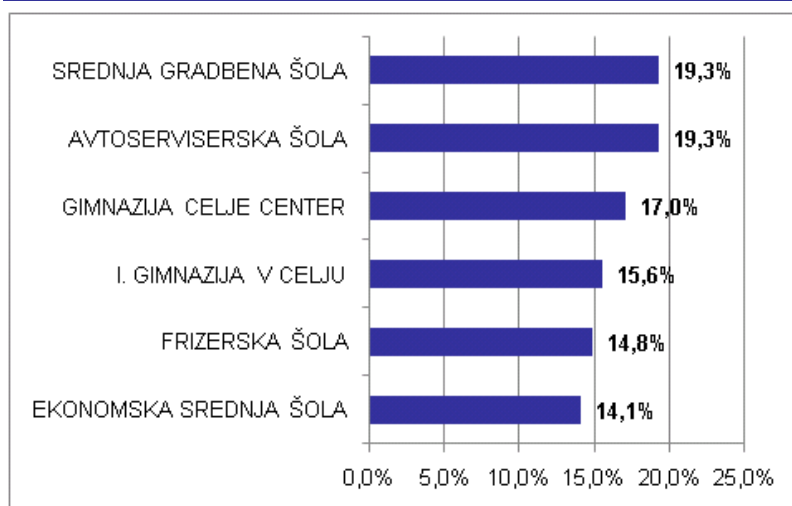
4 REZULTATI

SLIKA 4.1: OPIS VZORCA: SPOL

V anketi je sodelovalo 53% dijakinj in 47% dijakov.

SLIKA 4.2: OPIS VZORCA: ŠOLA

V vzorec so bili vključeni večinoma dijaki iz srednje gradbene ter avtoservisrske šole (19,3%), sledi gimnazija Celje Center. Kategorije spremenljivke sem v naslednjem koraku združila.

SLIKA 4.3: OPIS VZORCA: VRSTA IZOBRAŽEVANJA

V anketi so sodelovali dijaki, ki so vključeni v različne vrste izobraževanj: gimnazijsko, strokovno in poklicno izobraževanje. V vzorec sem vse tri skupine vključila v približno enaki meri, tako da je vsaka vrsta izobraževanja zastopana v tretjini primerov.

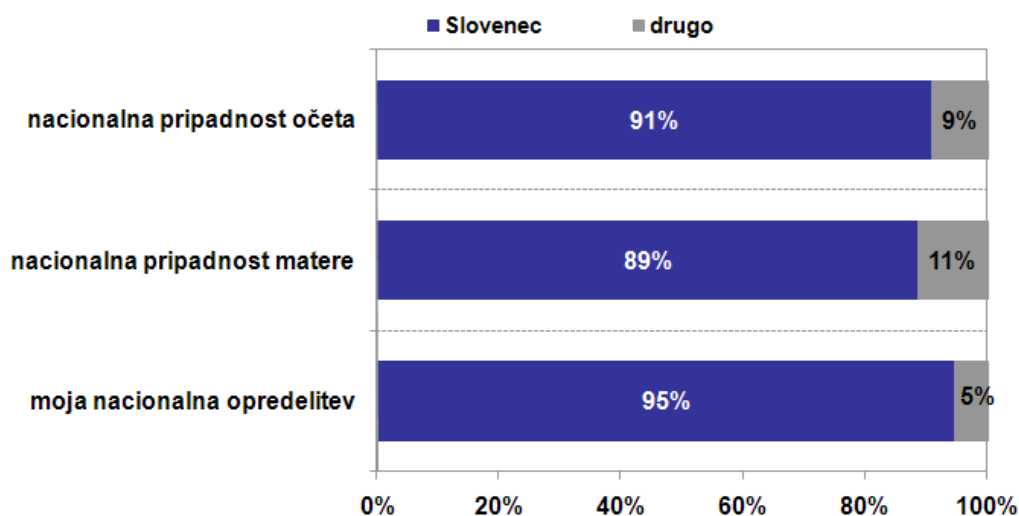
SLIKA 4.4: OPIS VZORCA: TIP PREBIVALIŠČA

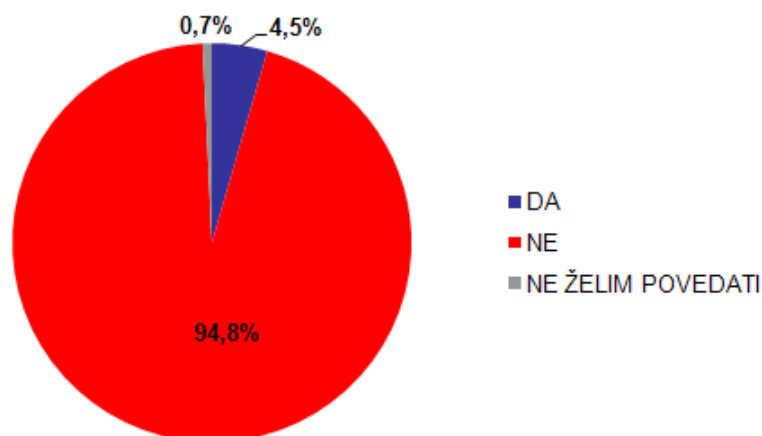
V anketi so sodelovali dijaki iz različnih tipov prebivališč. V vzorec je zajetih večina dijakov z vasi (59%), sledijo dijaki, ki prebivajo v mestih (23%) in primestnih naseljih (19%).

SLIKA 4.5: OPIS VZORCA: NACIONALNA PRIPADNOST OČETA, MATERE, DIJAKA

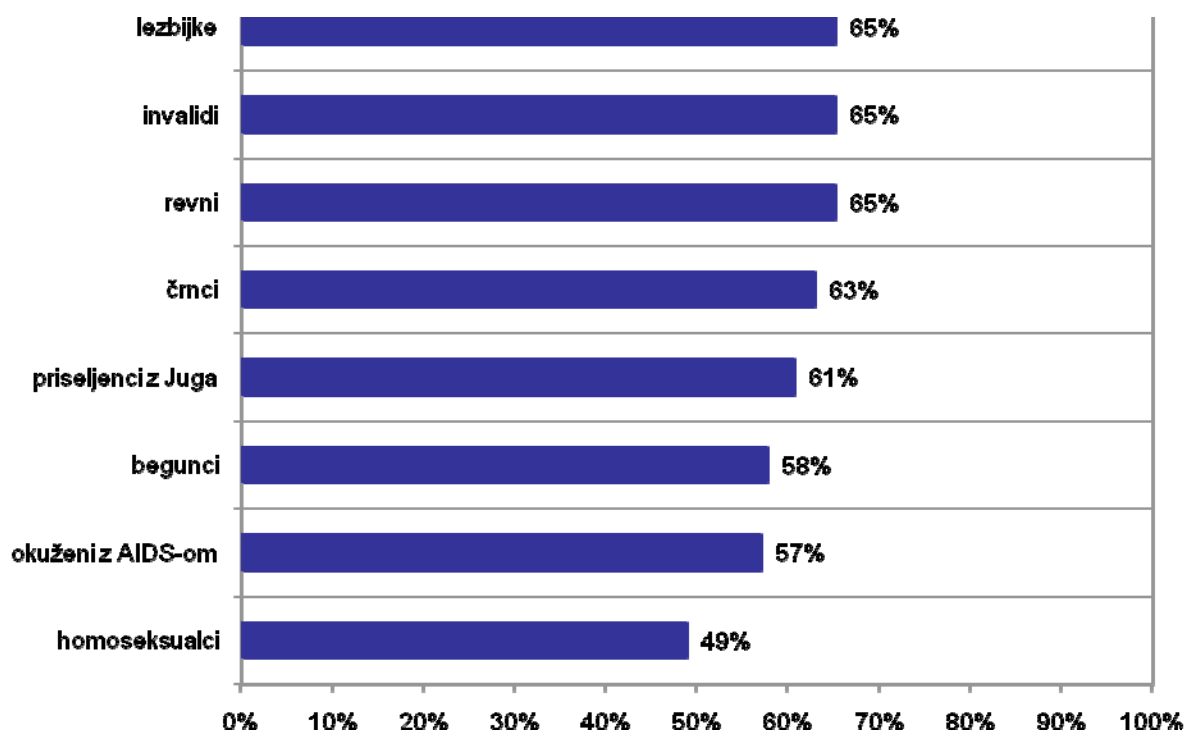
Večina dijakov opredeljuje sebe in svoje starše, glede na nacionalno pripadnost, za Slovence. Glede narodne pripadnosti je 95% anketirancev sebe opredelilo kot Slovence/Slovenko, le 5% se je drugače nacionalno opredelilo. 9% dijakov ima očeta druge nacionalne pripadnosti, 11% dijakov ima mati druge nacionalne pripadnosti. Dijake, ki se opredeljujejo za Neslovence sem spraševala, ali se svoje nacionalne pripadnosti sramujejo; odgovor je bil v vseh primerih negativen.

SLIKA 4.6: OPIS VZORCA: INVALIDNOST STARŠEV

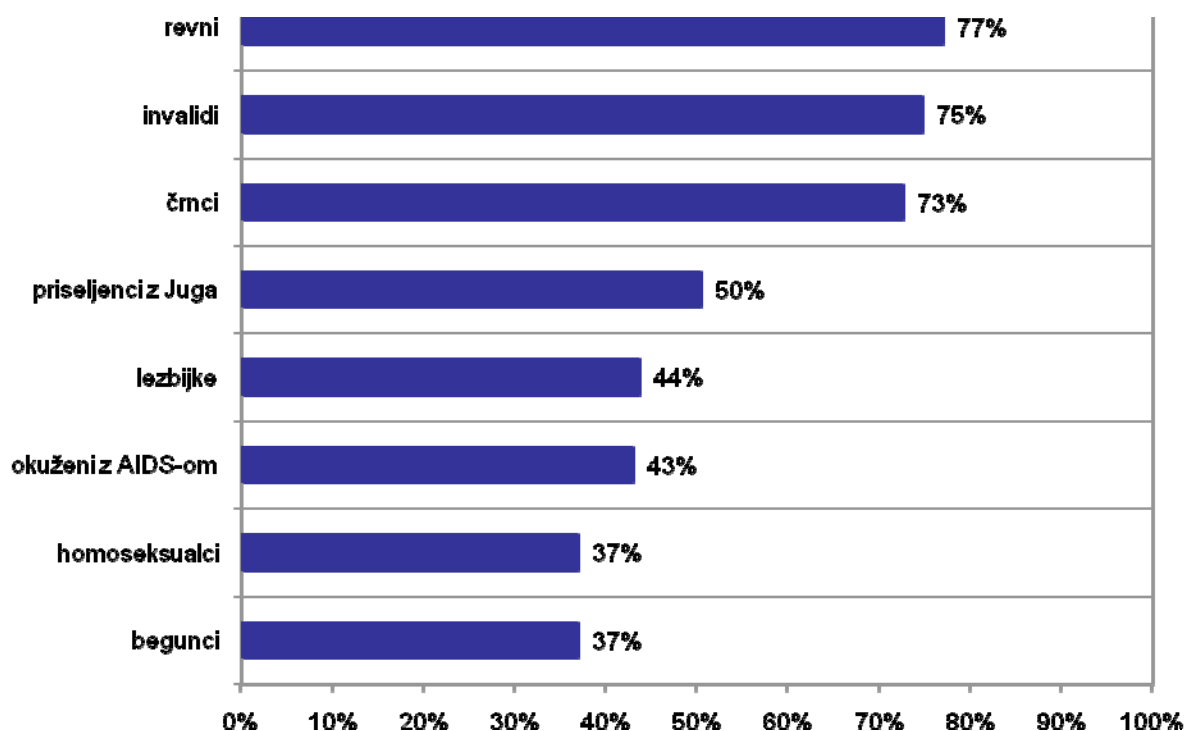
4,5% dijakov se sooča z invalidnostjo pri starših, 0,7% pa se glede vprašanja ni želelo opredeliti.

SLIKA 4.7: DELEŽ ANKETIRANIH, KI BI BREZ TEŽAV NAVEZALI ŠOLSKE STIKE S POSAMEZNIMI SKUPINAMI LJUDI

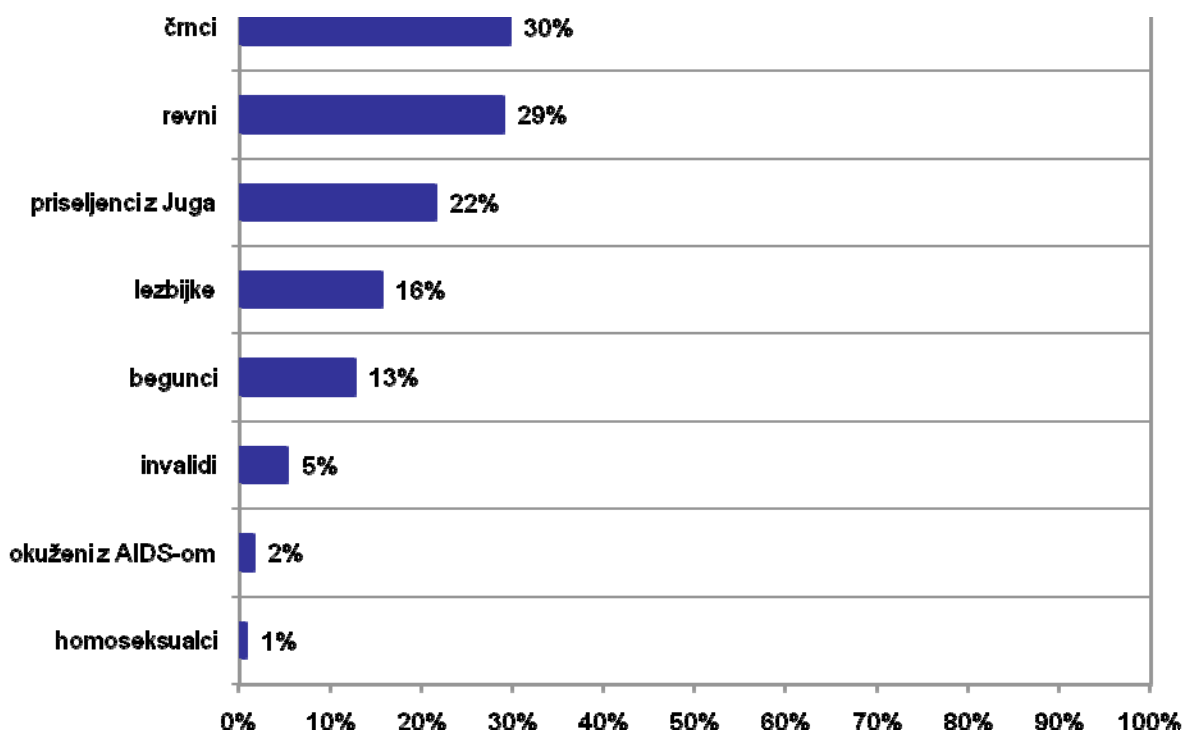
Več kot 60% dijakov bi brez težav navezalo šolske stike z lezbijkami, invalidi, revnimi, črnci in priseljenci z Juga. Več kot polovica bi stike navezala tudi z begunci in okuženimi z AIDS-om. S homoseksualci pa bi šolske stike navezala le polovica dijakov. V raziskavi Vrednote in življenjski stili študentske mladine 1995, je bilo ugotovljeno, da bi največ anketiranih šolske stike navezalo z okuženimi z AIDS-om (30,7%), najmanj pa z revnimi (16,5%) (Ule in drugi 1996).

SLIKA 4.8: DELEŽ ANKETIRANIH, KI BI BREZ TEŽAV NAVEZALI OSEBNE STIKE S POSAMEZNIMI SKUPINAMI LJUDI

Osebne stike bi bili dijaki v največji meri pripravljeni imeti z revnimi, invalidi in črnci (okoli tri četrtine primerov). Polovica bi imela brez težav osebne stike s priseljenci z Juga. Z lezbijkami, okuženimi z AIDS-om, homoseksualci in begunci pa bi osebne stike navezala manj kot polovica anketirancev. V raziskavi Vrednote in življenjski stili študentske mladine 1995 pa bi anketiranci osebne stike najlažje navezali s telesno prizadetimi (66,4%) in duševno bolnimi (52,2%), najmanj pa s priseljenci z Juga (34%) (Ule in drugi 1996).

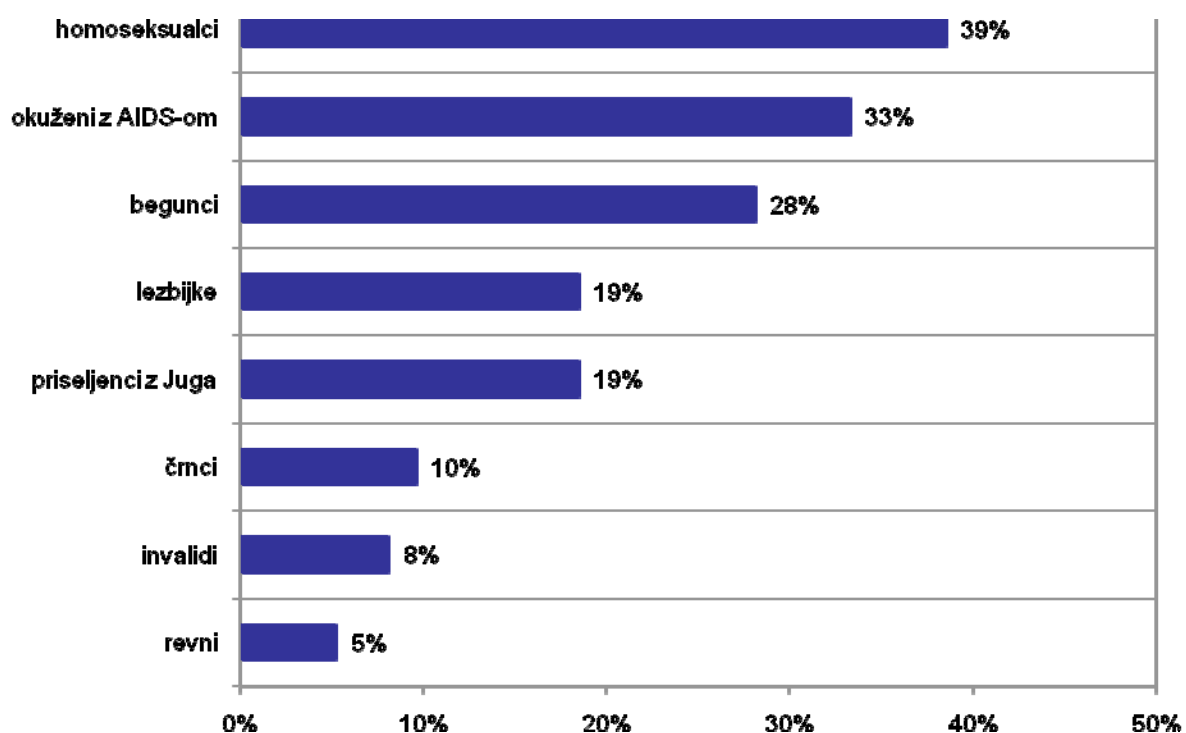
SLIKA 4.9: DELEŽ ANKETIRANIH, KI BI BREZ TEŽAV NAVEZALI INTIMNE S POSAMEZNIMI SKUPINAMI LJUDI

Intimne stike bi dijaki težko navezovali z vsemi proučevanimi skupinami ljudi. V največji meri bi intimne stike lahko navezali s črnci in revnimi (slaba tretjina primerov). Najmanj tovrstnih stikov bi si želeli imeti s homoseksualci, okuženimi z AIDS-om in invalidi. Anketiranci bi najlažje navezali intimne stike z revnimi (31,4%), najmanj pa z okuženimi z AIDS-om (1,5%), kot je pokazala raziskava Vrednote in življenjski stili študentske mladine 1995 (Ule in drugi 1996).

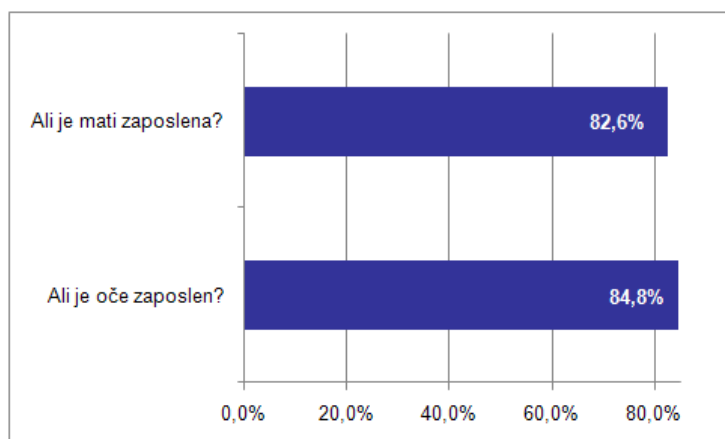

SLIKA 4.10: DELEŽ ANKETIRANIH, KI NOČE IMETI NOBENIH STIKOV Z DOLOČENIMI SKUPINAMI LJUDI

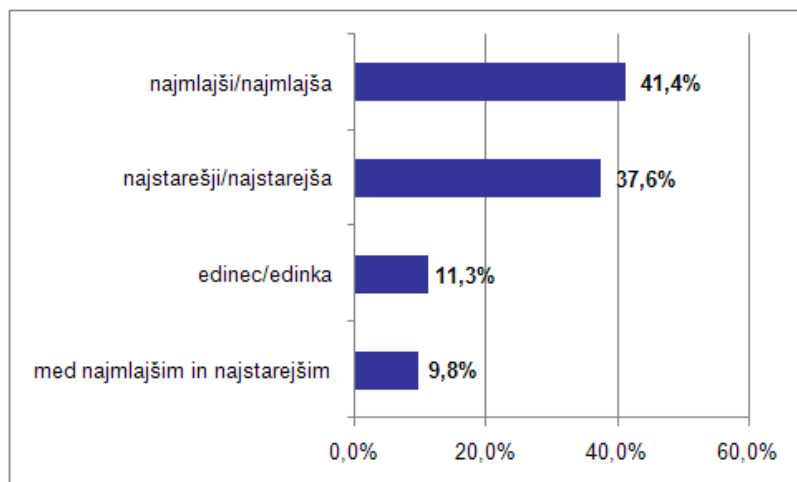
Homoseksualci, okuženi z AIDS-om in begunci so skupine, s katerimi največ anketiranih ne bi želelo imeti nobenih stikov. S homoseksualci v dobri tretjini primerov, okuženimi z AIDS-om v tretjini primerov in z begunci v dobri četrtini primerov. Lezbijke (27,0%) in homoseksualci (27,8%) pa so skupine, s katerimi anketiranci nočejo nobenih stikov, kot je pokazala raziskava Vrednote in življenjski stili študentske mladine 1995 (Ule in drugi 1996).

SLIKA 4.11: OPIS VZORCA – ZAPOSLENOST STARŠEV

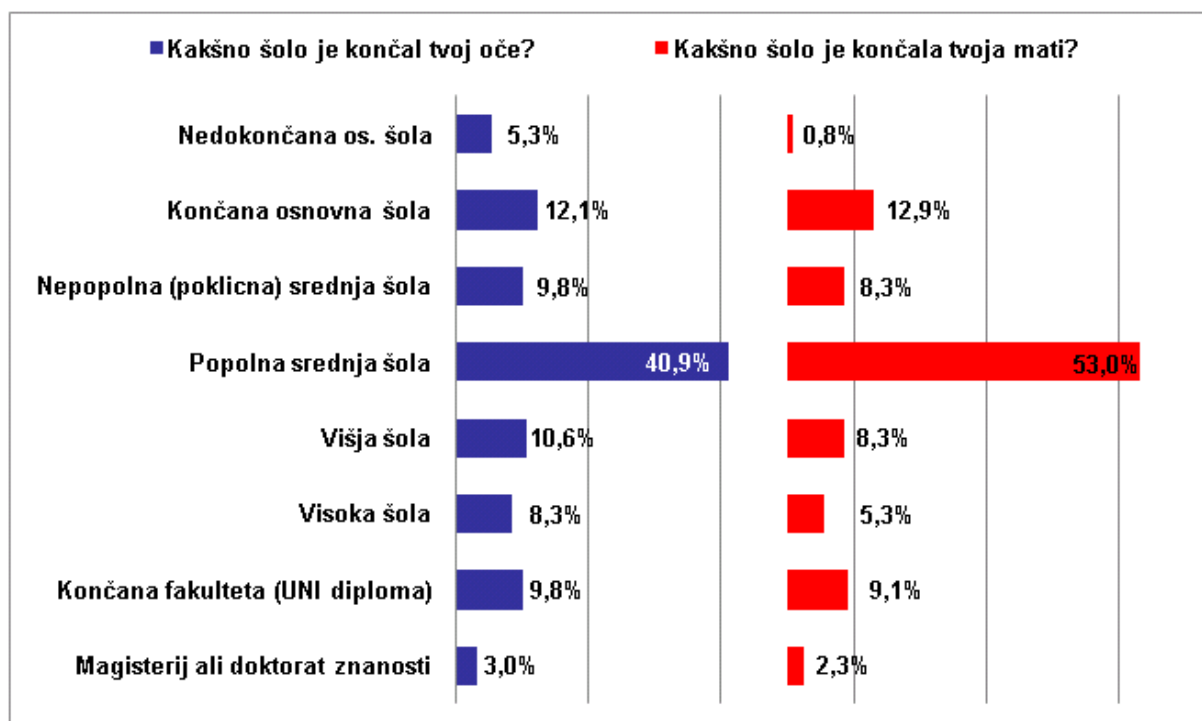
V vzorcu je zajetih 82,6% dijakov, ki imajo zaposleno mami in 84,8% dijakov, ki imajo zaposlenega očeta. 74% dijakov ima oba starša zaposlena.

SLIKA 4.12: OPIS VZORCA – MESTO V DRUŽINI

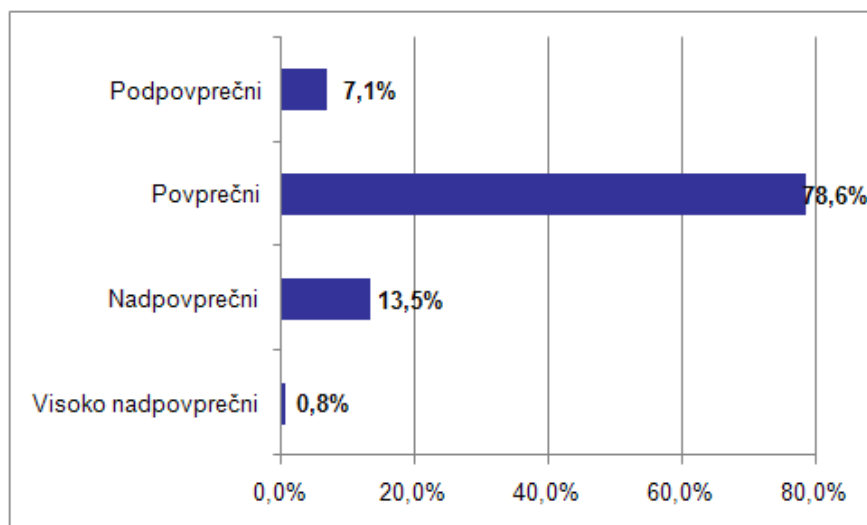
V vzorcu je 41,4% dijakov, ki so v družini najmlajši član, 37,6% takih, ki so v družini najstarejši član, 11,3% edincev in 9,8% takih, ki so nekje vmes.

SLIKA 4.13: OPIS VZORCA – IZOBRAZBA STARŠEV

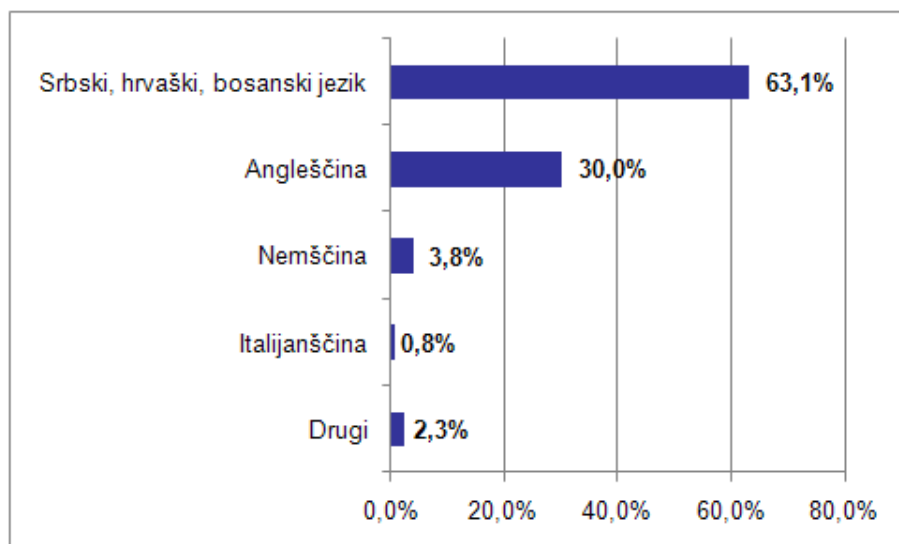
Večina dijakov ima starše s končano srednjo šolo; deleži se večinoma po vseh kategorijah ujemajo, edina izjema je nedokončana osnovna šola, kjer izstopa delež očetov.

SLIKA 4.14: OCENA MATERIALNEGA POLOŽAJA DRUŽINE GLEDE NA SLOVENSKO POVPREČJE - DELEŽI

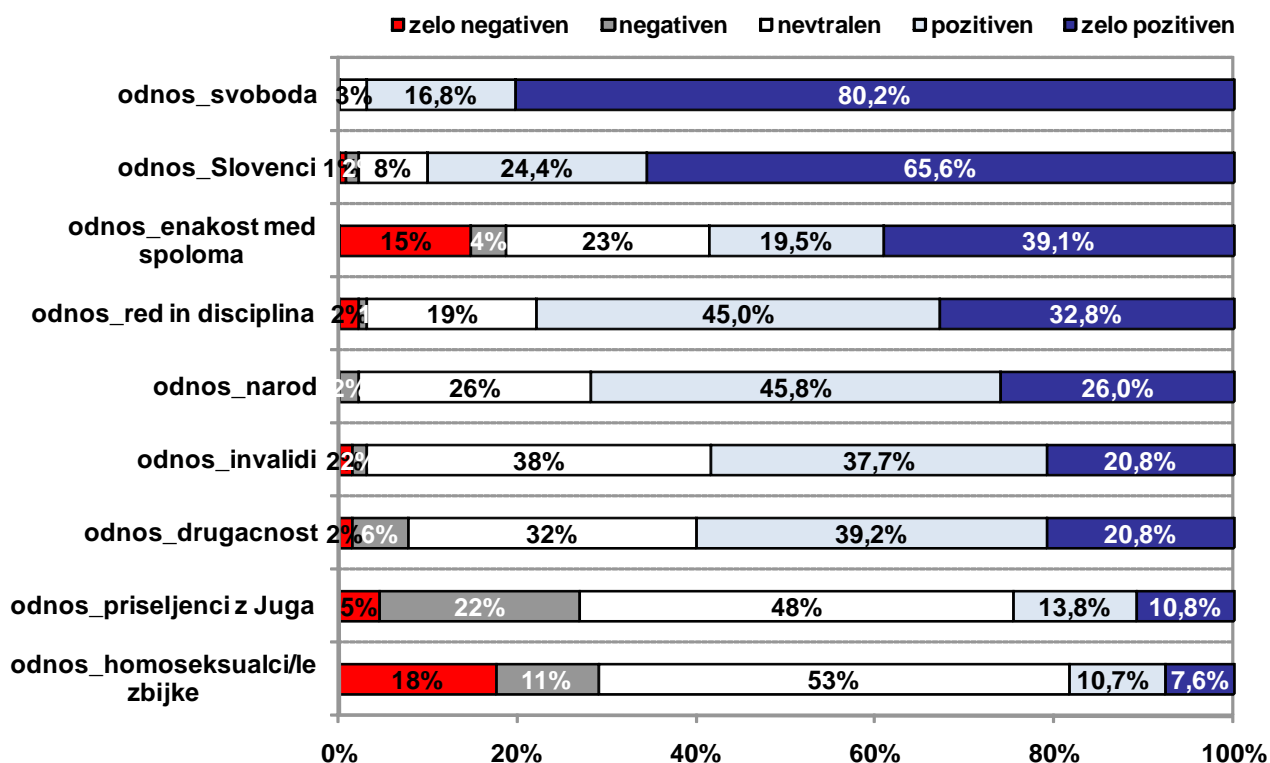
Večina anketirancev za svojo družino meni, da so glede materialnega položaja povprečni (78,6%), 13,5% jih meni, da so nadpovprečni, 7,15% pa da so podpovprečni. 0,8% je takih, ki poročajo, da so visoko nadpovprečni.

SLIKA 4.15: JEZIK, KI NAJBOLJ OGROŽA SLOVENŠČINO - DELEŽI

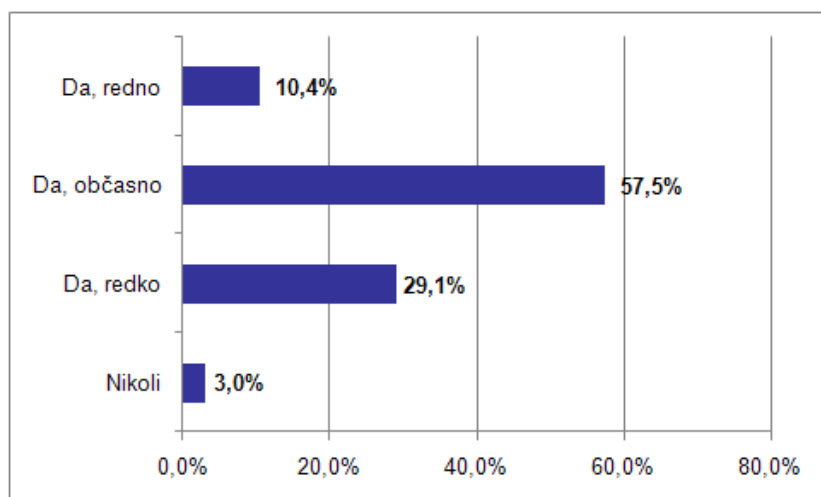
Večina anketirancev meni, da slovenščino najbolj ogroža srbski, hrvaški in bosanski jezik (63,1%), sledi angleščina (30%), potem nemščina (3,8%), italijanščina (0,8%) in drugi (2,3%). Ti rezultati so popolnoma v skladu z raziskavo Vrednote in življenjski stili študentske mladine 1995, kjer jih 45,1% meni, da slovenski jezik najbolj ogrožajo srbski, hrvaški in bosanski jezik (Ule in drugi 1996).

SLIKA 4.16: ODNOS DO POSAMEZNIH STIGMATIZIRANIH SKUPIN LJUDI - DELEŽI

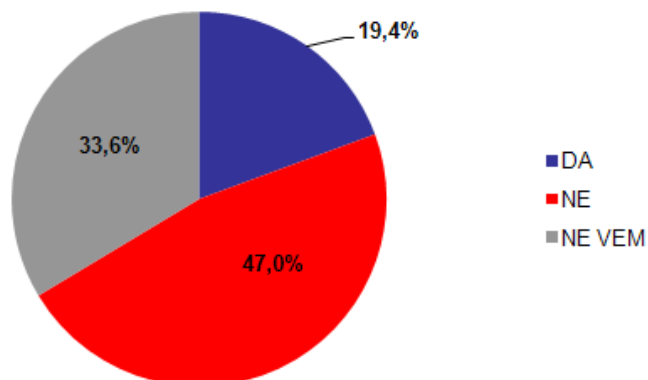
Iz grafa je razvidno, da imajo anketirani dijaki najbolj pozitiven odnos do svobode (97%), sledi odnos do Slovencev (90%), ter do vrednot, kot sta red in disciplina (77,8%), narod (71,8%), drugačnost (60%), invalidi (58,5%). Negativen odnos pa se izkazuje predvsem pri odnosu do homoseksualcev/lezbijk (28%), priseljencev z Juga (27%) ter pri enakosti med spoloma (19%). Z mojimi rezultati se ujemajo tudi rezultati pridobljeni v raziskavi Vrednote in življenjski stili študentske mladine 1995, kjer imajo anketiranci tudi najbolj pozitiven odnos do svobode (68,6%) (Ule in drugi 1996).

SLIKA 4.17: BRANJE ČASOPISOV - DELEŽI

10,4% anketirancev redno bere časopise, 57,5% občasno, 29,1% pa redko ali nikoli (3%).

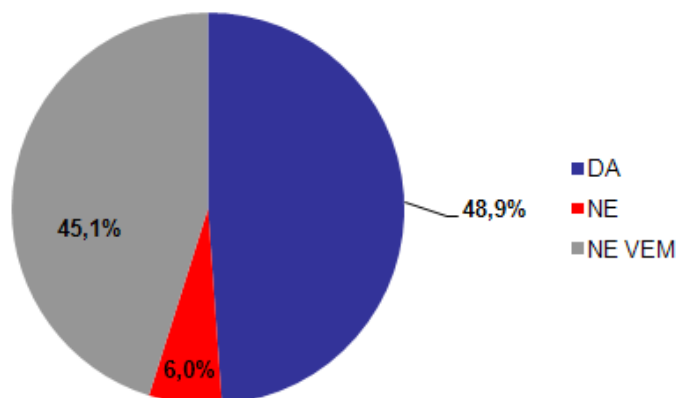
SLIKA 4.18: ALI LAHKO PO TVOJEM MNENJU SOŠOLCI, KI SO GEJI ALI LEZBIJKE, BREZ SKRBI, DA BI ZARADI TEGA IMELI TEŽAVE, RAZKRIJEJO SVOJO SPOLNO ORIENTACIJO? - DELEŽI

19,4% anketiranih dijakov meni, da sošolci, ki so geji ali lezbijke, lahko brez skrbi razkrijejo svojo spolno orientacijo, 47% pa jih meni ravno obratno.

SLIKA 4.19: NEKATERI MOJI SOŠOLCI GOJIJO PREDSDODKE DO GEJEV/LEZBIJK - DELEŽI

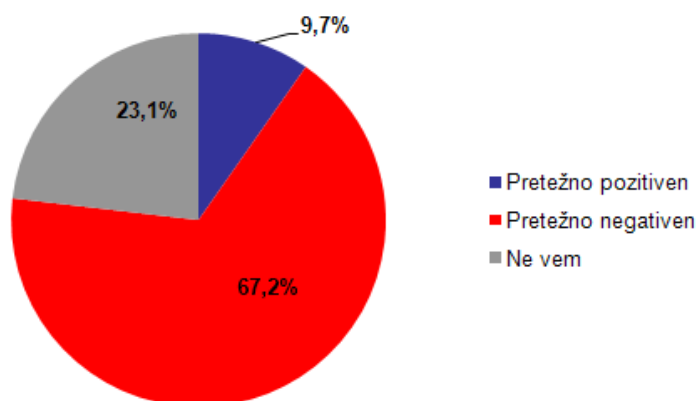

48,9% dijakov meni, da nekateri sošolci gojijo predsodke do gejev/lezbijk.

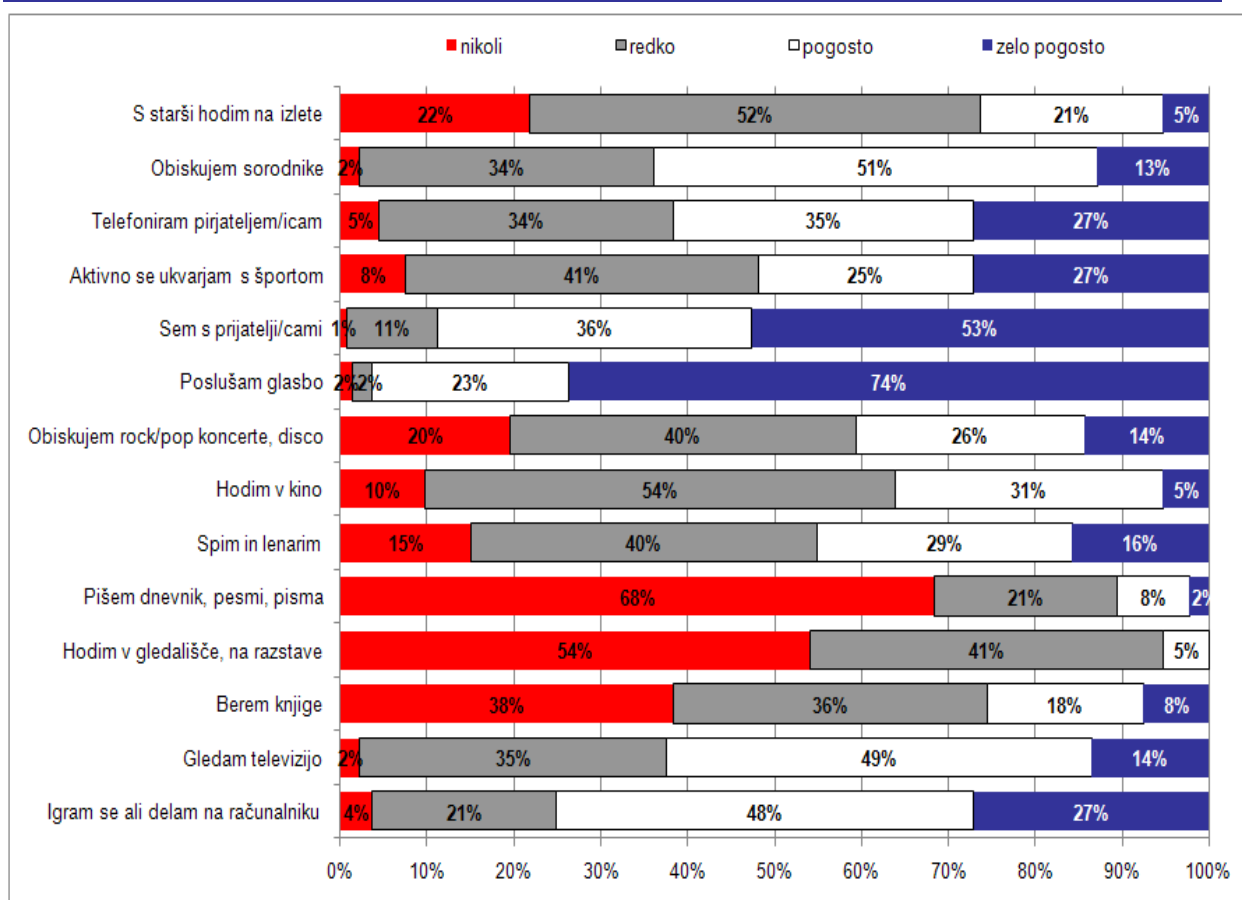
SLIKA 4.20: KAKŠEN JE PO TVOJEM MNENJU PREVLAJUJOČ ODNOS V DRUŽBI DO GEJEV/LEZBIJK?- DELEŽI

67,2% anketiranih meni, da je prevladujoč odnos v družbi do gejev/lezbijk predvsem negativen, le 9,7% jih meni, da je odnos pozitiven.

SLIKA 4.21: TRDITVE O PREŽIVLJANJU PROSTEGA ČASA - DELEŽI

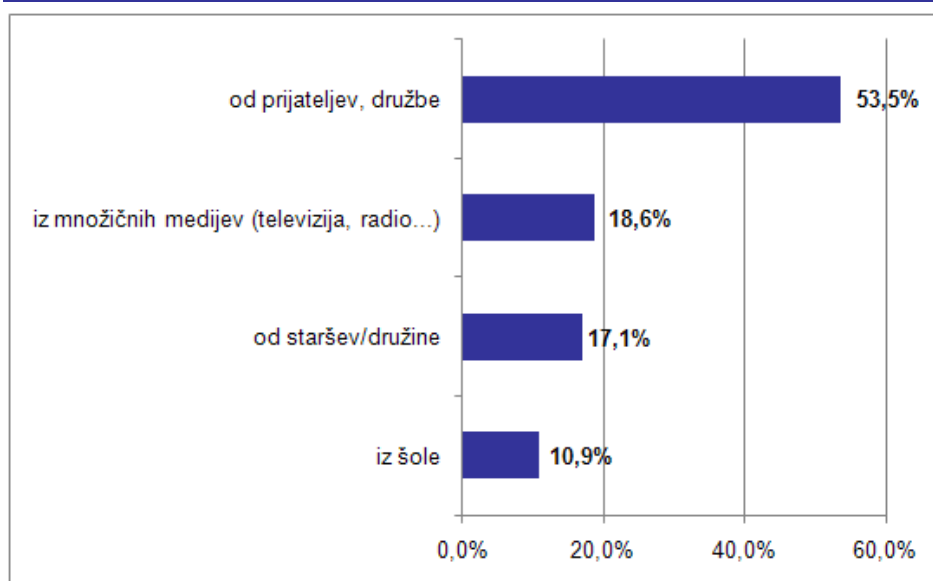
Dijaki so v večini primerov navajali, da v prostem času zelo pogosto poslušajo glasbo (74%), se družijo s prijatelji/cami (53%). Sledijo telefonski stiki s prijatelji/cami (27%), šport (27%), igranje ali delo na računalniku (27%). Najslabše zastopane aktivnosti so pisanje dnevnika (68%), pesmi, pisem, obiskovanje gledališča, razstav (54%) in branje knjig (38%), kar je v skladu s pridobljenimi rezultati v raziskavi Vrednote in življenjski stili študentske mladine 1995, kjer 41,5% anketiranih nikoli ne piše dnevnika, pesmi in pisem, največ pa jih v prostem času posluša glasbo (37,8%) (Ule in drugi 1996).

SLIKA 4.22: OBLIKE NESTRPNOSTI DO DRUGAČNIH - DELEŽI

Anketirani se strinjajo, da je nestrpnost najpogosteje opazna v obliki obrekovanja (61,2%), ignoriranja, izogibanja (17,8%), psihičnega nasilja (12,4%), manj pa v obliki nadlegovanja in šikaniranja (6,2%) ter spolnega nadlegovanja (2,3%).

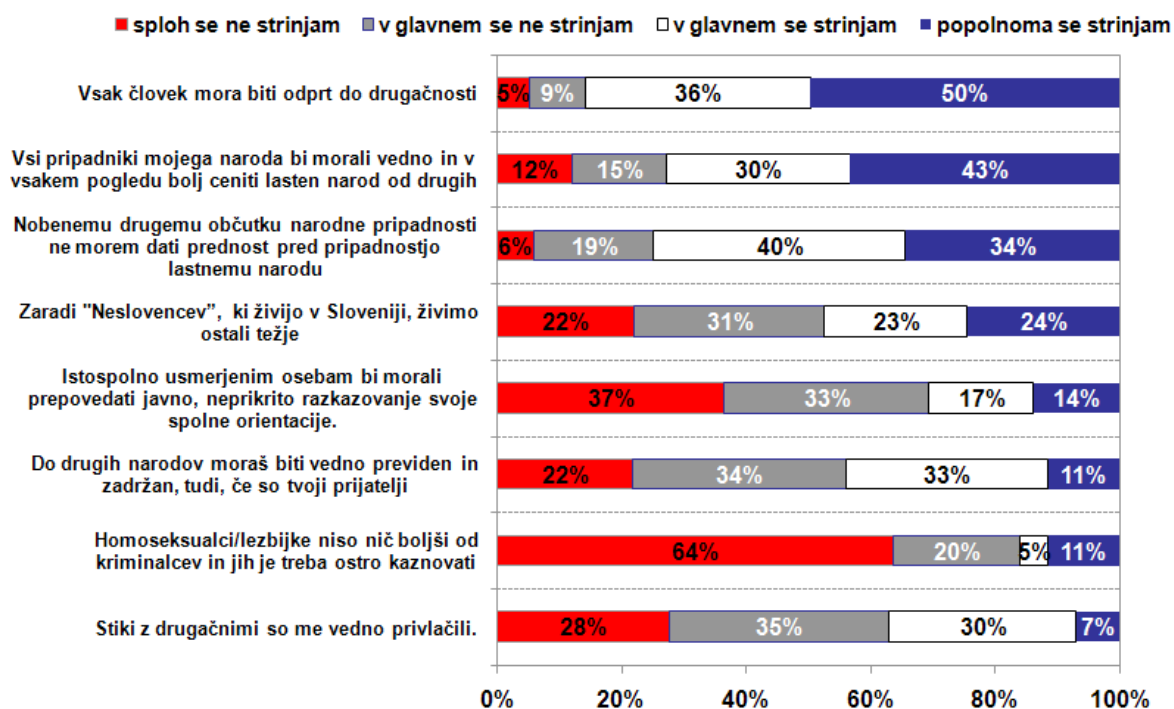
SLIKA 4.23: NESTRPNOSTI, DISKRIMINACIJE SE NAUČIMO OD... - DELEŽI

Anketirani se strinjajo, da se nestrpnosti in diskriminacije v največji možni meri naučimo od prijateljev in družbe (53,5%), manj pa iz množičnih medijev (18,6%), od staršev in družine (17,1%) ter v šoli (10,9%).

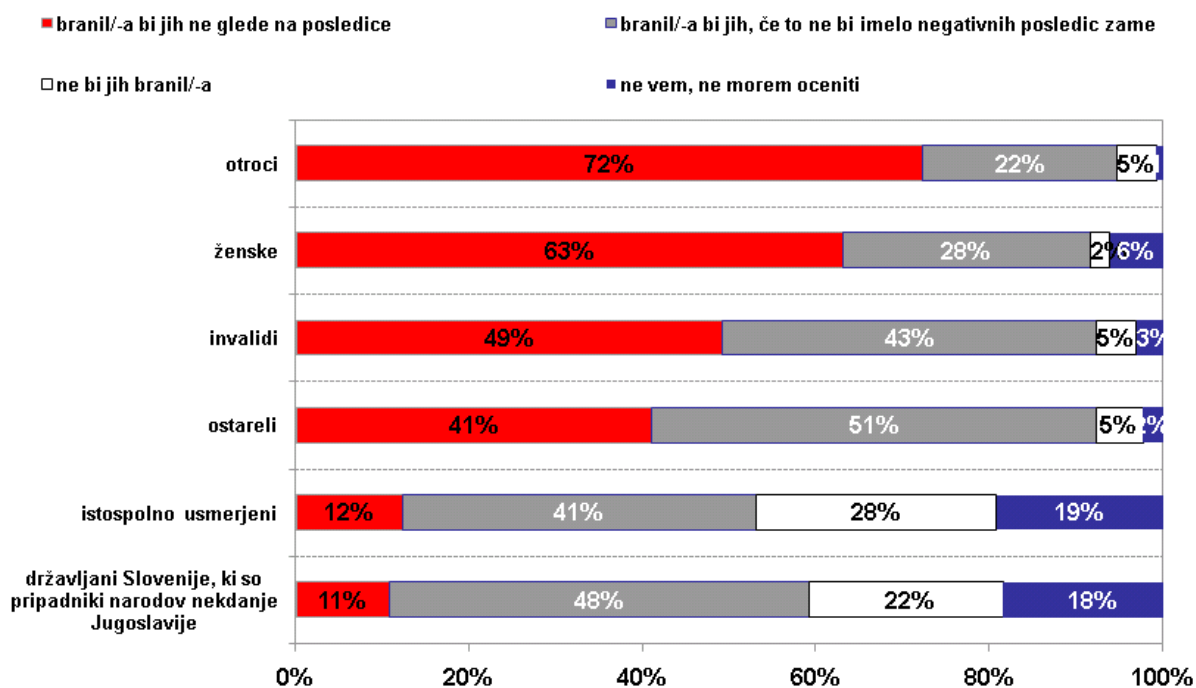

SLIKA 4.24: TRDITVE O STRPNOSTI - DELEŽI

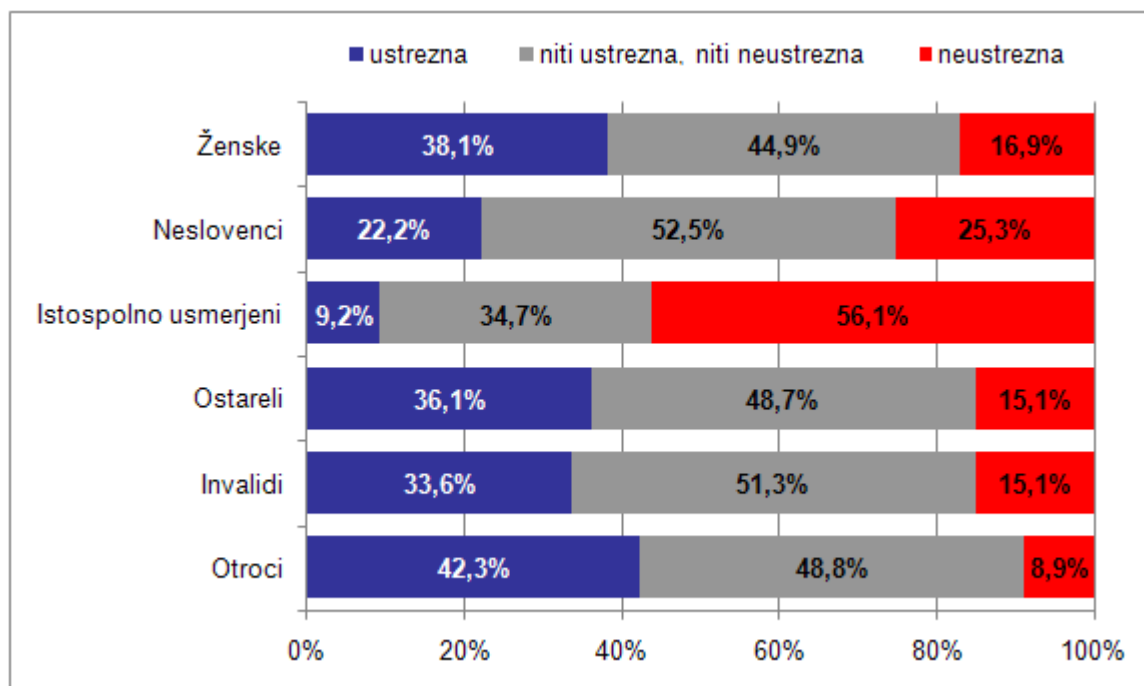
Anketirani dijaki se v največji meri popolnoma strinjajo, da mora biti vsak človek odprt do drugačnosti (50%), da morajo pripadniki naroda najbolj ceniti lasten narod (43%), ter da je potrebno dati pripadnost lastnemu narodu (34%). Najvišja stopnja nestrinjanja se kaže v naslednjih trditvah: homoseksualci/lezbijke niso nič boljši od kriminalcev in jih je treba ostro kaznovati (64%), istospolno usmerjenim osebam bi morali prepovedati javno, neprikrito razkazovanje svoje spolne orientacije (37%) in stiki z drugačnimi so me vedno privlačili (28%). V raziskavi Vrednote in življenjski stili študentske mladine pa so pri trditvi homoseksualci/lezbijke niso nič boljši od kriminalcev in jih je treba ostro kaznovati, prišli do popolnoma drugačnih ugotovitev: 72,7% anketiranih se popolnoma strinja s to izjavo (Ule in drugi 1996).

SLIKA 4.25: DELEŽ ANKETIRANIH GLEDE NA STIGMATIZIRANO SOCIALNO SKUPINO, KI SO JO PRIPRAVLJENI BRANITI

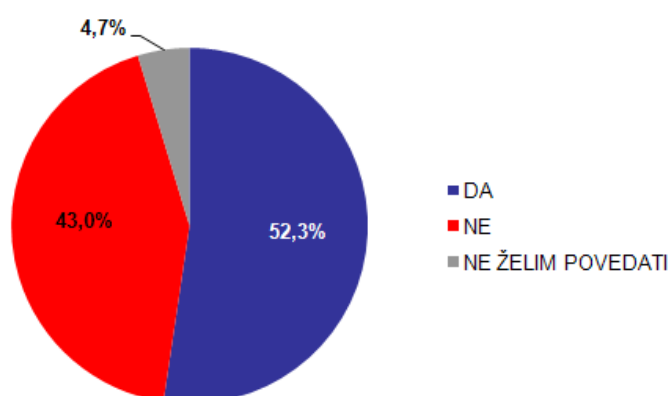
Večina anketiranih dijakov se strinja, da bi v prvi vrsti branili otroke (72%) in ženske (63%), ne glede na posledice, sledijo invalidi (49%) in ostareli (41%). V primeru, da ne bi bilo negativnih posledic, bi branili tudi državljane Slovenije, ki so pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije (48%) in istospolno usmerjene (41%). Tudi v raziskavi Vrednote in življenjski stili študentske mladine 1995 bi največ anketiranih branilo, ne glede na posledice, otroke (75,3%) (Ule in drugi 1996).

SLIKA 4.26: ZAŠČITA SPLOŠNIH IN POSEBNIH PRAVIC PRIPADNIKOV/C NAŠTETIH SKUPIN V SLOVENIJI JE USTREZNA ALI NEUSTREZNA - DELEŽI

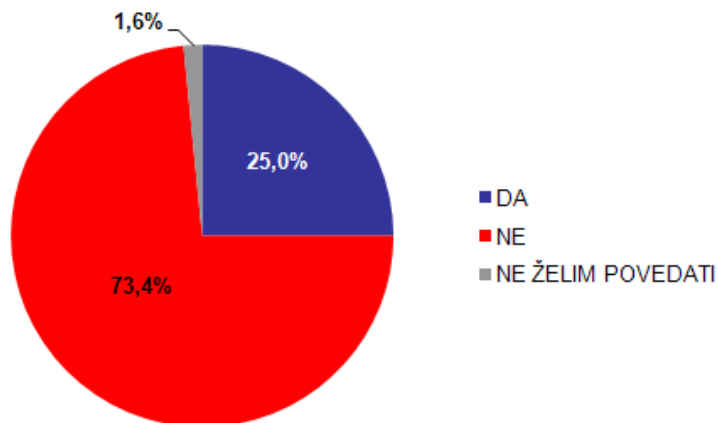
Dijaki se strinjajo, da so pravice istospolno usmerjenih najbolj neustrezno urejene (56%). To je v skladu z raziskavo Vrednote in življenjski stili študentske mladine 1995, kjer samo 15% anketirancev meni, da je ustrezno poskrbljeno za pravice istospolno usmerjenih (Ule in drugi 2006). Sledijo slabo urejene pravice državljanov Slovenije, ki so pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije (25%). Menijo, da je najbolj poskrbljeno za pravice otrok (42%), žensk (38%), ostarelih (36%) in invalidov (34%).

SLIKA 4.27: ALI SI BIL/A KDAJ ŽRTEV DIREKTNE DISKRIMINACIJE - DELEŽI

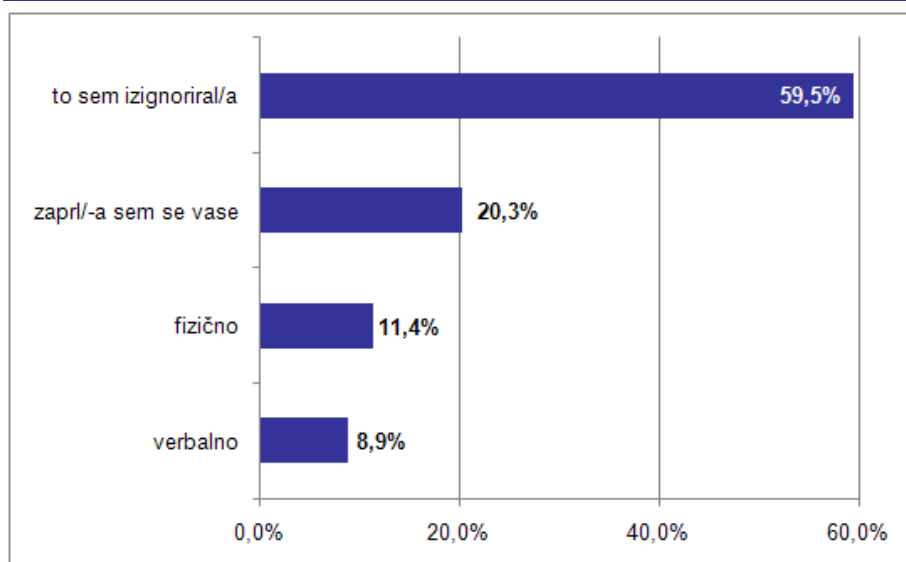
52,3% dijakov poroča, da so že bili žrtve direktne diskriminacije, kamor spadajo dejanja, kot so žalitve, ignoriranje, fizično nasilje, zasmehovanje na račun nacionalne pripadnosti, vere, izgleda, spolne orientacije, spola in telesnih hib.

SLIKA 4.28: ALI SI BIL/A KDAJ ŽRTEV INDIRECTNE DISKRIMINACIJE - DELEŽI

25% dijakov priznava, da so že bili žrtve indirektne diskriminacije; spraševala sem jih, če so npr. na televiziji, v časopisu, na internetu ali kje drugje prebrali, videli, zasledili kaj, kar bi jih prizadelo.

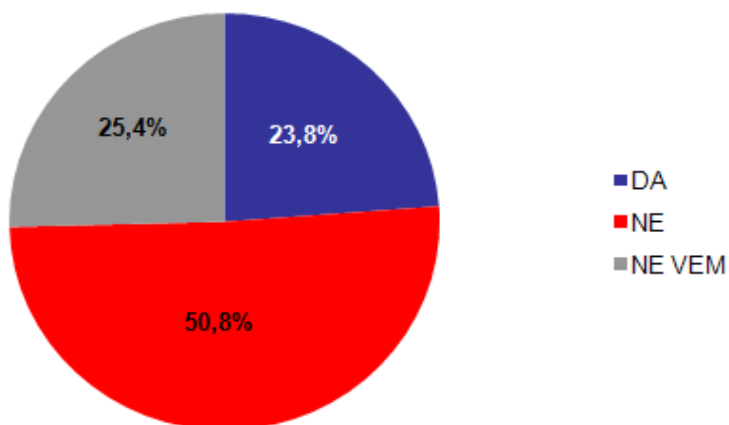
SLIKA 4.29: ČE SI BIL/A KDAJ ŽRTEV DIREKTNE/INDIREKTNE DISKRIMINACIJE, KAKO SI ODREAGIRAL/A NA - DELEŽI

59,5% dijakov bi se najraje izognilo situacijam diskriminacije, 20,3% bi se zaprlo vase, ostali pa bi odreagirali (fizično ali verbalno). Če bi bili žrtve diskriminacije, bi se Slovenci najprej obrnili na odvetnika, nato pa na policijo (Mojevro.si).

SLIKA 4.30: ALI MENIŠ, DA JE V NAŠI DRUŽBI MOŽNO IZKORENINITI NESTRPNOST, DISKRIMINACIJO?- DELEŽI

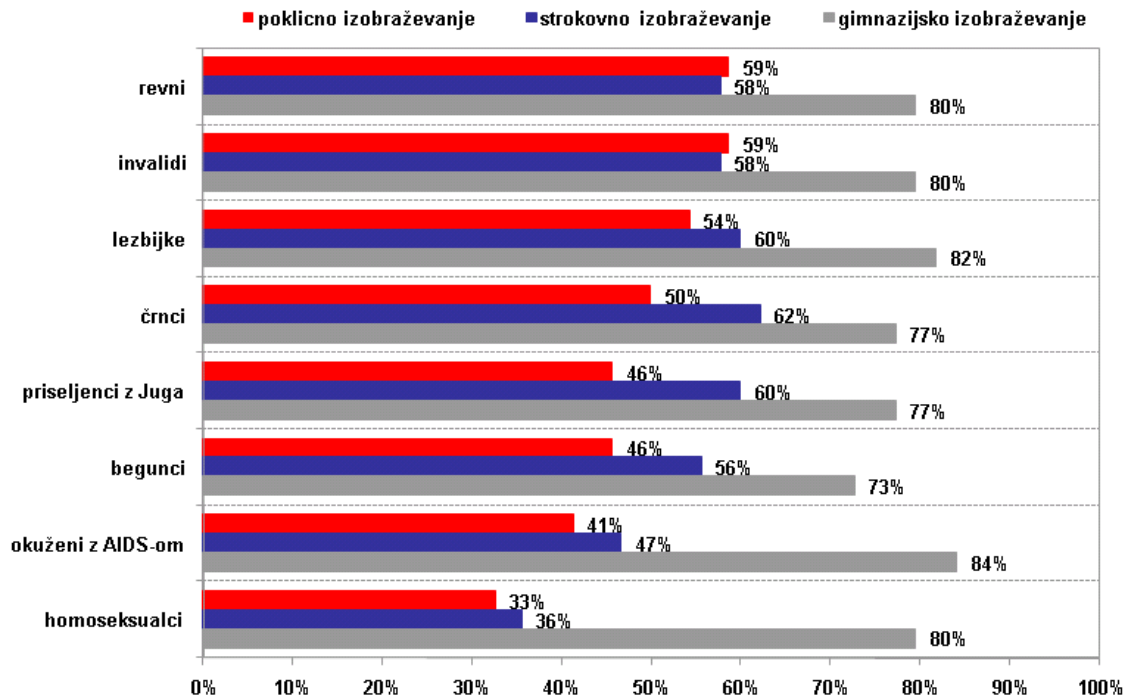

Večina, 50,8% meni, da v naši družbi ni mogoče izkoreniniti nestrpnosti in diskriminacije. Sicer pa večina Slovencev, nekoliko več kot Evropejci v povprečju, meni, da njihova država stori dovolj v boju proti različnim oblikam diskriminacije (Mojevro.si).

BIVARIANTNA ANALIZA

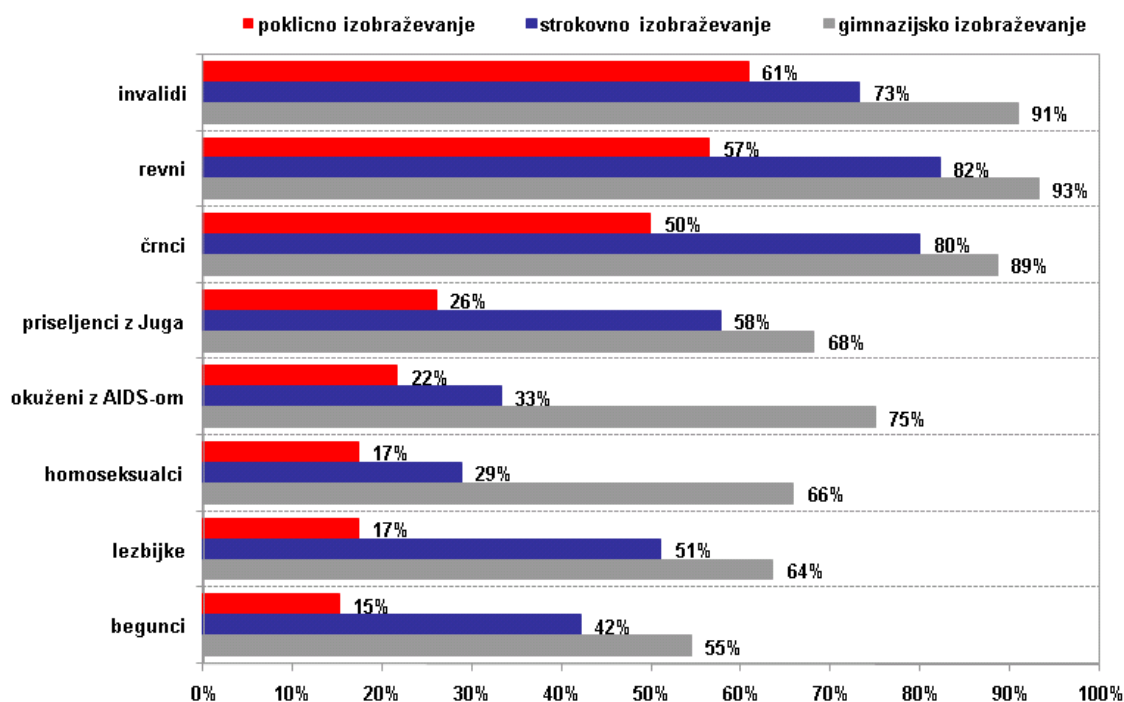
SLIKA 4.31: DELEŽ ANKETIRANIH, KI BI VZPOSTAVILO ŠOLSKE STIKE S SKUPINAMI LJUDI GLEDE NA VRSTO IZOBRAŽEVANJA

Šolske stike bi v največjem obsegu z navedenimi skupinami ljudi vzpostavili gimnazijci, dijaki strokovnega izobraževanja pa nekoliko lažje kot dijaki poklicnega izobraževanja. Hi kvadrat test nakazuje, da ostajajo statistično značilne razlike med posameznimi vrstami izobraževanja. Statistično značilne razlike se nakazujejo pri šolskih stikih z naslednjimi skupinami ljudmi:

- revni (hi kvadrat=5,940, SP=2, p=0,051)
- invalidi (hi kvadrat=5,940, SP=2, p=0,051)
- lezbijke (hi kvadrat=8,278, SP=2, p=0,016*)
- črnci (hi kvadrat=7,189, SP=2, p=0,027*)
- priseljenci z Juga (hi kvadrat=9,445, SP=2, p=0,009*)
- begunci (hi kvadrat=6,894, SP=2, p=0,032*)
- okuženi z AIDS-om (hi kvadrat=19,763, SP=2, p=0,000*)
- homoseksualci (hi kvadrat=24,630, SP=2, p=0,000*).

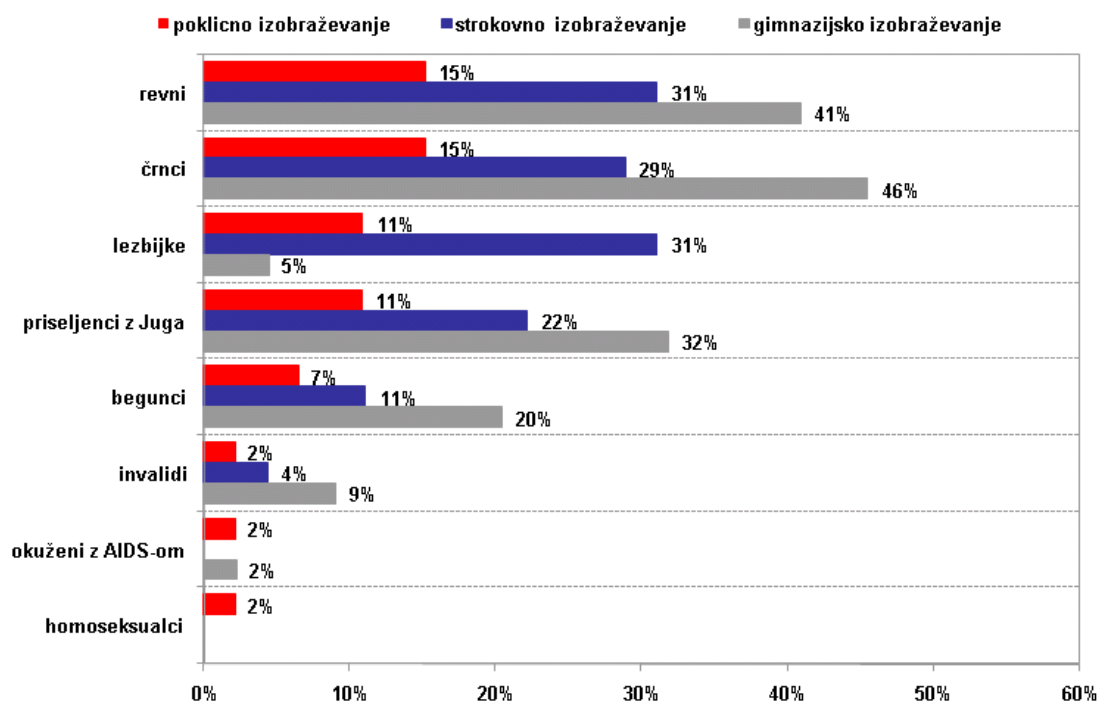
SLIKA 4.32: DELEŽ ANKETIRANIH, KI BI VZPOSTAVILO OSEBNE STIKE S SKUPINAMI LJUDI GLEDE NA VRSTO IZOBRAŽEVANJA

Tudi v primeru osebnih stikov se izkaže, da so gimnazijci tisti, ki bi jih najlaže navezovali s prav vsemi analiziranimi skupinami ljudi in dijaki poklicnih šol tisti, ki bi tovrstne stike najtežje vzpostavljali. Hi kvadrat test nakazuje, da obstajajo statistično značilne razlike med posameznimi vrstami izobraževanja. Statistično značilne razlike se nakazujejo pri osebnih stikih z naslednjimi skupinami ljudi:

- invalidi (hi kvadrat=10,849, SP=2, p=0,004*)
- revni (hi kvadrat=18,111, SP=2, p=0,000*)
- črnci (hi kvadrat=18,735, SP=2, p=0,000*)
- priseljenci z Juga (hi kvadrat=17,422, SP=2, p=0,000*)
- okuženi z AIDS-om (hi kvadrat=28,588, SP=2, p=0,000*)
- homoseksualci (hi kvadrat=24,623, SP=2, p=0,000*)
- lezbijke (hi kvadrat=21,053, SP=2, p=0,000*)
- begunci (hi kvadrat=15,694, SP=2, p=0,000*).

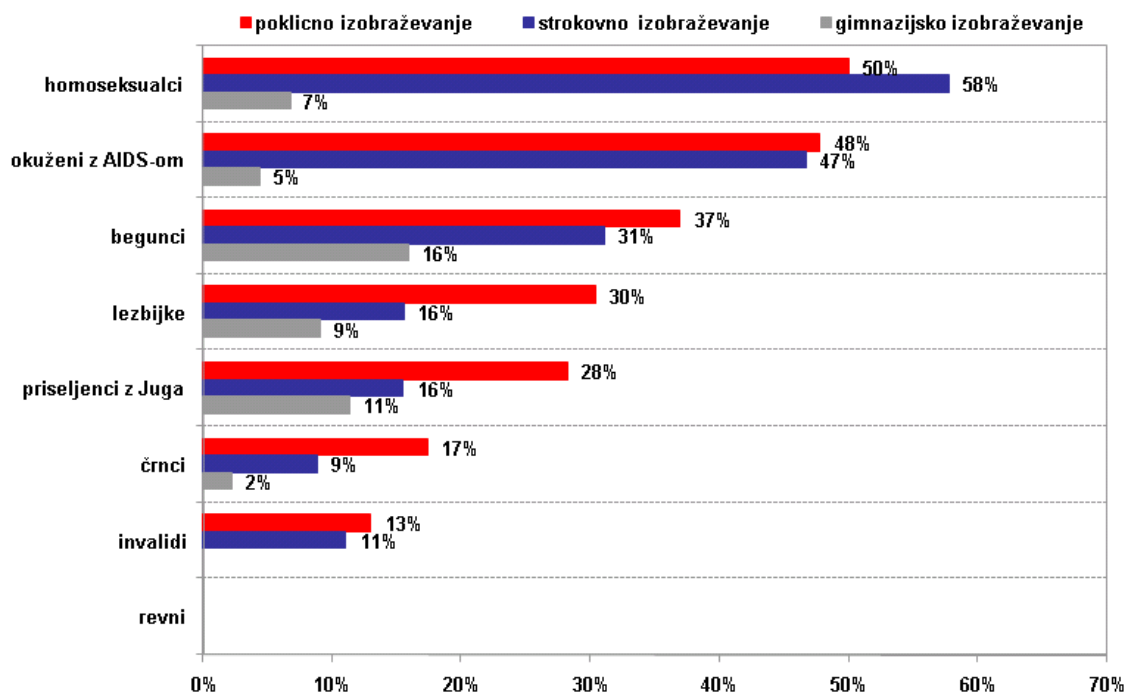
SLIKA 4.33: DELEŽ ANKETIRANIH, KI BI VZPOSTAVILO INTIMNE STIKE S SKUPINAMI LJUDI GLEDE NA VRSTO IZOBRAŽEVANJA

Tudi v primeru intimnih stikov se izkaže, da so gimnazijci tisti, ki bi jih najlaže navezovali z vsemi analiziranimi skupinami ljudi (izjemi sta okuženi z AIDS-om in homoseksualci ter lezbijke) in dijaki poklicnih šol tisti, ki bi tovrstne stike najtežje vzpostavljali. Hi kvadrat test nakazuje, da obstajajo statistično značilne razlike med posameznimi vrstami izobraževanja. Do statistično značilnih razlik med dijaki različni šol je prišlo v primeru navezovanja intimnih stikov z revnimi (hi kvadrat=7,388, SP=2, $p=0,025^*$), lezbijkami (hi kvadrat=13,119, SP=2, $p=0,001^*$) in črnci (hi kvadrat=9,879, SP=2, $p=0,007^*$). Gimnazijci bi v večji meri lahko navezali intimni stik z revnimi in črnci, medtem ko dijaki strokovnega izobraževanja z lezbijkami.

SLIKA 4.34: DELEŽ ANKETIRANIH, KI NOČE IMETI STIKOV Z DOLOČENIMI SKUPINAMI LJUDI GLEDE NA VRSTO IZOBRAŽEVANJA

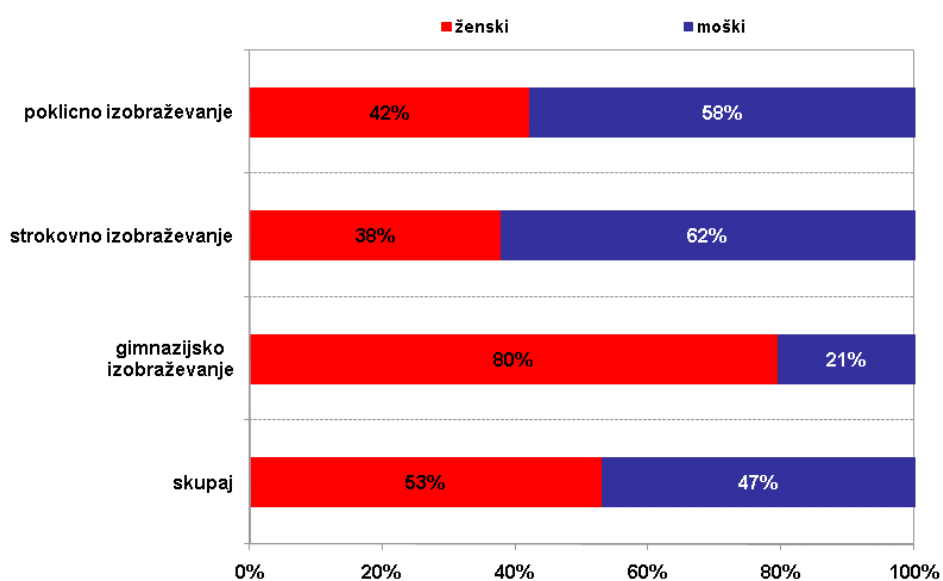
Statistično značilne razlike v odgovorih, glede na vrsto izobraževanja, so se izkazale v primerih naslednjih skupin: homoseksualci (hi kvadrat=28,280, SP=2, p=0,000*), okuženi z AIDS-om (hi kvadrat=24,357, SP=2, p=0,000*) in lezbijke (hi kvadrat=7,182, SP=2, p=0,028*). V vseh treh primerih bi se gimnazijci v daleč najmanjšem obsegu izogibali stikov z vsemi tremi omenjenimi skupinami. Opozoriti velja, da zelo izstopa nestrpnost dijakov strokovnega izobraževanja do homoseksualcev (58%).

5 PREVERJANJE HIPOTEZ

H1: Srednješolske skupine (gimnazijci, strokovne, poklicne šole) se med seboj razlikujejo glede na stopnjo strpnosti.

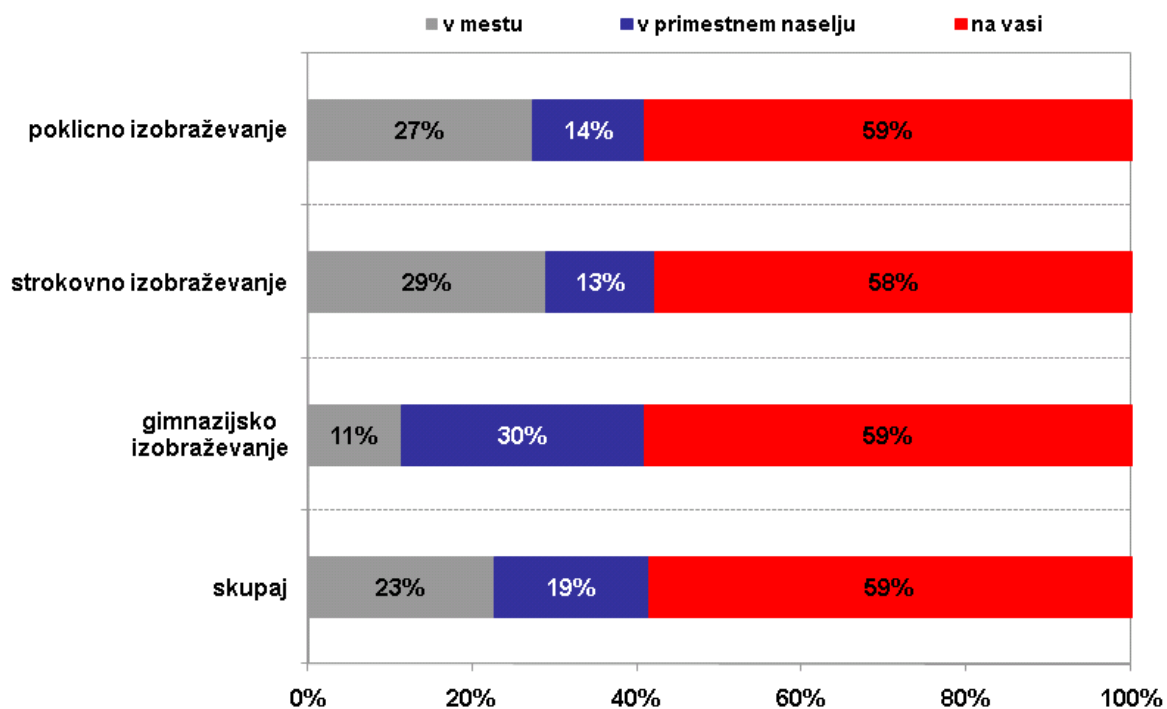
Pri prvi hipotezi se bom osredotočila na primerjavo med skupinami srednješolcev. Enako, kot sem predhodno predstavila celoten vzorec, se bom sedaj osredotočila le na skupine srednješolcev.

SLIKA 5.1: OPIS VZORCA: VRSTA IZOBRAŽEVANJA GLEDE NA SPOL

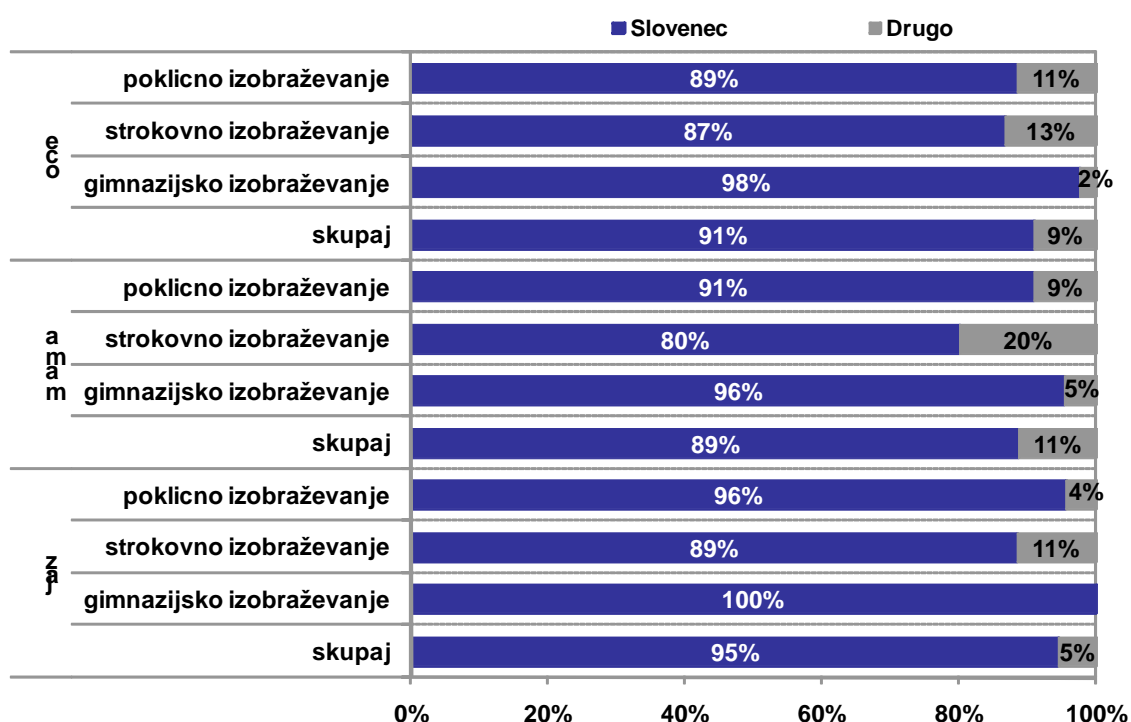
Spolne razlike so glede na vrsto izobraževanja očitne. Moški so bili v veliko večjem obsegu zastopani v skupinah poklicnega in strokovnega izobraževanja, ženske pa izrazito v skupini gimnazijskega izobraževanja.

SLIKA 5.2: OPIS VZORCA: VRSTA IZOBRAŽEVANJA GLEDE NA KRAJ BIVANJA

V mestu jih živi skupno slaba četrtnina (več v skupinah poklicnega in strokovnega izobraževanja kot gimnazijskega), medtem ko v primestju skupno slaba petina (med gimnazijci nekoliko večji delež dijakov iz predmestja kot v ostalih dveh skupinah).

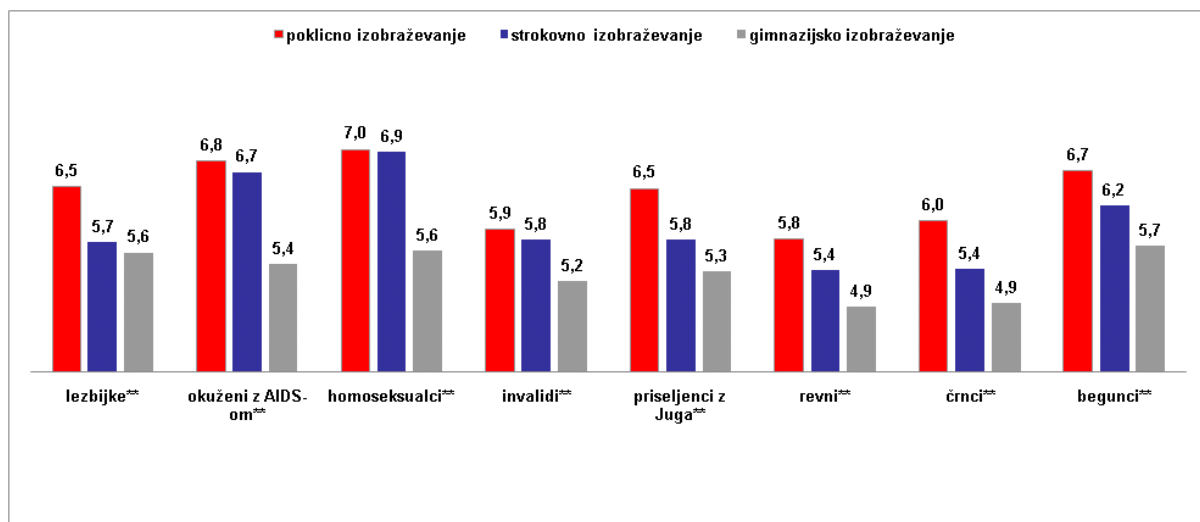
SLIKA 5.3: OPIS VZORCA: NACIONALNA PRIPADNOST

Večina opredeljuje sebe in svoje starše glede na nacionalno pripadnost za Slovence. Med vrstami izobraževanja ni velikih odstopanj; nekoliko več primerov druge pripadnosti je zaslediti v skupini strokovnega izobraževanja, najmanj pa v skupini gimnazijskega, vendar razlike niso statistično značilne.

Z namenom, primerjati različne skupine srednješolcev glede na njihov odnos do stikov s stigmatiziranimi skupinami ljudi, sem najprej združila v novo spremenljivko vse vrste stikov (šolske, osebne, intimne). Spremenljivke »brez nikakršnih stikov« je bilo potrebno rekodirati, saj je bila postavljena ravno na obratni merski lestvici kot ostale spremenljivke. Dobila sem nove spremenljivke, za vsako stigmatizirano skupino posebj, na lestvici od 4 do 8, kjer manjša vrednost predstavlja bolj strpne dijake, medtem ko višja vrednost predstavlja manjšo strpnost do stigmatiziranih. Frekvenčne porazdelitve izvedenih spremenljivk (histogrami) so v prilogi. Za primerjavo med skupinami srednješolcev se odločim za metodo analize variance.

SLIKA 5.4: PRIMERJAVA POVPREČIJ – STIKI S STIGMATIZIRANIMI SKUPINAMI PO SKUPINAH SREDNJEŠOLCEV

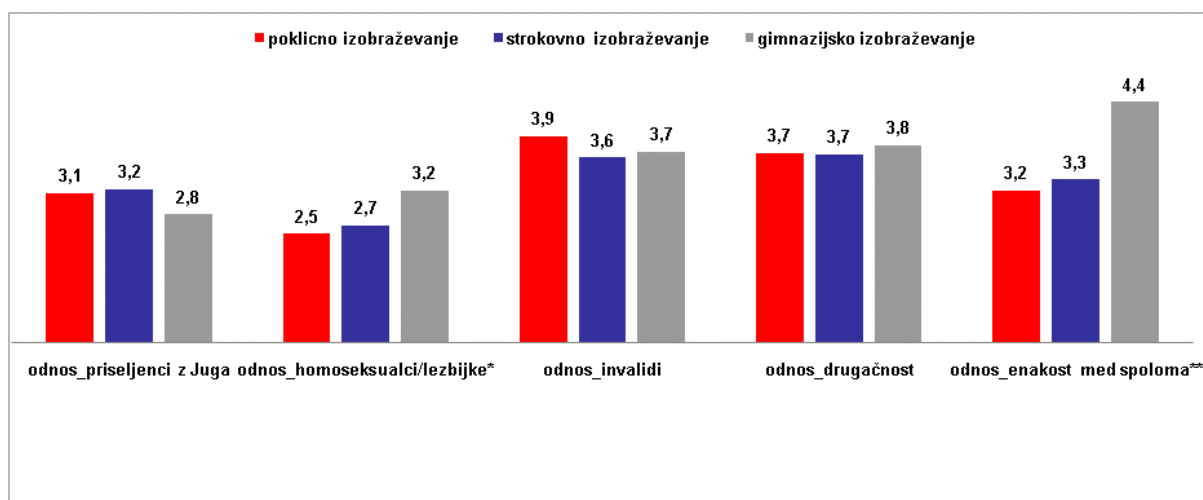

Statistično značilne razlike med skupinami:** Sig<0,01

Iz grafa je razvidno, da obstajajo razlike med različnimi skupinami srednješolcev, glede na odnos do stikov s stigmatiziranimi skupinami ljudi. S pomočjo analize variance sem dokazala, da so razlike med skupinami statistično značilne ($p > 0,01$). Izkaže se, da so večinoma dijaki, ki obiskujejo poklicne in strokovne srednje šole, manj strpni od gimnazijskih dijakov (na kar nakazuje višja povprečna vrednost).

Gimnazijci bi se v vseh primerih v najmanjšem možnem obsegu izogibali stikom s stigmatiziranimi. V največji meri se stikov izogibajo dijaki poklicnih šol, sledijo dijaki strokovnih šol.

SLIKA 5.5: PRIMERJAVA POVPREČIJ – ODNOS DO LJUDI IN VREDNOT PO SKUPINAH SREDNJEŠOLCEV

Statistično značilne razlike med skupinami: * Sig. <0,05, ** Sig<0,01

Iz grafa je razvidno, da do razlik med različnimi skupinami srednješolcev, glede na odnos do ljudi in vrednot, prihaja le v nekaterih primerih, razlike med skupinami so minimalne. S pomočjo analize variance smo dokazali, da so statistično značilne razlike med skupinami ($p>0,05$) pri odnosih do homoseksualcev ter enakosti med spoloma. V teh primerih se izkaže, da so večinoma dijaki, ki obiskujejo poklicne in strokovne srednje šole, manj strpni od gimnazijskih dijakov (na kar nakazuje nižja povprečna vrednost). Gimnazijci izkazujejo zelo pozitiven odnos do enakosti med spoloma, glede na ostali skupini prednjačijo tudi pri bolj pozitivnem odnosu do homoseksualcev in drugačnosti. Dijaki poklicnih šol prednjačijo pri bolj pozitivnem odnosu do invalidov, dijaki strokovnih šol pa pri odnosu do priseljencev z Juga.

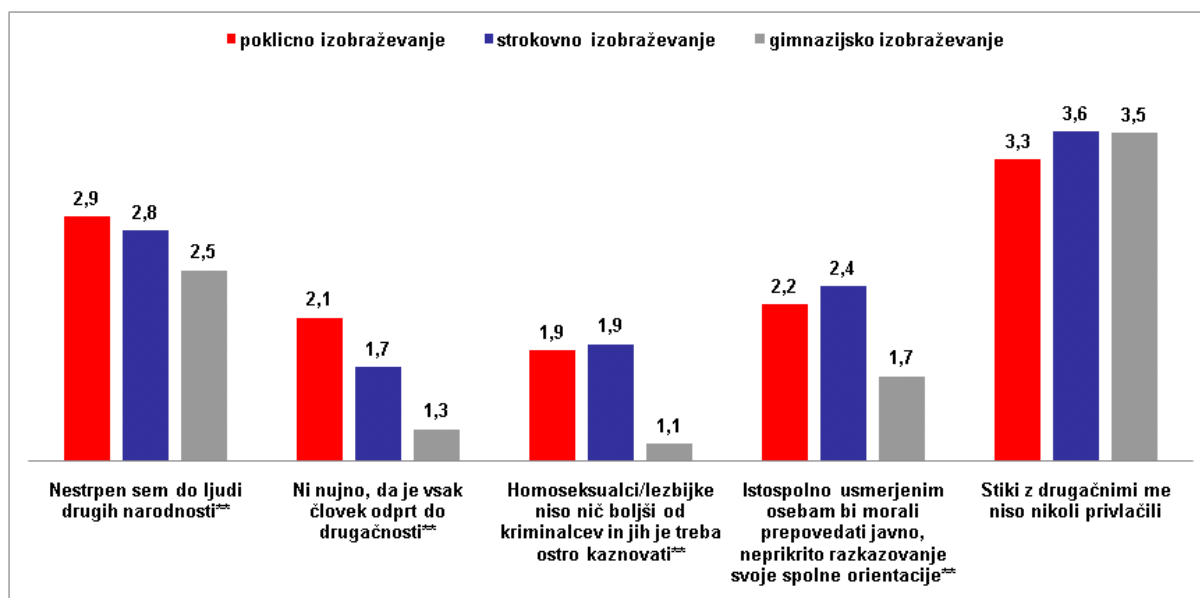
Trditve, ki merijo strpnost do pripadnikov različnih narodnosti oziroma povečevanja lastnega naroda sem seštela v eno izvedeno spremenljivko, ki se porazdeljuje na lestvici od 1 do 4:

- Vsi pripadniki mojega naroda bi morali vedno in v vsakem pogledu bolj ceniti lasten narod od drugih.
- Nobenemu drugemu občutku narodne pripadnosti ne morem dati prednost pred pripadnostjo lastnemu narodu.

- Do drugih narodov moraš biti vedno previden in zadržan, tudi, če so tvoji prijatelji
- Zaradi “Neslovencev”, ki živijo v Sloveniji, živimo ostali težje.

Histogram (frekvenčna porazdelitev) je prikazan v prilogi. Novo spremenljivko sem poimenovala »nestrpen sem do ljudi drugih narodnosti«, s čim sem poskušala zajeti vsebinski smisel zgornjih navedenih trditev. Preden sem se lotila primerjave je bilo potrebno še ostale spremenljivke rekodirati, tako da so vse bile »obrnjene« v enako smer, torej, da je 4 vedno pomenila nestrpnost, 1 pa strpnost. Prav tako sem preoblikovala tudi trditev (q20f, q20d).

SLIKA 5.6: PRIMERJAVA POVPREČIJ – STRINJANJE S TRDITVAMI PO SKUPINAH SREDNJEŠOLCEV

Statistično značilne razlike med skupinami: * Sig. <0,05, ** Sig<0,01

Enako kot v prejšnjih primerih sem za primerjavo povprečij med skupinami, uporabila analizo variance. Iz zgornjega grafa je razvidno, da tudi ko primerjam skupine srednješolcev glede strinjanja s trditvami o strpnosti, se izkaže, da med njimi prihaja do razlik. Višja vrednost pomeni višjo stopnjo nestrpnosti. Izkaže se, da je nestrpnost glede nacionalne pripadnosti najbolj izrazita v primerih dijakov poklicnih šol, sledijo strokovne in na zadnjem mestu gimnazijci. Razlike so statistično značilne. V primeru, ko preverjamo trditev o odprtosti, se potrdi enaka razvrstitev, razlike so tudi statistično značilne. Statistično značilne razlike se pokažejo tudi pri trditvah: »homoseksualci/lezbijke niso nič boljši od kriminalcev in jih je

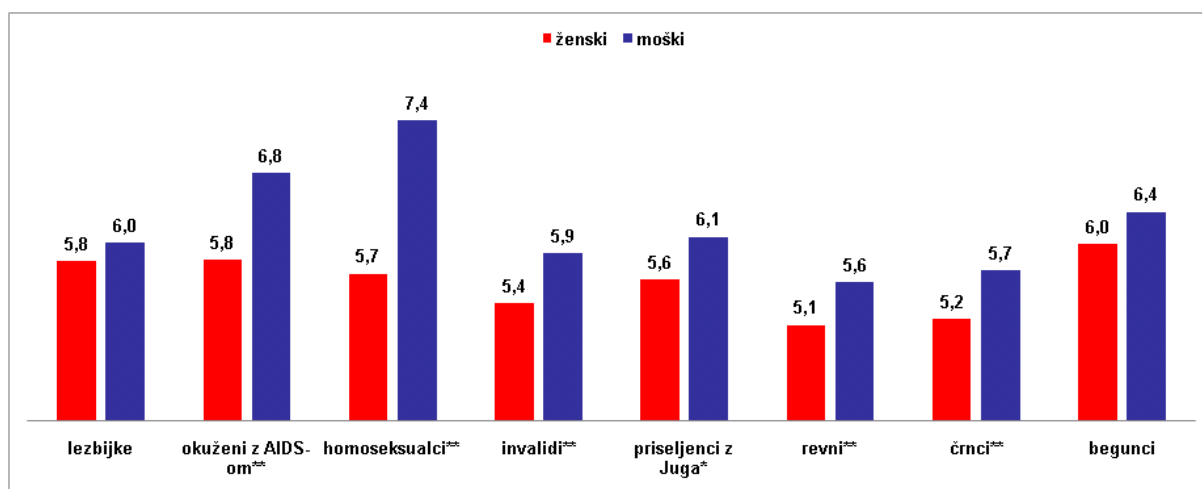
treba ostro kaznovati« in »istospolno usmerjenim osebam bi morali prepovedati javno, neprikrito razkazovanje svoje spolne orientacije«; tokrat se za najmanj strpne izkažejo dijaki strokovnih šol, sledijo jim dijaki poklicnih šol, daleč zadaj pa še gimnazijci. Pri trditvi »stiki z drugačnimi me niso nikoli privlačili« se statistično značilne razlike med skupinami ne pokažejo.

Prvo hipotezo potrdim, saj obstajajo statistično značilne razlike med dijaki, glede na tip obiskovane srednje šole ter stopnjo strpnosti do drugačnih. V večini primerov se izkaže, da so dijaki gimnazij najbolj strpni, sledijo dijaki strokovnih šol, dijaki poklicnih šol pa so na zadnjem mestu.

H2: Srednješolci se glede na spol med seboj razlikujejo glede na odnos do stigmatiziranih skupin ljudi.

Ko primerjam odnos do stikov s stigmatiziranimi skupinami ljudi glede na spol anketiranca, uporabim »t test« za primerjavo med povprečij. Tokrat med seboj primerjam samo dve neodvisni skupini, fante in dekleta.

SLIKA 5.7: PRIMERJAVA POVPREČIJ – STIKI S STIGMATIZIRANIMI SKUPINAMI PO SPOLU SREDNJEŠOLCEV

Statistično značilne razlike med skupinama: * Sig. <0,05, ** Sig<0,01

Iz grafa je razvidno, da večinoma obstajajo očitne razlike med spoloma glede na odnos do stikov s stigmatiziranimi skupinami ljudi. S pomočjo »t testa« za neodvisne vzorce sem

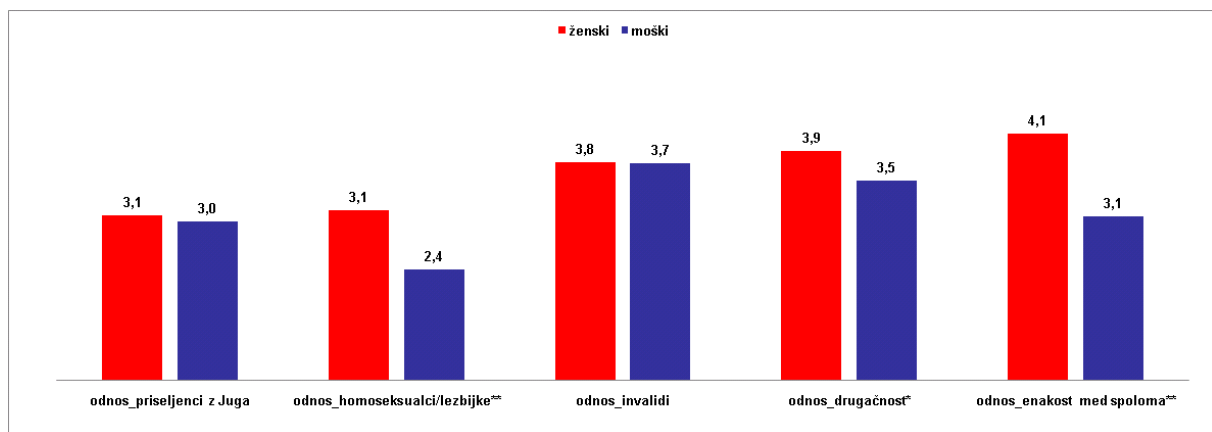

dokazala, da so razlike med skupinama statistično značilne ($p > 0,05$). Izkaže se, da so večinoma dijakinje v povprečju bolj strpne od dijakov (na kar nakazuje nižja povprečna vrednost).

Gimnazijke se v vseh primerih v najmanjši meri izogibajo stikov s stigmatiziranimi ljudmi.

Statistično značilnih razlik med skupinama mi ni uspelo dokazati pri odnosih do stikov z lezbijkami in begunci, saj je razlika v povprečni vrednosti majhna.

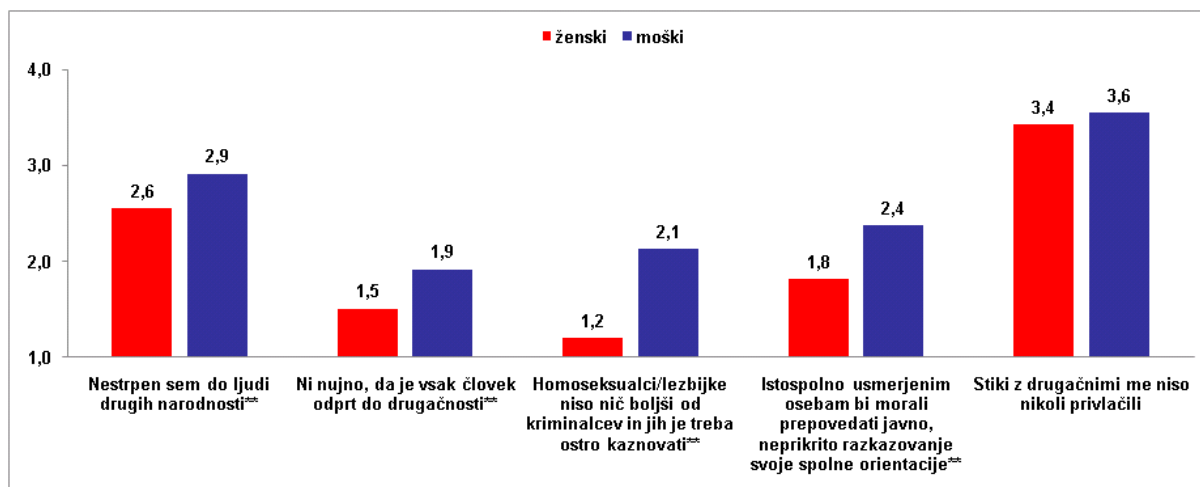
SLIKA 5.8: PRIMERJAVA POVPREČIJ – ODNOS DO LJUDI IN VREDNOT PO SPOLU

Statistično značilne razlike med skupinama: * Sig. $< 0,05$, ** Sig $< 0,01$

Iz grafa je razvidno, da do razlik med spoloma glede na odnos do ljudi in vrednot prihaja le v nekaterih primerih. Za primerjavo povprečij med skupinama sem uporabila »t test« za neodvisne vzorce. Statistično značilne razlike se pojavijo ($p > 0,05$) pri odnosih do homoseksualcev, drugačnosti ter enakosti med spoloma. V teh primerih se izkaže, da so dijakinje bolj strpne od sošolcev (na kar nakazuje višja povprečna vrednost).

SLIKA 5.9: PRIMERJAVA POVPREČIJ – STRINJANJE S TRDITVAMI PO SPOLU

Statistično značilne razlike med skupinama: * Sig. <0,05, ** Sig<0,01

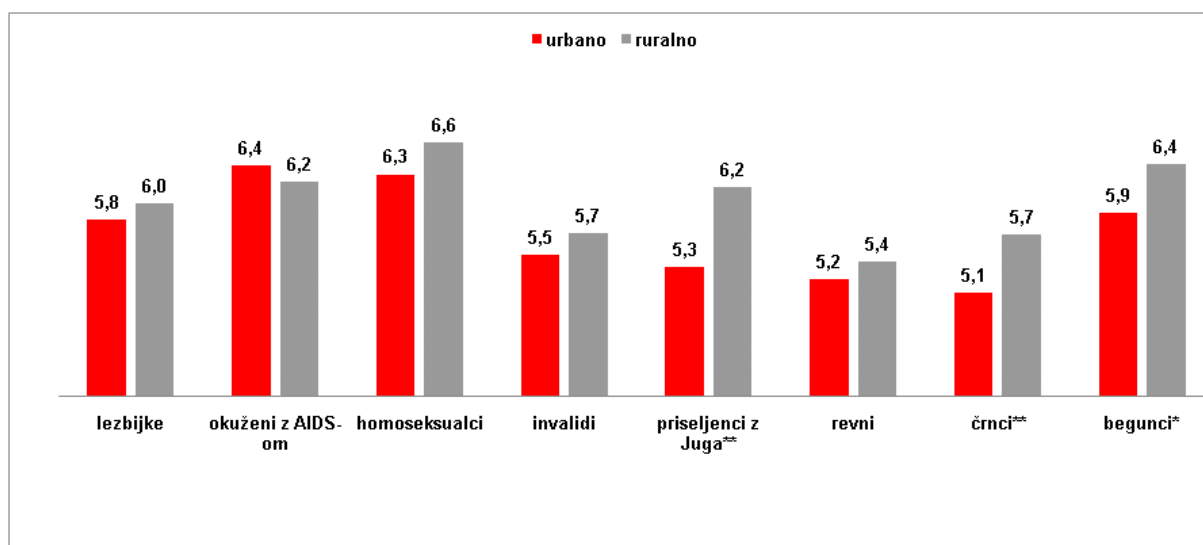
Iz zgornjega grafa je razvidno, da tudi ko primerjam srednješolce po spolu glede strinjanja s trditvami o strpnosti se izkaže, da med njimi prihaja do razlik. Višja vrednost pomeni višjo stopnjo nestrpnosti. Izkaže se, da je nestrpnost glede nacionalne pripadnosti najbolj izrazita pri dijakih. Dijaki so manj odprti do drugačnosti, ter nestrpni do drugače spolno usmerjenih. Vse navedene razlike so statistično značilne. Pri trditvi »stiki z drugačnimi me niso nikoli privlačili« se statistično značilne razlike med skupinami ne pokažejo.

Drugo hipotezo potrdim, saj obstajajo statistično značilne razlike med dijaki glede strpnosti do stigmatiziranih skupin ljudi glede na spol. Dijakinje so bolj strpne od dijakov.

H3: Srednješolci se glede na tip prebivališča med seboj razlikujejo glede na odnos do stigmatiziranih skupin ljudi.

Vprašanje »Kje stanuješ?«, je anketirancem ponujalo tri možne odgovore: v mestu, primestnem naselju, na vasi. Kategorije spremenljivke sem združila v dve kategoriji, urbano in ruralno območje. V kategorijo urbano območje sem združila živeče v mestu in primestnem naselju.

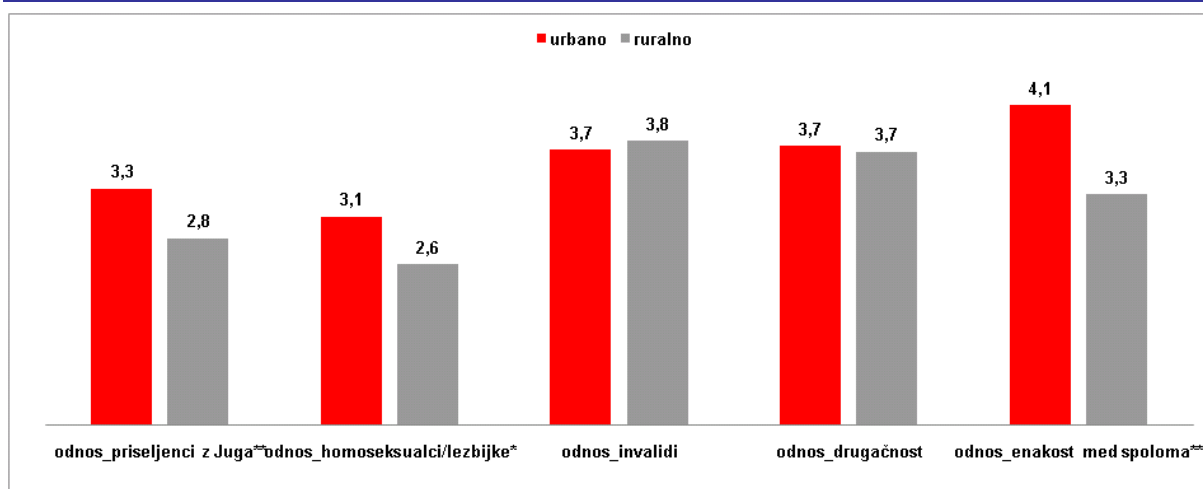
SLIKA 5.10: PRIMERJAVA POVPREČIJ – STIKI S STIGMATIZIRANIMI SKUPINAMI PO TIPU PREBIVALIŠČA SREDNJEŠOLCEV

Statistično značilne razlike med skupinama: * Sig. <0,05, ** Sig<0,01

Predvidevala bi, da bodo živeči v urbanih območjih na splošno bolj strpni. S pomočjo »t testa« za neodvisne vzorce sem dokazala, da so razlike med skupinama statistično značilne ($p > 0,05$), le v primeru, ko imamo opravka s stiki z okuženimi z AIDS-om, priseljenci z Juga in begunci. Presenetljivo je, da so glede okuženih z AIDS-om bolj strpni anketiranci iz ruralnega okolja.

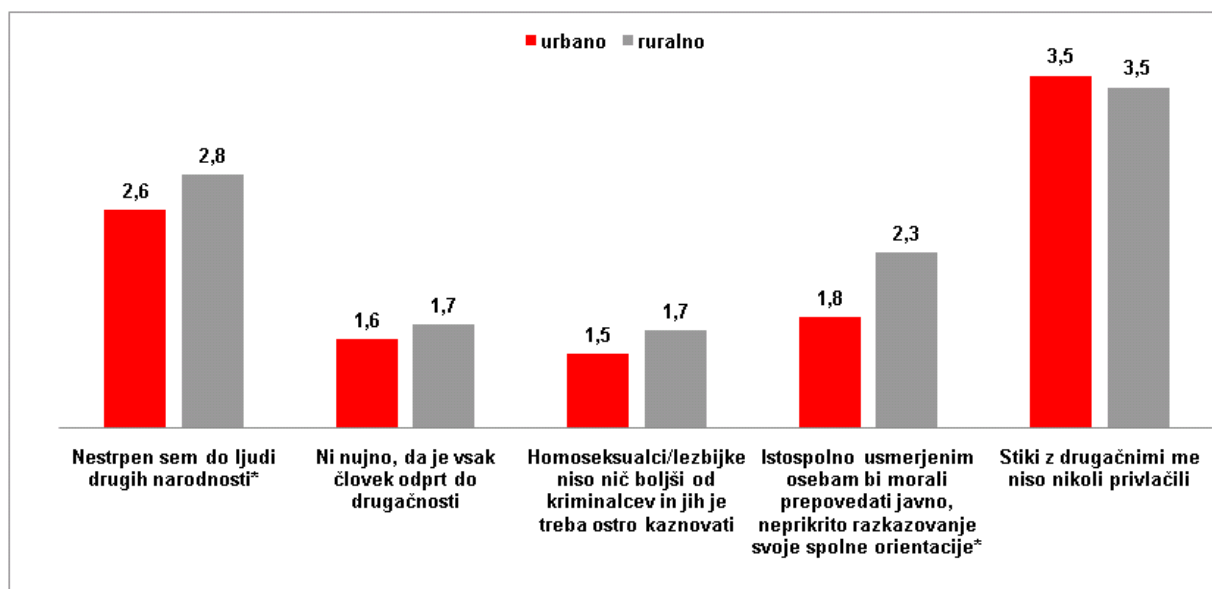
SLIKA 5.11: PRIMERJAVA POVPREČIJ – ODNOS DO LJUDI IN VREDNOT GLEDE NA TIP NASELJA

Statistično značilne razlike med skupinama: * Sig. <0,05, ** Sig<0,01

Iz grafa je razvidno, da do razlik med urbanim in ruralnim naseljem glede na odnos do ljudi in vrednot prihaja v nekaterih primerih. Za primerjavo povprečij med skupinama sem uporabila »t test« za neodvisne vzorce. Statistično značilne razlike se pojavijo ($p>0,05$) pri odnosih do priseljencev z Juga, homoseksualcev ter pri enakosti med spoloma. V teh primerih se izkaže, da so dijaki iz urbanih območij bolj strpni od sošolcev iz ruralnih območij (na kar nakazuje višja povprečna vrednost). V primeru odnosa do invalidov ugotavljam, da so bolj strpni dijaki iz ruralnih področij, razlika je minimalna in ni statistično značilna.

SLIKA 5.12: PRIMERJAVA POVPREČIJ – STRINJANJE S TRDITVAMI GLEDE NA TIP NASELJA

Statistično značilne razlike med skupinama: * Sig. <0,05, ** Sig<0,01

Iz zgornjega grafa je razvidno, da tudi ko primerjam srednješolce po tipu naselja, glede strinjanja s trditvami o strpnosti, se izkaže, da med njimi prihaja do razlik. Višja vrednost pomeni višjo stopnjo nestrpnosti. Izkaže se, da je nestrpnost glede nacionalne pripadnosti najbolj izrazita pri dijakih iz ruralnih naselij. Dijaki iz ruralnih naselij so na splošno manj odprti do drugačnosti ter nestrpni do drugače spolno usmerjenih. Statistično značilne razlike se pokažejo pri trditvah »nestrpen sem do ljudi drugih narodnosti« in »istospolno usmerjenim osebam bi morali prepovedati javno, neprikrito razkazovanje svoje spolne orientacije«.

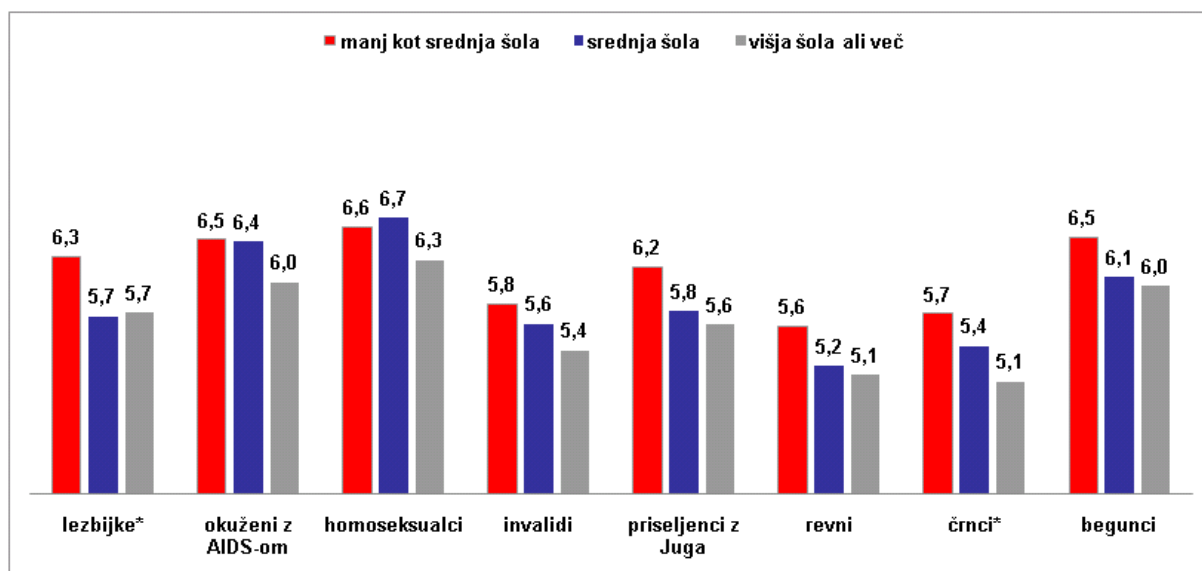
Tretje hipoteze ne morem potrditi, saj se le v nekaterih primerih izkaže, da je razlika med skupinama statistično značilna. V večini primerov se izkaže, da so dijaki iz urbanih področij bolj strpni do stigmatiziranih skupin ljudi.

H4: Dijaki, ki imajo bolj izobražene starše so bolj strpni do stigmatiziranih skupin ljudi.

Da bi preverila četrto hipotezo, seštejem spremenljivki izobrazba matere in očeta, ter ju delim s številom seštetih spremenljivk, torej z 2. Nova spremenljivka zajema vrednosti med 1 in 8. Spremenljivko rekodiram v tri kategorije, kar je manj od 4 »manj kot srednja šola«, 4 »srednja šola«, ter kar je nad 4 »višja šola ali več«. Novo spremenljivko poimenujem stopnja izobrazbe staršev. Dijaki se približno enakomerno razporedijo v tri kategorije; v vzorcu imamo 42 dijakov z manj izobraženimi starši, 42, kjer imajo starši dokončano srednjo šolo ter 47, ki imajo višje izobražene starše.

S pomočjo analize variance bom enako kot zgoraj primerjala strpnost med dijaki, glede na izobrazbo staršev.

SLIKA 5.13: PRIMERJAVA POVPREČIJ – STIKI S STIGMATIZIRANIMI SKUPINAMI PO IZOBRAZBI STARŠEV

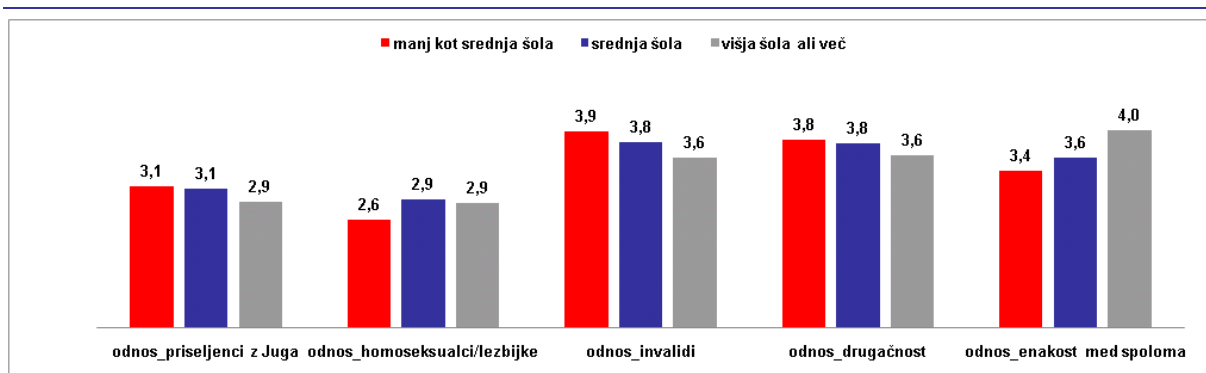

Statistično značilne razlike med skupinami: * Sig. <0,05, ** Sig<0,01

Višja vrednost v tem primeru pomeni višjo stopnjo nestrpnosti glede stikov s stigmatiziranimi skupinami ljudi. Pri pregledu zgornjega grafa lahko vidimo, da so dijaki z višje izobraženimi

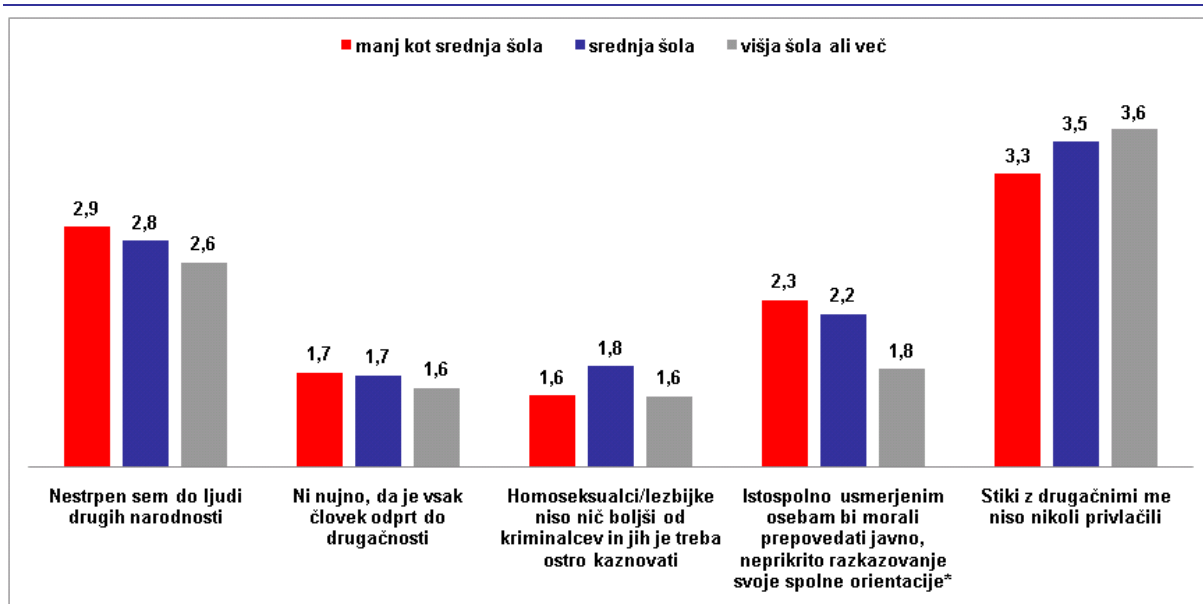
starši najbolj strpni do drugačnosti, sledijo dijaki, katerih starši imajo dokončano srednjo šolo, najvišja stopnja nestrpnosti se je pokazala pri dijakih, ki imajo starše z dokončano manj kot srednjo šolo. Razlike se večinoma niso izkazale za statistično značilne. V primeru »stikov z lezbijkami« se je izkazalo, da so nižje izobraženi bolj nestrpni od srednje in višje izobraženih, razlika se je izkazala za statistično značilno. Prav tako se je izkazala za statistično značilno razlika v primeru »stikov s črnci«, kjer stopnja nestrpnosti pada z naraščanjem stopnje izobrazbe.

SLIKA 5.14: PRIMERJAVA POVPREČIJ – ODNOS DO LJUDI IN VREDNOT PO IZOBRAZBI STARŠEV

Razlike med skupinami (glede na izobrazbo staršev) se niso v nobenem primeru izkazale za statistično značilne. Za primerjavo povprečij med skupinama sem uporabila analizo variance. V primerih, ko govorim o odnosih do priseljencev z Juga, invalidov ter drugačnosti, se nakazuje, da se z višanjem stopnje izobrazbe staršev, viša tudi stopnja strpnosti do drugačnosti (nižja povprečna vrednost). V primeru odnosa do homoseksualnosti in enakosti med spoloma se nakazuje, da so najbolj strpni dijaki, ki imajo najnižje izobražene starše.

SLIKA 5.15: PRIMERJAVA POVPREČIJ – STRINJANJE S TRDITVAMI PO IZOBRAZBI STARŠEV

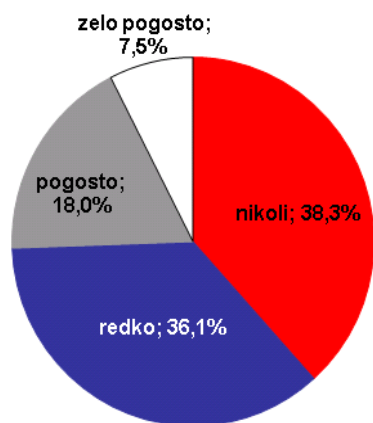
Statistično značilne razlike med skupinami: * Sig. <0,05, ** Sig<0,01

Razlike med skupinami (glede na izobrazbo staršev) se v večini primerov niso izkazale za statistično značilne. Za primerjavo povprečij med skupinama sem uporabila analizo variance. Večinoma se nakazuje, da se z višanjem stopnje izobrazbe staršev, viša tudi stopnja strpnosti do drugačnosti (nižja povprečna vrednost). V primeru trditev »homoseksualce je treba ostro kaznovati« in »stiki z drugačnimi me niso nikoli privlačili« so najbolj strpni dijaki, ki imajo najnižje izobražene starše. Statistično značilne razlike se pokažejo le pri trditvi »istospolno usmerjenim osebam bi morali prepovedati javno, neprikrito razkazovanje svoje spolne orientacije«, kjer se z višanjem stopnje izobrazbe staršev, viša tudi stopnja strpnosti.

Četrte hipoteze ne morem potrditi, saj se le v treh primerih izkaže, da so razlike med skupinami statistično značilne. Nakazuje se, da se z višanjem stopnje izobrazbe staršev viša tudi stopnja strpnosti.

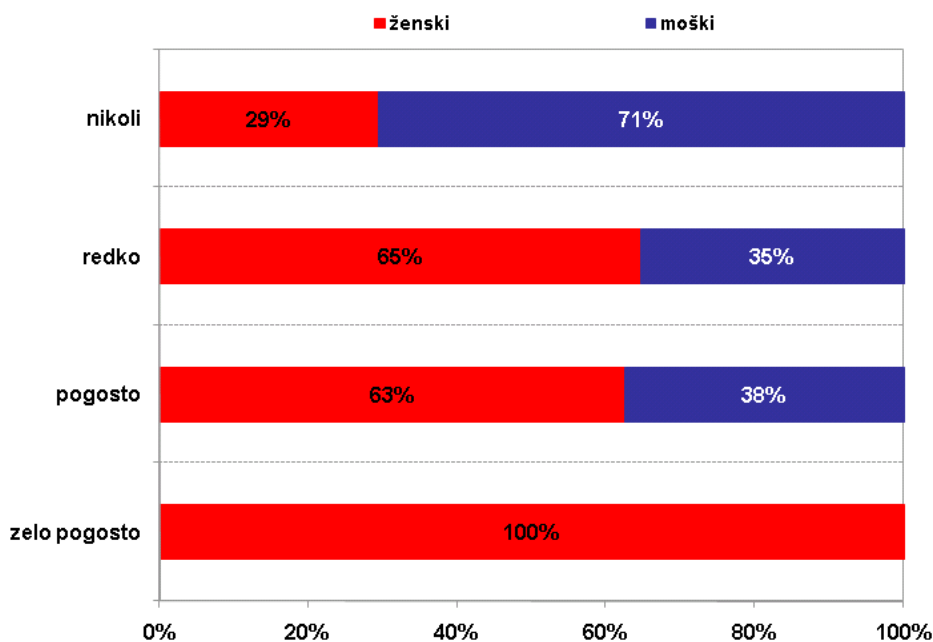
H5: Dijaki, ki več berejo knjige so bolj strpni do stigmatiziranih skupin ljudi.

SLIKA 5.16: OPIS VZORCA: POGOSTOST BRANJA KNJIG, KOT NAČIN PREŽIVLJANJA PROSTEGA ČASA

V anketi so sodelovali dijaki, med katerimi se je izkazalo, da večinoma nikoli ne berejo knjig (38,3%), sledijo dijaki, ki knjige berejo redko (36,1%), 18% knjige bere pogosto, 7,5% pa redno.

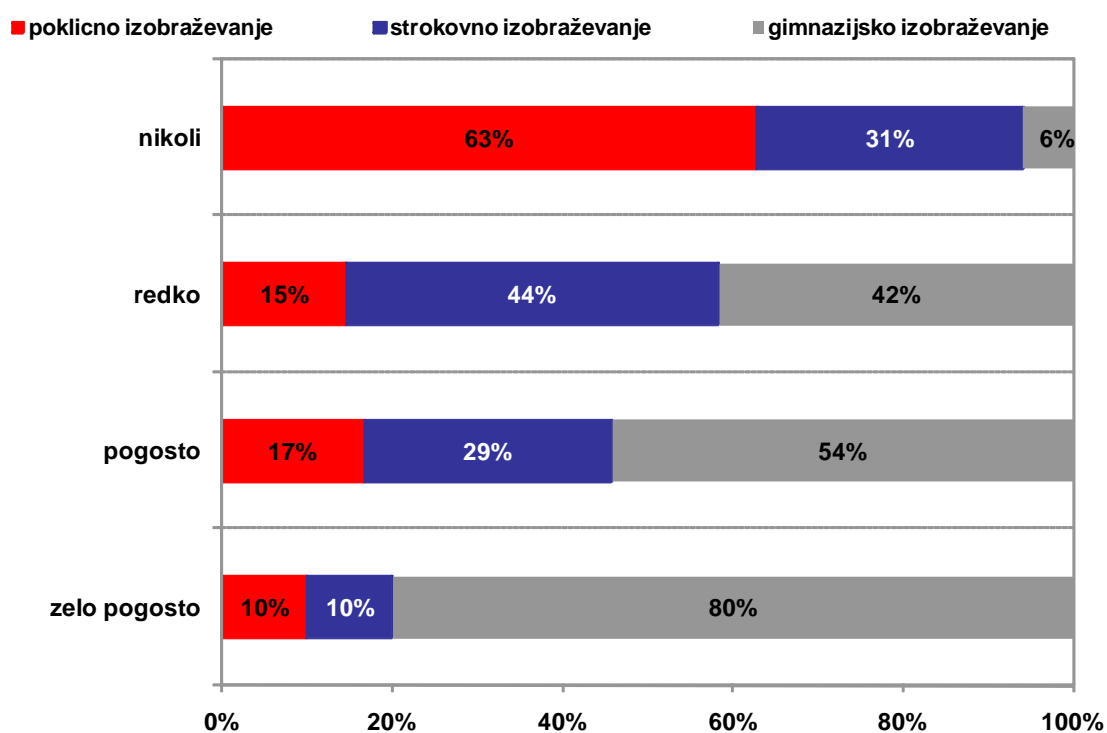
SLIKA 5.17: OPIS VZORCA: POGOSTOST BRANJA KNJIG GLEDE NA SPOL

Razlike med spoloma so glede na pogostost branja zelo izrazite. Dekleta kot način preživljanja prostega časa večkrat primejo v roke knjigo. Moški so bili v veliko večji meri zastopani v skupini, kjer knjig nikoli ne berejo, ženske pa prevladujejo v vseh ostalih skupinah. V skupini »zelo pogosto« so zastopane le ženske; 10 dijakinj je odgovorilo, da zelo pogosto berejo.

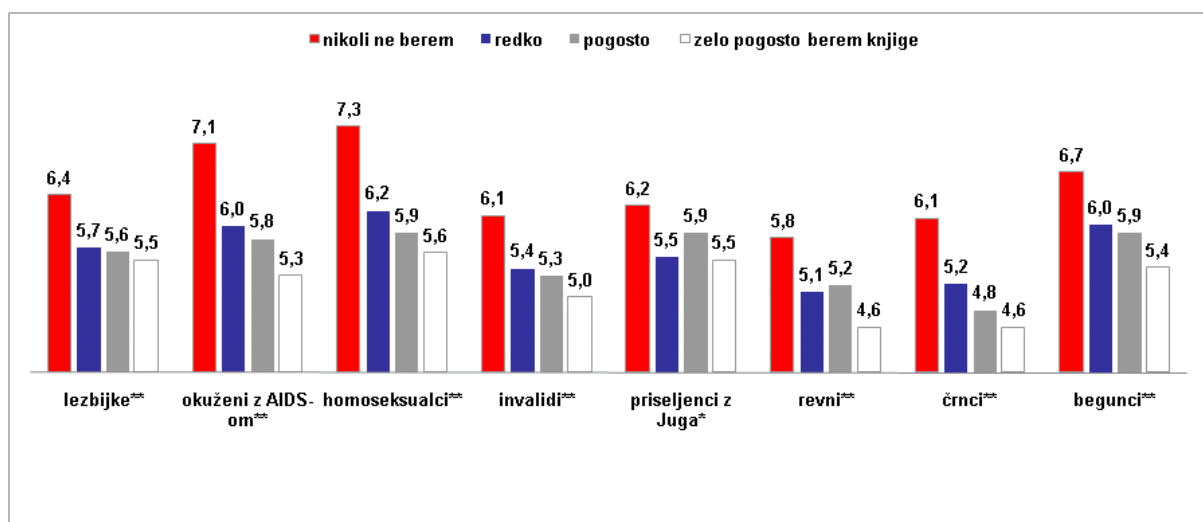
SLIKA 5.18: OPIS VZORCA: POGOSTOST BRANJA KNJIG GLEDE NA VRSTO IZOBRAŽEVANJA

Razlike v vrsti izobraževanja so glede na pogostost branja prav tako zelo izrazite. Gimnazijci veliko več berejo, večina jih je v skupini »zelo pogosto« (80%) in »pogosto« (54%). V kategoriji »nikoli« prevladujejo dijaki poklicnih šol (63%), v kategoriji »redko«, pa dijaki strokovnih šol (44%).

S pomočjo analize variance bom enako kot zgoraj primerjala strpnost med dijaki, glede na pogostost branja knjig kot načina preživljanja prostega časa.

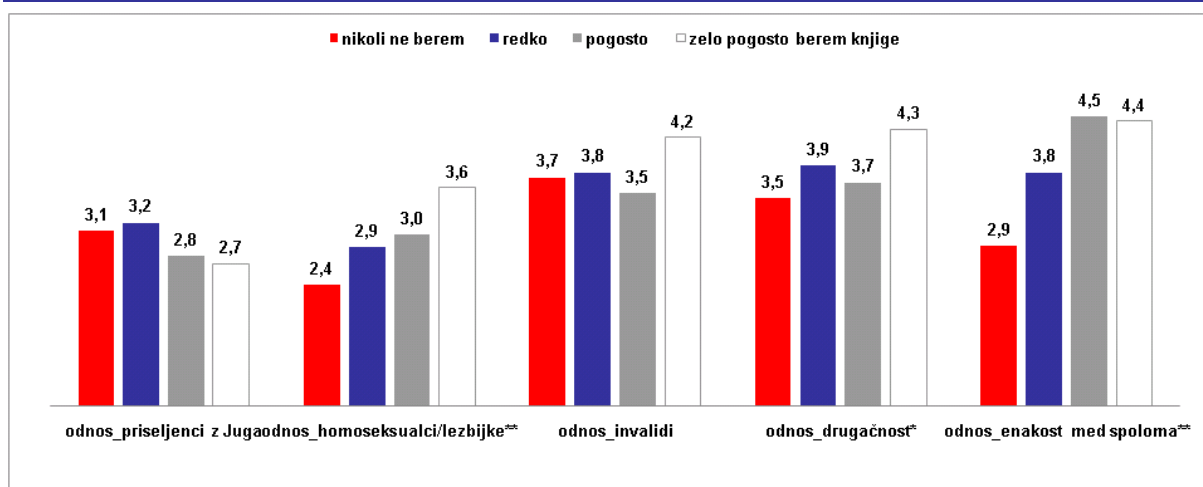
SLIKA 5.19: PRIMERJAVA POVPREČIJ – STIKI S STIGMATIZIRANIMI SKUPINAMI GLEDE NA POGOSTOST BRANJA KNJIG

Statistično značilne razlike med skupinami: * Sig. <0,05, ** Sig<0,01

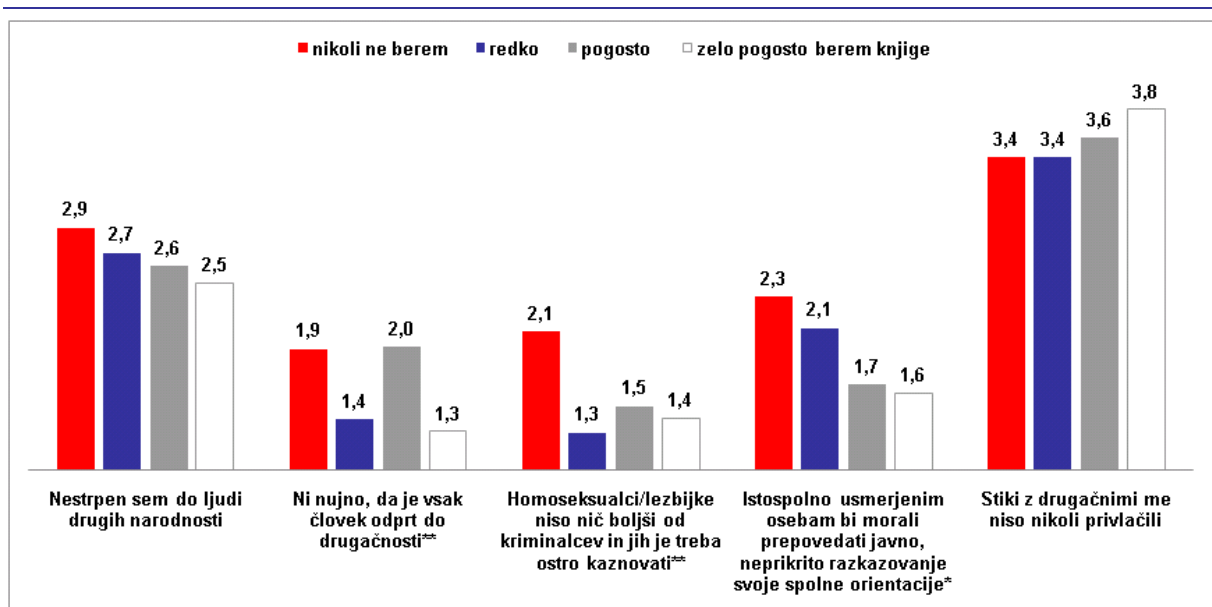
Višja vrednost v tem primeru pomeni višjo stopnjo nestrpnosti glede stikov s stigmatiziranimi skupinami ljudi. Pri pregledu zgornjega grafa lahko vidimo, da so dijaki, ki zelo pogosto berejo knjige najbolj strpni do drugačnosti, sledijo dijaki, ki pogosto ali redko prebirajo knjige. Najvišja stopnja nestrpnosti se je pokazala pri dijakih, ki nikoli ne berejo knjige. Vse razlike med kategorijami so se izkazale za statistično značilne. Zaključim lahko, da stopnja nestrpnosti pada z naraščanjem pogostosti branja knjig.

SLIKA 5.20: PRIMERJAVA POVPREČIJ – ODNOS DO LJUDI IN VREDNOT GLEDE NA POGOSTOST BRANJA KNJIG

Višja vrednost v tem primeru pomeni višjo stopnjo strpnosti glede stikov s stigmatiziranimi skupinami ljudi. Za primerjavo povprečij med skupinama sem uporabila analizo variance. Statistično značilne razlike so se izkazale v primeru odnosov do homoseksualcev, drugačnosti ter enakosti med spoloma. Pri pregledu zgornjega grafa lahko vidimo, da so dijaki, ki zelo pogosto berejo knjige, najbolj strpni v primeru naslednjih ljudi in vrednot: do homoseksualcev/lezbijk, invalidov in drugačnosti. V večini primerov se izkaže, da so najbolj nestrpni do posameznih ljudi in vrednot dijaki, ki nikoli ne berejo knjig.

SLIKA 5.21: PRIMERJAVA POVPREČIJ – STRINJANJE S TRDITVAMI GLEDE NA POGOSTOST BRANJA KNJIG

Statistično značilne razlike med skupinami: * Sig. <0,05, ** Sig<0,01

Razlike med skupinami (glede na pogostost branja knjig) so se v nekaterih primerih izkazale za statistično značilne («ni nujno, da je vsak človek odprt do drugačnosti», «homoseksualci/lezbijke niso nič boljši od kriminalcev in jih je treba ostro kaznovati», «istospolno usmerjenim osebam bi morali prepovedati javno, neprikrito razkazovanje svoje spolne orientacije»). Za primerjavo povprečij med skupinama sem uporabila analizo variance. Večinoma se nakazuje, da se z večanjem pogostosti branja, viša tudi stopnja strpnosti do drugačnosti (nižja povprečna vrednost). Ponekod se izkaže, da so dijaki, ki pogosto berejo,

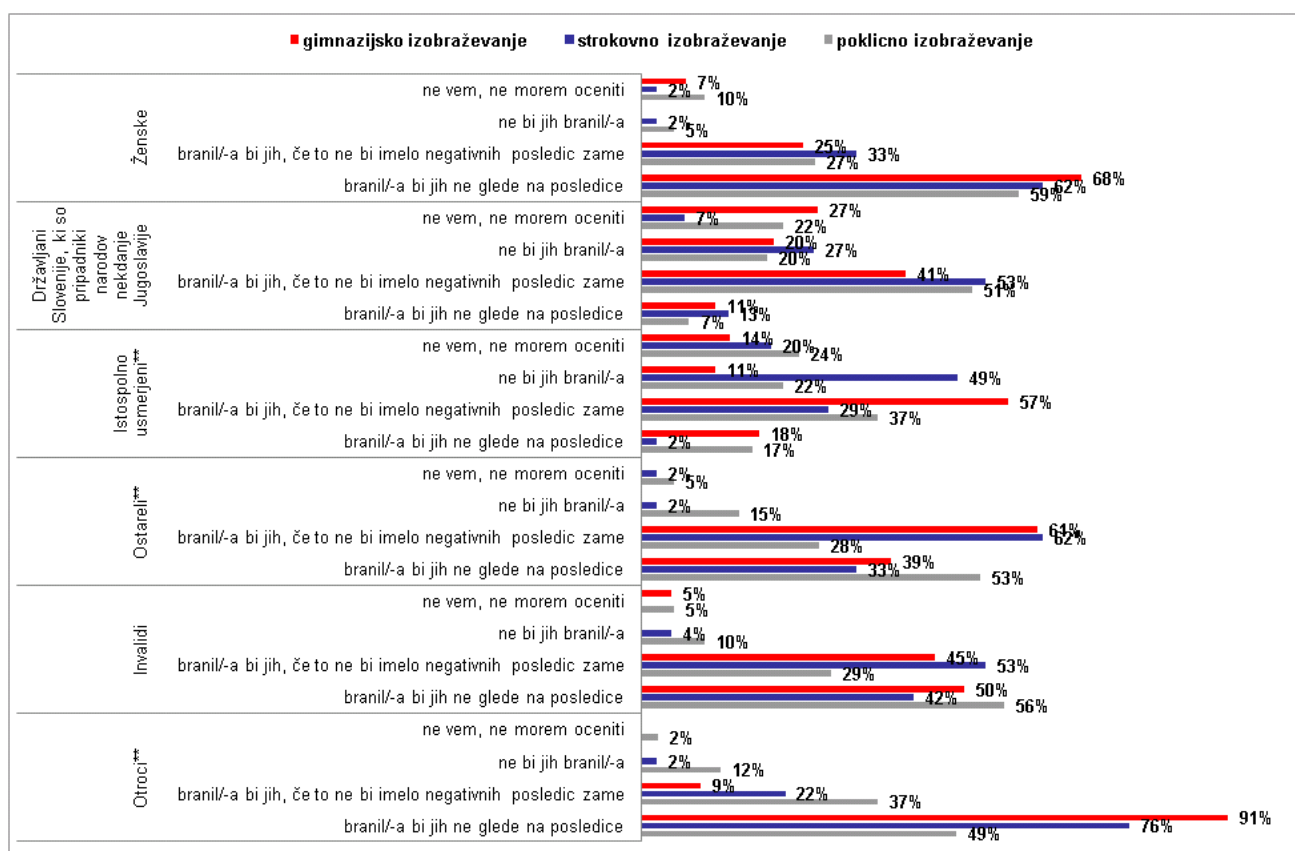
bolj nestrpni od tistih, ki redko berejo. V primeru trditve »stiki z drugačnimi me niso nikoli privlačili« so najbolj strpni dijaki, ki najmanj berejo.

Peto hipotezo potrdim, saj se v večini primerov izkažejo statistično značilne razlike med kategorijami spremenljivke pogostost branja kot način preživljanja prostega časa. Dijaki, ki več berejo knjige, so bolj strpni do stigmatiziranih skupin ljudi.

H6: Gimnazijci so v večji meri pripravljeni braniti stigmatizirane skupine ljudi.

S pomočjo hi kvadrat statistike, bom primerjala postavljeno hipotezo, da so gimnazijci v večji meri pripravljeni braniti stigmatizirane skupine ljudi. Tu izhajam iz predpostavke, da so izmed treh skupin dijakov, gimnazijci najbolj strpni do stigmatiziranih skupin ljudi. Predpostavljam torej, da so jim v največji možni meri pripravljeni nuditi tudi oporo, ko zaidejo v težave.

SLIKA 5.22: DELEŽ ANKETIRANIH GLEDE NA STIGMATIZIRANO SOCIALNO SKUPINO, KI SO JO PRIPRAVLJENI BRANITI

Statistično značilne razlike med skupinami: * Sig. <0,05, ** Sig<0,01

Statistično značilne razlike se med skupinami glede na izobrazbo izkažejo pri pripravljenosti braniti istospolno usmerjene (hi kvadrat=23,546, SP=6, p=0,001*), ostarele (hi kvadrat=20,590, SP=6, p=0,002*) in otroke (hi kvadrat=22,366, SP=6, p=0,001*).

Če primerjam deleže gimnazijcev, ki bi stigmatizirane skupine ljudi branili, se izkaže, da izstopajo, ko so ogrožene ženske (68%), istospolno usmerjeni (18%) in otroci (91%). V primeru, ko je potrebno braniti (ne glede na posledice) ostarele in invalide, prevladujejo dijaki poklicnih šol (53%).

Šeste hipoteze ne morem potrditi, saj se v večini primerov izkaže, da ni statistično značilnih razlik med kategorijami opazovane spremenljivke. Gimnazijci so pripravljeni braniti stigmatizirane skupine ljudi (ne glede na posledice), ko so ogrožene ženske, istospolno usmerjeni in otroci. Istospolno usmerjene so v veliki meri pripravljeni braniti v primeru, da to dejanje nima negativnih posledic zanje (57%).

6 SKLEP

Ljudje se medseboj razlikujemo na družbenem, kulturnem in zgodovinskem področju. Pripadamo različnim državam, političnim sistemom, spoloma, etničnim in nacionalnim opredeljenostim, govorimo različne jezike, opravljamo različne poklice in verujemo v drugačna božanstva. Živimo na različnih zemljepisnih področjih in zavzemamo različne dele struktur naših družb, od ekonomskih do političnih. Očitno dejstvo je, da smo del neskončne raznolikosti družbenih skupin z različnimi vrednotami, interesi, potrebami in prepričanji, kar je nekaj povsem normalnega. Če ne bi bilo teh razlik med skupinami, bi bilo odveč kar nekaj znanstvenih področij, kot so: antropologija, sociologija, zgodovina. Torej, družbeni konflikti so osnovna značilnost človeške zgodovine in družbe (Nastran Ule 1999a, 82). Živeti z drugačnostjo je eden izmed največjih izzivov, s katerimi se sooča naša družba (A. Reardon 1997). Strpnost je bistvena pri spoštovanju človeških pravic in doseganju mira. Iz nestrpnosti izhaja nasilje. Kultura miru je pogojena z izobraževanjem o vrednotah miru, človeških pravicah, demokraciji in strpnosti (A. Reardon 1997, 15).

V diplomski nalogi sem želela ugotoviti odnos celjskih srednješolcev do drugačnosti in koliko so strpni oz. nestrpni. Postavila sem šest hipotez. Prvo hipotezo, ki se nanaša na stopnjo strpnosti v povezavi z vrsto srednje šole (gimnazija, strokovna srednja šola, poklicna srednja šola), sem potrdila. Izkazalo se je, da so dijaki gimnazij najbolj strpni, sledijo dijaki strokovnih in poklicnih šol, kot sem tudi pričakovala. Tudi drugo hipotezo sem potrdila. Ugotovila sem, da se srednješolci, glede na spol, med seboj razlikujejo glede odnosa do stigmatiziranih skupin. Dijakinje so bolj strpne od dijakov. Tretje hipoteze o odnosu do stigmatiziranih skupin glede na tip prebivališča nisem potrdila, saj se razlike niso izkazale za statistično značilne. Ugotovila pa sem, da so dijaki iz urbanih področij bolj strpni do stigmatiziranih skupin. Četrta hipoteza se je nanašala na povezavo med izobrazbo staršev in odnosom do stigmatiziranih skupin. Tudi te hipoteze nisem potrdila. Ugotovila pa sem, da se z višanjem stopnje izobrazbe staršev viša tudi stopnja strpnosti dijakov. Peta hipoteza pravi, da so dijaki, ki več berejo knjige tudi bolj strpni. To hipotezo sem potrdila, kot sem tudi pričakovala. Šeste in zadnje hipoteze, ki pravi, da so gimnazijci bolj pripravljeni braniti stigmatizirane skupine ljudi, nisem potrdila. Gimnazijci so pripravljeni braniti stigmatizirane skupine ljudi ne glede na posledice, ko so ogrožene ženske, istospolno usmerjeni in otroci. Vseeno, pa bi več kot polovice dijakov branila istospolno usmerjene le v primeru, da to dejanje ne bi imelo negativnih posledic zanje.

Še vedno sem mnenja, da je Slovenija zelo zaprta država kar se tiče sprejemanja drugačnosti. Skozi svojo nalogo pa sem ugotovila pozitiven trend višanja tolerance, izboljšanja odnosov do stigmatiziranih skupin in zmanjšanja predsodkov med mladimi. Še posebej spodbudno se mi zdi, da se je občutno zmanjšal odpor do priseljencev z Juga. Preverjala sem stališča mladih, ki so obenem prihodnost naše države, in spodbudno je, da ravno ti mladi postajajo čedalje bolj odprti in tolerantni. Čeprav sem raziskavo naredila na dokaj majhnem vzorcu (135 dijakov in dijakinj), vseeno menim, da sem prišla do zelo pozitivnih rezultatov zmanjšanja potencialov nestrpnosti med srednješolci.

Drugačnost namreč pomeni raznolikost, različnost. Strpnost do drugačnosti se začne z dopuščanjem drugačnosti in se nadgrajuje z učenjem od drugačnih. Strpne osebe na tak način prihajajo v stik z novimi idejami in vrednotami in postajajo iz izkušnje v izkušnjo bogatejše za nova spoznanja (Palomares 2001, 8).

7 LITERATURA

1. Babič, Karolina. *O diskriminaciji in toleranci*. Dostopno prek: http://www.zofijini.net/bodica_toleranca.html (16. junij 2010).
2. Brake, Mike. 1984. *Sociologija mladinske kulture*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS: Univerzitetna konferenca ZSMS.
3. Boswell, John. 2005. *Kršćanstvo, družbena strpnost in homoseksualnost: geji in lezbijke v Zahodni Evropi od začetka krščanstva do štirinajstega stoletja*. Ljubljana: Škuc.
4. Devetak, Silvo. 2006. *Diskriminacija na etnični in verski osnovi v Sloveniji*. Maribor: Inštitut za etnične in regionalne študije.
5. European Commission, Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. *For diversity, against discrimination*. Dostopno prek: <http://www.stop-discrimination.info/2775.0.html> (19. oktober 2009).
6. Evropska komisija, Zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti. *Invalidi, enake pravice za vse*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=429&langId=sl> (1. december 2009).
7. Gillis, John R. 1999. *Mladina in zgodovina*. Maribor: Aristej.
8. Goffman, Erving. 2008. *Stigma, Zapiski o upravljanju poškodovane identitete*. Maribor: Aristej.
9. *Homoseksualnost*. Dostopno prek: <http://194.249.243.190/projekti/wilde/alenska/homoseksualnost.htm> (19. oktober 2009).

10. Kovačič, Gorazd. 2006. Strpnost in enakost, Ali smo do Romov in muslimanov lahko nestrpni? *Dvatisoč* (186/187188): 11-27.
11. Kozinc, Nina. 2005. Nekateri elementi strukturne nestrpnosti v Sloveniji. V *Mi in Oni, Nestrpnost na Slovenskem*, ur. Vesna Leskovšk, 97-109. Ljubljana: Mirovni inštitut.
12. Kuzmanič, Tonči. 1999. *Bitja s pol strešice: slovenski rasizem, šovinizem in seksizem*. Ljubljana: Open society institute.
13. Leskošek, Vesna, ur. 2005. *Mi in Oni. Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
14. Lukač, Josip. 2007. *Varstvo človekovih pravic v posebnih zavodih*. Dostopno prek: http://www.hrastovec.org/fileadmin/user_upload/dokumenti/Strokovna_knjiznica/Luka_Josip_-_Varstvo_lovekovih_pravic.pdf (15. maj 2010).
15. Malnar, Brina in Ivan Bernik. 2004. *S slovenkami in Slovenci na štiri oči*. Ljubljana: FDV – IDV, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij.
16. Marin, Robert. 2008. *Boj za enakopravnost invalidov se nadaljuje*. Dostopno prek: <http://www.dobrojutro.net/novice/slovenija/117943> (1. december 2009).
17. Mekina, Borut. 2009. *Mladina. Kdo je naslednji?* Dostopno prek: http://www.mladina.si/tednik/200926/kdo_je_naslednji_Kdo_je_naslednji? (5. januar 2010).
18. Mihelj, Vlado. 2002. *Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Urad Republike Slovenije za mladino.
19. Mojevro.si. 2009. *Najbolj diskriminirani so starejši in invalidi*. Dostopno prek: <http://www.mojevro.si/262902> (1. december 2009).

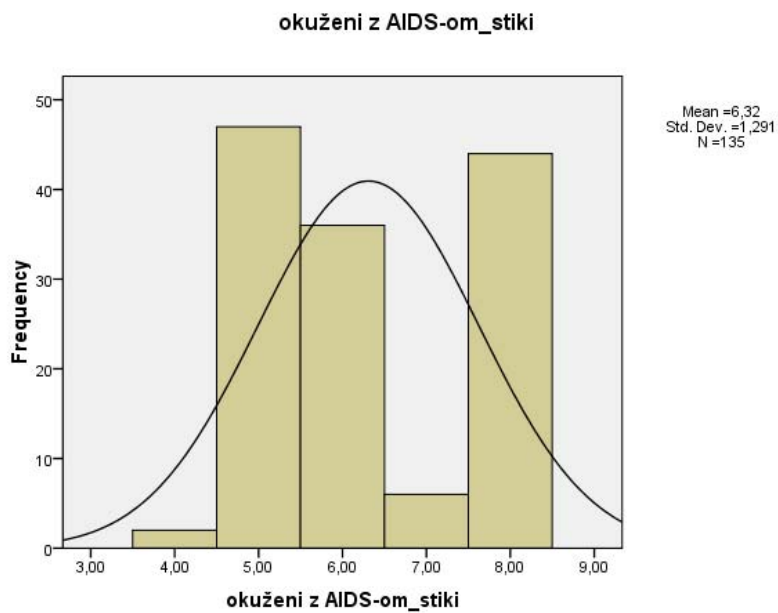
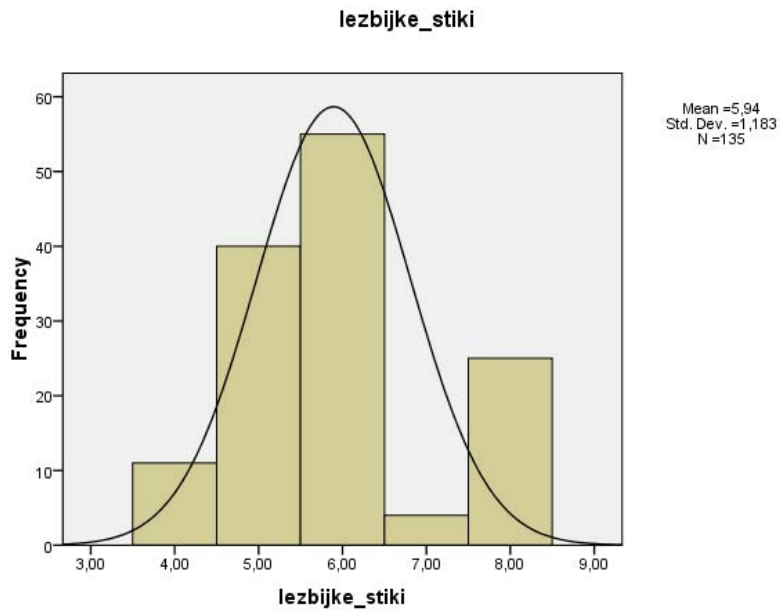

20. Najdi.si. 2004a. *Ali se vam zdi da je med mladimi v srednjih šolah prisotna homofobija?* Dostopno prek: <http://www.najdi.si/ankete/ankete.jsp?anketa=542&vsebina=rezultati> (8. april 2010).
21. --- 2004b. *Kdo je "čefur"?* Dostopno prek: <http://www.najdi.si/ankete/ankete.jsp?anketa=529&vsebina=rezultati> (8. april 2010).
22. --- 2004c. *Smo Slovenci res preveč nestrpni?* Dostopno prek: <http://www.najdi.si/ankete/ankete.jsp?anketa=493&vsebina=rezultati> (8. april 2010).
23. Palomares, Susanna. 2001. *Spodbujanje strpnosti in sprejemanje drugačnosti, Priročnik za vzgojitelje, učitelje in svetovalne delavce, Za učinkovito delo v vzgoji in izobraževanju.* Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
24. Pirš, Anka. 2005. *Slovenija je slovenskim Romom dom. Predsodki in stereotipi.* Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
25. Reardon, Betty A. 1997. *Tolerance: the threshold of peace.* Paris: Unesco.
26. *Slovar slovenskega knjižnega jezika.* 1994. Ljubljana: DZS.
27. *The psychology of prejudice.* Dostopno prek: <http://www.understandingprejudice.org/apa/english/index.htm> (16. junij 2010).
28. Ule, Mirjana, Vlado Miheljak, Tanja Rener, Metka Mencin Čeplak, Slavko Kurdija in Suzana Geržina, 1996. *Predah za študentsko mladino.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo: Urad Republike Slovenije za mladino.
29. Ule Nastran, Mirjana ur. 1999a. *Predsodki in diskriminacije,* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
30. --- 2000b. *Temelji socialne psihologije.* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

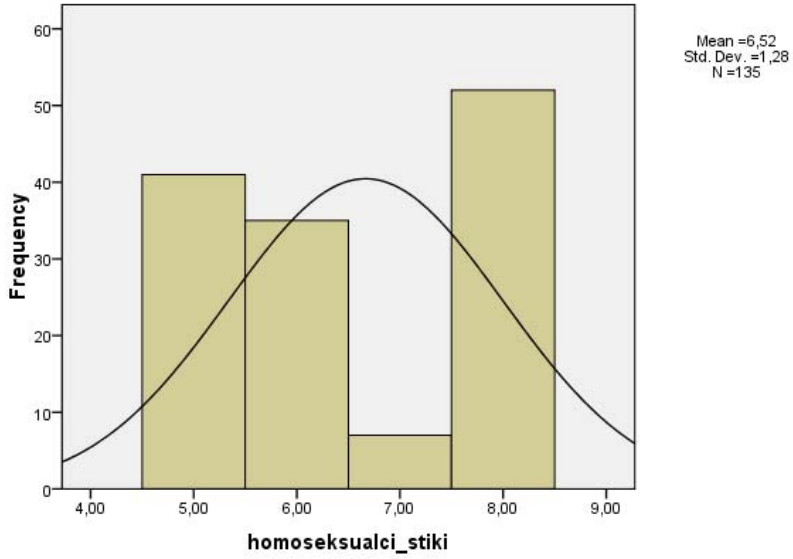
31. Ule, Mirjana. 2009. *Socialna psihologija, Analitični pristop k življenju v družbi*. Ljubljana: FDV.
32. Wikipedia. 2010. *Etnocentrizem*. Dostopno prek: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Etnocentrizem> (5. marec 2010).

8 PRILOGE

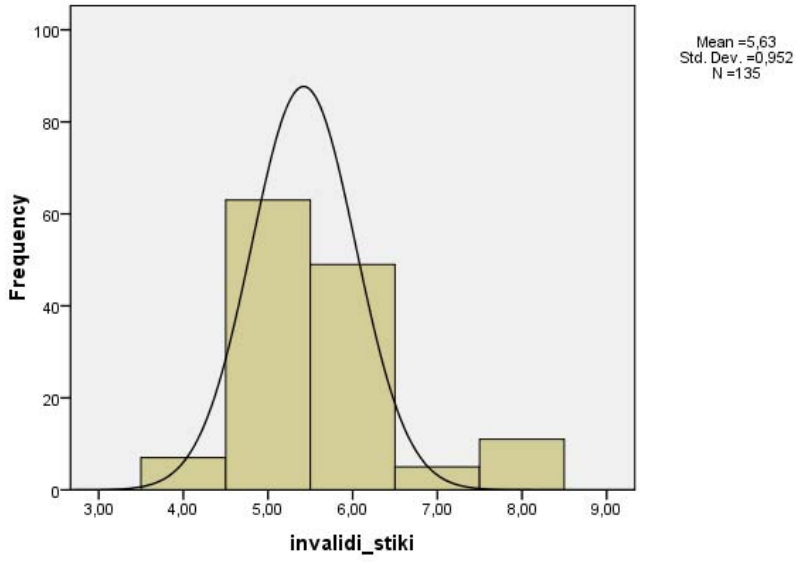
8.1 PRILOGA A: OUTPUT, PROGRAM SPSS

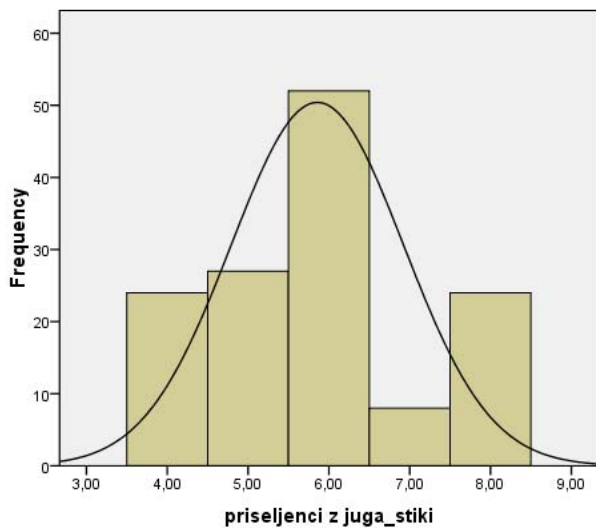
homoseksualci_stiki

invalidi_stiki

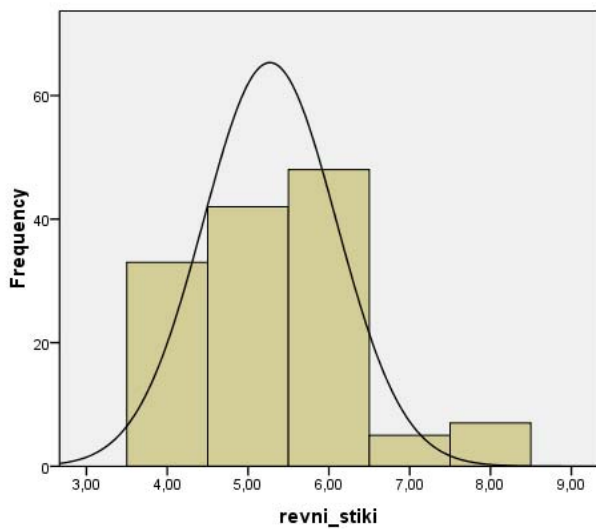

priseljenci z juga_stiki

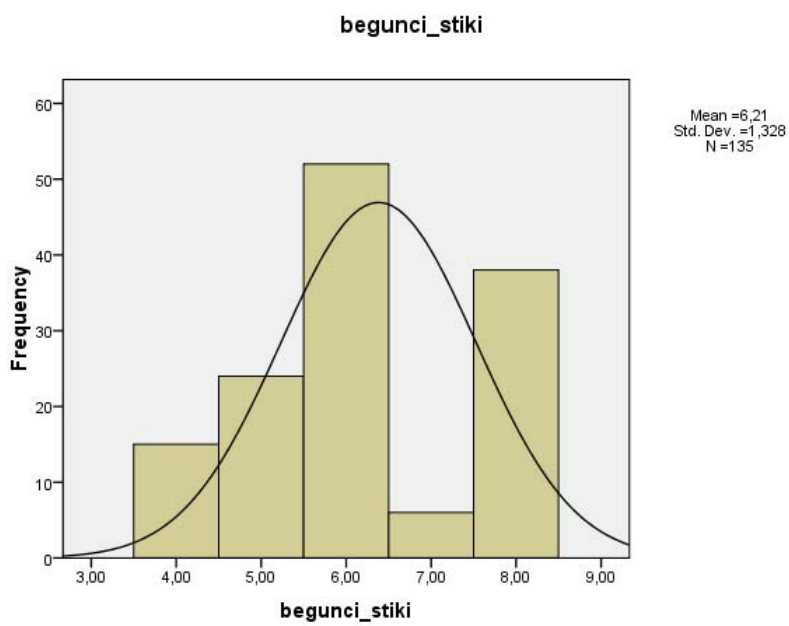
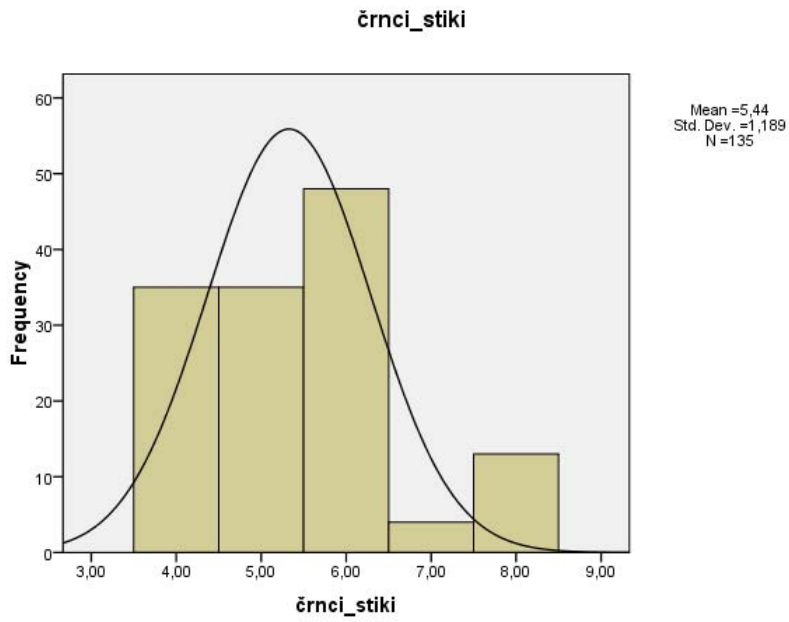

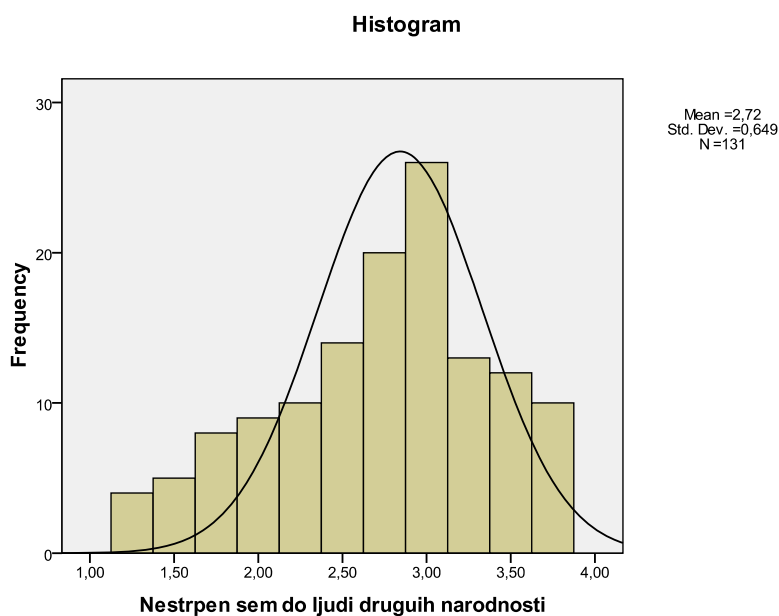
Mean =5,86
Std. Dev. =1,294
N =135

revni_stiki

Mean =5,34
Std. Dev. =1,052
N =135

TABELA A.1: ANALIZA VARIANCE ANOVA – STIKI S STIGMATIZIRANIMI SKUPINAMI PO SKUPINAH SREDNJEŠOLCEV

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
q6a lezbijke_stiki	Between Groups	20,611	2	10,306	8,150	,000
	Within Groups	166,915	132	1,265		
	Total	187,526	134			
q6b okuženi z AIDS-om_stiki	Between Groups	51,900	2	25,950	19,984	,000
	Within Groups	171,404	132	1,299		
	Total	223,304	134			
q6c homoseksualci_stiki	Between Groups	53,494	2	26,747	21,242	,000
	Within Groups	166,210	132	1,259		
	Total	219,704	134			
q6d invalidi_stiki	Between Groups	12,359	2	6,180	7,475	,001
	Within Groups	109,122	132	,827		
	Total	121,481	134			
q6e priseljenci z juga_stiki	Between Groups	28,715	2	14,358	9,689	,000
	Within Groups	195,611	132	1,482		
	Total	224,326	134			
q6f revni_stiki	Between Groups	19,007	2	9,503	9,700	,000
	Within Groups	129,319	132	,980		
	Total	148,326	134			
q6g črnci_stiki	Between Groups	28,141	2	14,070	11,522	,000
	Within Groups	161,192	132	1,221		
	Total	189,333	134			
q6h begunci_stiki	Between Groups	23,130	2	11,565	7,165	,001
	Within Groups	213,062	132	1,614		
	Total	236,193	134			

TABELA A.2: ANALIZA VARIANCE ANOVA – ODNOS DO LJUDI IN VREDNOT PO SKUPINAH SREDNJEŠOLCEV

		ANOVA				
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
q12b odnos_priseljenci z Juga	Between Groups	3,312	2	1,656	1,703	,186
	Within Groups	123,496	127	,972		
	Total	126,808	129			
q12d odnos_homoseksualci/lezbijke	Between Groups	9,144	2	4,572	4,000	,021
	Within Groups	146,291	128	1,143		
	Total	155,435	130			
q12f odnos_invalidi	Between Groups	2,106	2	1,053	1,445	,240
	Within Groups	92,517	127	,728		
	Total	94,623	129			
q12h odnos_drugačnost	Between Groups	,432	2	,216	,254	,776
	Within Groups	108,037	127	,851		
	Total	108,469	129			
q12i odnos_ enakost med spoloma	Between Groups	40,111	2	20,056	11,750	,000
	Within Groups	213,358	125	1,707		
	Total	253,469	127			

TABELA A.3: ANALIZA VARIANCE ANOVA – STRINJANJE S TRDITVAMI PO SKUPINAH SREDNJEŠOLCEV

		ANOVA				
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
q20_nac Nestrpen sem do ljudi drugih narodnosti	Between Groups	4,063	2	2,032	5,127	,007
	Within Groups	50,718	128	,396		
	Total	54,781	130			
q20d_r Ni nujno, da je vsak človek odprt do drugačnosti	Between Groups	16,488	2	8,244	13,832	,000
	Within Groups	77,482	130	,596		
	Total	93,970	132			
q20e Homoseksualci/lezbijke niso nič boljši od kriminalcev in jih je treba ostro kaznovati	Between Groups	16,556	2	8,278	9,207	,000
	Within Groups	115,989	129	,899		
	Total	132,545	131			
q20g Istospolno usmerjenim osebam bi morali prepovedati javno, neprikrito razkazovanje svoje spolne orientacije.	Between Groups	11,968	2	5,984	5,925	,003
	Within Groups	129,269	128	1,010		
	Total	141,237	130			
q20f_r Stiki z drugačnimi me niso nikoli privlačili	Between Groups	1,230	2	,615	,916	,403
	Within Groups	85,240	127	,671		
	Total	86,469	129			

TABELA A.4: T-TEST ZA DVA NEODVISNA VZORCA – STIKI S STIGMATIZIRANIMI SKUPINAMI PO SPOLU

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
q6a lezbijke_stiki	Equal variances assumed	2,398	,124	-1,058	132	,292	-,21663	,20481	-,62177	,18850
	Equal variances not assumed			-1,043	117,386	,299	-,21663	,20774	-,62803	,19477
q6b okuženi z /AIDS-om_stiki	Equal variances assumed	6,034	,015	-4,801	132	,000	-,99620	,20750	-1,40665	-,58575
	Equal variances not assumed			-4,773	126,028	,000	-,99620	,20872	-1,40925	-,58315
q6c homoseksualci_stiki	Equal variances assumed	,604	,438	-10,778	132	,000	-1,75430	,16277	-2,07628	-1,43233
	Equal variances not assumed			-10,748	128,418	,000	-1,75430	,16323	-2,07727	-1,43134
q6d invalidi_stiki	Equal variances assumed	3,529	,063	-3,618	132	,000	-,56852	,15714	-,87936	-,25769
	Equal variances not assumed			-3,542	108,551	,001	-,56852	,16050	-,88665	-,25040
q6e priseljenci z juga_stiki	Equal variances assumed	,562	,455	-2,225	132	,028	-,49139	,22087	-,92830	-,05449
	Equal variances not assumed			-2,211	125,684	,029	-,49139	,22226	-,93126	-,05153
q6f revni_stiki	Equal variances assumed	,619	,433	-2,766	132	,006	-,48871	,17670	-,83825	-,13917
	Equal variances not assumed			-2,750	126,102	,007	-,48871	,17773	-,84043	-,13699
q6g črnici_stiki	Equal variances assumed	1,113	,293	-2,805	132	,006	-,56114	,20008	-,95692	-,16537
	Equal variances not assumed			-2,775	121,519	,006	-,56114	,20220	-,96143	-,16086
q6h begunci_stiki	Equal variances assumed	2,987	,086	-1,610	132	,110	-,36866	,22898	-,82160	,08428
	Equal variances not assumed			-1,605	127,985	,111	-,36866	,22976	-,82328	,08597

TABELA A.5: T-TEST ZA DVA NEODVISNA VZORCA – ODNOS DO LJUDI IN VREDNOT PO SPOLU

		Independent Samples Test									
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper	
q12b odnos _ priseljenci z Juga	Equal variances assumed	,121	,728	,408	128	,684	,071	,175	-,275	,418	
	Equal variances not assumed			,408	125,199	,684	,071	,175	-,275	,418	
q12d odnos _ homoseksualci/izbijke	Equal variances assumed	9,298	,003	4,150	129	,000	,749	,181	,392	1,107	
	Equal variances not assumed			4,105	118,800	,000	,749	,183	,388	1,111	
q12f odnos _ invalidi	Equal variances assumed	2,188	,142	,105	128	,916	,016	,151	-,283	,315	
	Equal variances not assumed			,104	113,331	,918	,016	,153	-,288	,320	
q12h odnos _ drugačnost	Equal variances assumed	5,444	,021	2,326	128	,022	,369	,159	,055	,683	
	Equal variances not assumed			2,296	115,789	,024	,369	,161	,051	,687	
q12i odnos _ enakost med spoloma	Equal variances assumed	5,930	,016	4,467	126	,000	1,045	,234	,582	1,508	
	Equal variances not assumed			4,352	104,167	,000	1,045	,240	,569	1,522	

TABELA A.6: T-TEST ZA DVA NEODVISNA VZORCA – STRINJANJE S TRDITVAMI PO SPOLU

		Independent Samples Test									
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper	
q20_nac Nestrpen sem do ljudi drugih narodnosti	Equal variances assumed	8,856	,004	-3,251	129	,001	-,35679	,10973	-,57390	-,13968	
	Equal variances not assumed			-3,319	125,662	,001	-,35679	,10751	-,56955	-,14404	
q20d_r Ni nujno, da je vsak človek odprt do drugačnosti	Equal variances assumed	,074	,787	-2,889	131	,005	-,41231	,14274	-,69469	-,12993	
	Equal variances not assumed			-2,856	120,039	,005	-,41231	,14438	-,69818	-,12644	
q20c Homoseksualci/lezbijke niso nič boljši od kriminalcev in jih je treba ostro kaznovati	Equal variances assumed	41,258	,000	-5,951	130	,000	-,929	,156	-1,238	-,620	
	Equal variances not assumed			-5,726	84,849	,000	-,929	,162	-1,252	-,606	
q20g Istospolno usmerjenim osebam bi morali prepovedati javno, neprikrito razkazovanje svoje spolne orientacije.	Equal variances assumed	2,253	,136	-3,189	129	,002	-,563	,176	-,912	-,214	
	Equal variances not assumed			-3,171	122,985	,002	-,563	,177	-,914	-,211	
q20f_r Stiki z drugačnimi me niso nikoli privlačili	Equal variances assumed	,197	,658	-,842	128	,401	-,12143	,14420	-,40676	,16390	
	Equal variances not assumed			-,834	119,007	,406	-,12143	,14556	-,40965	,16679	

TABELA A.7: PRIMERJAVA POVPREČIJ T TEST, DVA NEODVISNA VZORCA – STIKI S STIGMATIZIRANIMI SKUPINAMI GLEDE NA TIP NASELJA

		Independent Samples Test								
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
q6a lezbijke_stiki	Equal variances assumed	1,404	,238	-,781	131	,436	-,16364	,20954	-,57816	,25088
	Equal variances not assumed			-,801	125,738	,424	-,16364	,20421	-,56777	,24050
q6b okuženi z AIDS-om_stiki	Equal variances assumed	1,535	,218	,743	131	,459	,16923	,22768	-,28118	,61964
	Equal variances not assumed			,737	113,022	,462	,16923	,22951	-,28547	,62393
q6c homoseksualci_stiki	Equal variances assumed	1,237	,268	-1,476	131	,142	-,33193	,22488	-,77681	,11294
	Equal variances not assumed			-1,482	118,027	,141	-,33193	,22400	-,77551	,11164
q6d invalidi_stiki	Equal variances assumed	6,203	,014	-1,347	131	,180	-,21958	,16304	-,54212	,10295
	Equal variances not assumed			-1,435	130,897	,154	-,21958	,15303	-,52231	,08315
q6e priseljenci z juga_stiki	Equal variances assumed	,051	,822	-3,873	131	,000	-,83403	,21533	-1,26001	-,40806
	Equal variances not assumed			-3,919	121,045	,000	-,83403	,21282	-1,25536	-,41271
q6f revni_stiki	Equal variances assumed	3,965	,049	-,971	131	,333	-,17925	,18464	-,54452	,18602
	Equal variances not assumed			-1,012	129,475	,313	-,17925	,17712	-,52967	,17116
q6g črnci_stiki	Equal variances assumed	3,505	,063	-2,984	131	,003	-,60676	,20333	-1,00900	-,20452
	Equal variances not assumed			-3,131	130,394	,002	-,60676	,19377	-,99010	-,22342
q6h begunci_stiki	Equal variances assumed	3,826	,053	-2,160	131	,033	-,50117	,23199	-,96010	-,04223
	Equal variances not assumed			-2,185	120,958	,031	-,50117	,22934	-,95520	-,04713

TABELA A.8: T-TEST ZA DVA NEODVISNA VZORCA – ODNOS DO LJUDI IN VREDNOT GLEDE NA TIP NASELJA

		Independent Samples Test								
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means					95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
q12b odnos_priseljenci z Juga	Equal variances assumed	2,316	,131	2,850	127	,005	,489	,172	,150	,829
	Equal variances not assumed			2,794	107,198	,006	,489	,175	,142	,837
q12d odnos_homoseksualci/lezbijke	Equal variances assumed	1,015	,316	2,459	128	,015	,468	,190	,091	,844
	Equal variances not assumed			2,444	113,872	,016	,468	,191	,089	,847
q12f odnos_invalidi	Equal variances assumed	,908	,342	-584	127	,560	-,088	,151	-,387	,211
	Equal variances not assumed			-579	112,766	,563	-,088	,152	-,390	,213
q12h odnos_drugačnost	Equal variances assumed	,163	,687	,319	128	,750	,052	,163	-,271	,375
	Equal variances not assumed			,317	113,034	,752	,052	,165	-,274	,378
q12i odnos_enakost med spoloma	Equal variances assumed	4,613	,034	3,635	126	,000	,878	,241	,400	1,356
	Equal variances not assumed			3,763	124,878	,000	,878	,233	,416	1,340

TABELA A.9: T-TEST ZA DVA NEODVISNA VZORCA – STRINJANJE S TRDITVAMI GLEDE NA TIP NASELJA

		Independent Samples Test								
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means					95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
q20_nac Nestrpen sem do ljudi drugih narodnosti	Equal variances assumed	,929	,337	-2,206	128	,029	-,24963	,11317	-,47356	-,02571
	Equal variances not assumed			-2,166	106,421	,033	-,24963	,11526	-,47814	-,02113
q20d_r Ni nujno, da je vsak clovek odprt do drugačnosti	Equal variances assumed	,271	,604	-,694	130	,489	-,10390	,14975	-,40016	,19237
	Equal variances not assumed			-,689	113,523	,492	-,10390	,15079	-,40261	,19482
q20c Homoseksualci/lezbijke niso nič boljši od kriminalcev in jih je treba ostro kaznovati	Equal variances assumed	,532	,467	-,958	129	,340	-,170	,178	-,521	,181
	Equal variances not assumed			-,970	121,197	,334	-,170	,175	-,517	,177
q20g Istospolno usmerjenim osebam bi morali prepovedati javno, neprikrito razkazovanje svoje spolne orientacije.	Equal variances assumed	3,948	,049	-2,569	128	,011	-,467	,182	-,827	-,107
	Equal variances not assumed			-2,643	124,121	,009	-,467	,177	-,817	-,117
q20f_r Stiki z drugačnimi me niso nikoli privlačili	Equal variances assumed	1,757	,137	,570	127	,570	,08370	,14687	-,20693	,37434
	Equal variances not assumed			,590	125,237	,556	,08370	,14191	-,19715	,36456

TABELA A.10: ANALIZA VARIANCE ANOVA – STIKI S STIGMATIZIRANIMI SKUPINAMI GLEDE NA IZOBRAZBO STARŠEV

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
q6a lezbijke_stiki	Between Groups	8,822	2	4,411	3,281	,041
	Within Groups	172,079	128	1,344		
	Total	180,901	130			
q6b okuženi z AIDS-om_stiki	Between Groups	4,784	2	2,392	1,427	,244
	Within Groups	214,605	128	1,677		
	Total	219,389	130			
q6c homoseksualci_stiki	Between Groups	4,178	2	2,089	1,270	,284
	Within Groups	210,555	128	1,645		
	Total	214,733	130			
q6d invalidi_stiki	Between Groups	4,562	2	2,281	2,594	,079
	Within Groups	112,583	128	,880		
	Total	117,145	130			
q6e priseljenci z juga_stiki	Between Groups	7,298	2	3,649	2,214	,113
	Within Groups	210,946	128	1,648		
	Total	218,244	130			
q6f revni_stiki	Between Groups	5,404	2	2,702	2,553	,082
	Within Groups	135,481	128	1,058		
	Total	140,885	130			
q6g črnici_stiki	Between Groups	9,493	2	4,746	3,615	,030
	Within Groups	166,064	128	1,313		
	Total	177,557	130			
q6h begunci_stiki	Between Groups	5,508	2	2,754	1,559	,214
	Within Groups	226,095	128	1,766		
	Total	231,603	130			

TABELA A.11: ANALIZA VARIANCE ANOVA – ODNOS DO LJUDI IN VREDNOT GLEDE NA IZOBRAZBO STARŠEV

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
q12b odnos_priseljenci z Juga	Between Groups	1,437	2	,719	,716	,491
	Within Groups	124,437	124	1,004		
	Total	125,874	126			
q12d odnos_homoseksualci/lezbijke	Between Groups	2,140	2	1,070	,902	,408
	Within Groups	149,395	126	1,186		
	Total	151,535	128			
q12f odnos_invalidi	Between Groups	3,414	2	1,707	2,356	,099
	Within Groups	90,586	125	,725		
	Total	94,000	127			
q12h odnos_drugačnost	Between Groups	1,311	2	,656	,772	,464
	Within Groups	106,119	125	,849		
	Total	107,430	127			
q12i odnos_ enakost med spoloma	Between Groups	8,782	2	4,391	2,215	,114
	Within Groups	243,853	123	1,983		
	Total	252,635	125			

TABELA A.12: ANALIZA VARIANCE ANOVA – STRINJANJE S TRDITVAMI GLEDE NA IZOBRAZBO STARŠEV

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
q20_nac Nestrpen sem do ljudi drugih narodnosti	Between Groups	1,646	2	,823	1,962	,145
	Within Groups	52,858	126	,420		
	Total	54,504	128			
q20d_r Ni nujno, da je vsak človek odprt do drugačnosti	Between Groups	,371	2	,186	,259	,772
	Within Groups	91,797	128	,717		
	Total	92,168	130			
q20e Homoseksualci/lezbijke niso nič boljši od kriminalcev in jih je treba ostro kaznovati	Between Groups	1,491	2	,745	,724	,487
	Within Groups	130,786	127	1,030		
	Total	132,277	129			
q20g Istospolno usmerjenim osebam bi morali prepovedati javno, neprikrito razkazovanje svoje spolne orientacije.	Between Groups	7,070	2	3,535	3,342	,039
	Within Groups	133,302	126	1,058		
	Total	140,372	128			
q20f_r Stiki z drugačnimi me niso nikoli privlačili	Between Groups	2,644	2	1,322	1,993	,140
	Within Groups	83,558	126	,663		
	Total	86,202	128			

TABELA A.13: ANALIZA VARIANCE ANOVA – STIKI S STIGMATIZIRANIMI SKUPINAMI GLEDE NA POGOSTOST BRANJA KNJIG

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
q6a lezbijke_stiki	Between Groups	17,377	3	5,792	4,536	,005
	Within Groups	164,713	129	1,277		
	Total	182,090	132			
q6b okuženi z AIDS-om_stiki	Between Groups	51,171	3	17,057	13,035	,000
	Within Groups	168,799	129	1,309		
	Total	219,970	132			
q6c homoseksualci_stiki	Between Groups	54,968	3	18,323	14,565	,000
	Within Groups	162,280	129	1,258		
	Total	217,248	132			
q6d invalidi_stiki	Between Groups	20,496	3	6,832	8,907	,000
	Within Groups	98,947	129	,767		
	Total	119,444	132			
q6e priseljenci z juga_stiki	Between Groups	13,346	3	4,449	2,783	,044
	Within Groups	206,218	129	1,599		
	Total	219,564	132			
q6f revni_stiki	Between Groups	20,335	3	6,778	7,084	,000
	Within Groups	123,439	129	,957		
	Total	143,774	132			
q6g črnici_stiki	Between Groups	38,386	3	12,795	11,635	,000
	Within Groups	141,869	129	1,100		
	Total	180,256	132			
q6h begunci_stiki	Between Groups	23,316	3	7,772	4,797	,003
	Within Groups	208,985	129	1,620		
	Total	232,301	132			

TABELA A.14: ANALIZA VARIANCE ANOVA – ODNOS DO LJUDI IN VREDNOT GLEDE NA POGOSTOST BRANJA KNJIG

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
q12b odnos_priseljenci z Juga	Between Groups	3,776	3	1,259	1,279	,285
	Within Groups	123,030	125	,984		
	Total	126,806	128			
q12d odnos_homoseksualci/lezbijke	Between Groups	14,243	3	4,748	4,337	,006
	Within Groups	137,949	126	1,095		
	Total	152,192	129			
q12f odnos_invalidi	Between Groups	3,152	3	1,051	1,445	,233
	Within Groups	90,910	125	,727		
	Total	94,062	128			
q12h odnos_drugačnost	Between Groups	7,307	3	2,436	3,025	,032
	Within Groups	100,647	125	,805		
	Total	107,953	128			
q12i odnos_ enakost med spoloma	Between Groups	47,172	3	15,724	9,394	,000
	Within Groups	205,883	123	1,674		
	Total	253,055	126			

TABELA A.15: ANALIZA VARIANCE ANOVA – STRINJANJE S TRDITVAMI GLEDE NA POGOSTOST BRANJA KNJIG

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
q20_nac Nestrpcn sem do ljudi drugih narodnosti	Between Groups	2,523	3	,841	2,044	,111
	Within Groups	52,259	127	,411		
	Total	54,781	130			
q20d_r Ni nujno, da je vsak človek odprt do drugačnosti	Between Groups	10,609	3	3,536	5,472	,001
	Within Groups	83,361	129	,646		
	Total	93,970	132			
q20e Homoseksualci/lezbijke niso nič boljši od kriminalcev in jih je treba ostro kaznovati	Between Groups	16,549	3	5,516	6,087	,001
	Within Groups	115,997	128	,906		
	Total	132,545	131			
q20g Istospolno usmerjenim osebam bi morali prepovedati javno, neprikrito razkazovanje svoje spolne orientacije.	Between Groups	9,922	3	3,307	3,199	,026
	Within Groups	131,315	127	1,034		
	Total	141,237	130			
q20f_r Stiki z drugačnimi me niso nikoli privlačili	Between Groups	1,547	3	,516	,765	,516
	Within Groups	84,923	126	,674		
	Total	86,469	129			

8.2 PRILOGA B: VPRAŠALNIK

Pozdravljen/a!

Sem študentka Fakultete za družbene vede in bi želela v svoji diplomski nalogi raziskati kakšen je odnos celjskih srednješolcev do ne/strpnosti. Ker bo vaša pomoč pri tem zelo dobrodošla vas prosim, če si lahko vzamete nekaj minut in izpolnite spodnji vprašalnik. Vaši odgovori bodo anonimni in bodo uporabljeni zgolj za analizo pri moji diplomski nalogi.

Za sodelovanje se vam že v naprej zahvaljujem!
Korana Leljak

1. Spol
  - a) Ženski
  - b) Moški

2. Kje stanuješ?
  - a) V mestu
  - b) V primestnem naselju
  - c) Na vasi

3. Nacionalna pripadnost staršev (obkroži):

OČE	MATI
Slovenec	Slovenka
Srb	Srbkinja
Musliman	Muslimanka
Hrvat	Hrvatica
Rom	Romkinja
Drugo	Drugo

4. Kako se ti nacionalno opredeljuješ:
  - a) Slovenec/Slovenka
  - b) Srb/Srbkinja
  - c) Musliman/Muslimanka
  - d) Hrvat/Hrvatica
  - e) Rom/Romkinja
  - f) Drugo

4a. Če **nisi** Slovenec/Slovenka, ali se sramuješ svoje nacionalne pripadnosti?

- a) DA
- b) NE

5. Ali je kateri od tvoji staršev invalid?

- a) DA
- b) NE
- c) NE ŽELIM POVEDATI

6. Oceni in potem označi z X za vsako od spodaj navedenih oseb ali skupin, v kolikšni meri bi bil/a pripravljen/a z njim vzpostavljati stike. Najprej v šoli, potem osebni stik in nato še intimni stik (emocionalna vez). Vsako kategorijo torej lahko oceniš (označiš) do trikrat.

Brez težav bi z njimi imel/a...

	Šolske stike	Osebne stike (druženje)	Intimne stike	Nobnih stikov nočem
Lezbijke				
Okuženi z AIDS-om				
Homoseksualci				
Invalidi				
Priseljenci z Juga (Bosanci, Hrvati, Srbi)				
Revni				
Črnci				
Begunci				

7. Ali sta oče/mati zaposlena?

Oče

DA	NE	NE VEM
----	----	--------

Mati

DA	NE	NE VEM
----	----	--------

8. Ali si v družini...?
- a) Edinec/edinka
  - b) Najmlajši/najmlajša
  - c) Najstarejši/najstarejša
  - d) Med najmlajšim in najstarejšim

9. Kakšno šolo sta končala tvoj oče, tvoja mati (označi z X)?

	OČE	MATI
Nedokončana os. šola		
Končana os. šola		
Nepopolna (poklicna) srednja šola		
Popolna srednja šola		
Višja šola		
Visoka šola		
Končana fakulteta (UNI diploma)		
Magisterij ali doktorat znanosti		

10. Kako bi ocenil/a materialni položaj tvoje družine glede na slovensko povprečje?
(Obkroži en odgovor!)

- a) Visoko nadpovprečni
- b) Nadpovprečni
- c) Povprečni
- d) Podpovprečni
- e) Visoko podpovprečni
- f) Ne znam oceniti, ne želim povedati

11. Kateri tuji jezik najbolj ogroža slovenščino?
(Obkroži en odgovor!)

- a) Angleščina

- b) Italijanščina
- c) Srbski, hrvaški, bosanski jezik
- d) Nemščina
- e) Drugi

12. Naštela bom nekaj besed ali pojmov, ti pa na hitro, po prvem vtisu, oceni in označi z X, ali imaš do njih **zelo negativen**, **negativen**, **nevtralen**, **pozitiven** ali **zelo pozitiven** odnos.

	ZELO POZITIVEN	POZITIVEN	NEVTRALEN	NEGATIVEN	ZELO NEGATIVEN
Slovenci					
Priseljenci z Juga					
Narod					
Homoseksualci i/Lezbijke					
Svoboda					
Invalidi					
Red in disciplina					
Drugačnost					
Enakost med spoloma					

13. Ali bereš dnevne časopise?

- a) Nikoli
- b) Da, redko
- c) Da, občasno
- d) Da, redno

14. Ali lahko po tvojem mnenju sošolci, ki so geji ali lezbijke, brez skrbi, da bi zaradi tega imeli težave, razkrijejo svojo spolno orientacijo?

- a) DA
- b) NE
- c) NE VEM

15. Nekateri moji sošolci gojijo predsodke do gejev/lezbijk:

- a) DA
- b) NE
- c) NE VEM

16. Kakšen je po tvojem mnenju prevladujoč odnos v družbi do gejev/lezbijk?

- a) Pretežno pozitiven
- b) Pretežno negativen
- c) Ne vem

17. Kako pogosto opravljaš naslednje dejavnosti v prostem času?

1 – nikoli

2 – redko

3 – pogosto

4 – zelo pogosto

Igram se ali delam na računalniku	1	2	3	4
Gledam televizijo	1	2	3	4
Berem knjige	1	2	3	4
Hodim v gledališče, na razstave	1	2	3	4
Pišem dnevnik, pesmi, pisma	1	2	3	4
Spim in lenarim	1	2	3	4
Hodim v kino	1	2	3	4
Obiskujem rock/pop koncerte, disco	1	2	3	4
Poslušam glasbo	1	2	3	4
Sem s prijatelji/cami	1	2	3	4
Aktivno se ukvarjam s športom	1	2	3	4
Telefoniram prijateljem/icam	1	2	3	4
Obiskujem sorodnike	1	2	3	4

S starši hodim na izlete	1	2	3	4
--------------------------	---	---	---	---

18. Nestrpnost do drugačnih najpogosteje nastopa v obliki (obkroži en odgovor):
- Obrekovanje (šale, vici, posmehovanja)
  - Nadlegovanje in šikaniranje
  - Psihično nasilje
  - Spolno nadlegovanje
  - Ignoriranje, izogibanje
19. Od koga se po tvojem mnenju učimo nestrpnosti, diskriminacije? (obkroži en odgovor)
- od staršev/družine
  - od prijateljev, družbe
  - iz šole
  - iz množičnih medijev (televizija, radio...)
20. V tem delu vprašalnika navajam nekaj trditev, od tebe pa pričakujem, da obkrožiš v kolikšni meri se strinjaš z vsako od njih.
- 1 – popolnoma se strinjam
- 2 - v glavnem se strinjam
- 3 - v glavnem se ne strinjam
- 4 - sploh se ne strinjam

Vsi pripadniki mojega naroda bi morali vedno in v vsakem pogledu bolj ceniti lasten narod od drugih	1	2	3	4
Nobenemu drugemu občutku narodne pripadnosti ne morem dati prednost pred pripadnostjo lastnemu narodu	1	2	3	4
Do drugih narodov moraš biti vedno previden in zadržan, tudi, če so tvoji prijatelji	1	2	3	4
Vsak človek mora biti odprt do drugačnosti	1	2	3	4
Homoseksualci/lezbijke niso nič boljši od kriminalcev in jih je treba ostro kaznovati	1	2	3	4
Stiki z drugačnimi so me vedno privlačili.	1	2	3	4
Istospolno usmerjenim osebam bi morali prepovedati javno, neprikrito razkazovanje svoje spolne orientacije.	1	2	3	4

Zaradi "Neslovencev", ki živijo v Sloveniji, živimo ostali težje	1	2	3	4
--	---	---	---	---

21. Če bi videl/a, da so kršene pravice in osebna integriteta spodaj naštetih, ali bi jih vzela v bran? (oceni in obkroži za pripadnike/ce vsake skupine posebej)

4 – branil/a bi jih ne glede na posledice

3 – branil/a bi jih, če to ne bi imelo negativnih posledic zame

2 – ne bi jih branil/a

1 – ne vem, ne morem oceniti

Otroci	4	3	2	1
Invalidi	4	3	2	1
Ostareli	4	3	2	1
Istospolno usmerjeni	4	3	2	1
Državljeni Slovenije, ki so pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije	4	3	2	1
Ženske	4	3	2	1

22. Oceni in potem obkroži, ali je po tvoji sodbi zaščita splošnih in posebnih pravic pripadnikov/c naštetih skupin v Sloveniji ustrezna ali neustrezna?

4 – ustrezna

3 – niti ustrezna, niti neustrezna

2 – neustrezna

1 – ne vem, ne razmišljam o tem

Otroci	4	3	2	1
Invalidi	4	3	2	1
Ostareli	4	3	2	1

Istospolno usmerjeni	4	3	2	1
Državljeni Slovenije, ki so pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije	4	3	2	1
Ženske	4	3	2	1

23. Ali si bil/a kdaj žrtev **direktne** diskriminacije (če te je nekdo npr. osebno užalil, ignoriral, udaril, zasmehoval na račun tvoje nacionalne pripadnosti, vere, izgleda, spolne orientacije, spola, telesne hibe...)?

- a) DA
- b) NE
- c) NE ŽELIM POVEDATI

24. Ali si bil/a kdaj žrtev **indirektne** diskriminacije (če si npr. na televiziji, v časopisu, na internetu ali kje drugje prebral, videl, zasledil nekaj, kar bi te prizadelo)?

- a) DA
- b) NE
- c) NE ŽELIM POVEDATI

23. ali/in 24. Če **si** bil/a kdaj žrtev direktne/indirektne diskriminacije, kako si odreagirala/a na to?

- a) Verbalno
- b) Fizično
- c) Zaprl/a sem se vase
- d) To sem izignoriral/a

25. Ali meniš, da je v naši družbi možno izkoreniniti nestrpnost, diskriminacijo?

- a) DA
- b) NE
- c) NE VEM